

Urbana ätbara planteringar i offentlig miljö

En fallstudie av svenska kommunala parker med fokus på hållbarhet

Hilda Persson

Examensarbete/Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala
Uppsala 2026

Urbana ätbara planteringar i offentlig miljö. En fallstudie av svenska kommunala parker med fokus på hållbarhet

Urban edible planting areas in public spaces. A case study of Swedish municipal parks with a focus on sustainability

Hilda Persson

Handledare: Åsa Ahrland, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Examinator: Martin Emanuel, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Bitr. examinator: Sofia Eskilsson, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp
Nivå och fördjupning: Avancerad nivå, A2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E - landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala
Kurskod: EX0860
Program/utbildning: Landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala
Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land
Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2026
Omslagsbild: Persson, H. (2026)
Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd. Om inget annat anges är bilden skapad av författaren.
Originalformat: A4
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: ätbara växter, ätbara planteringar, offentlig miljö, offentliga parker, urban miljö, kommuninitierade parker, hållbarhet, estetik, naturbaserade lösningar, multifunktionalitet, gestaltning, skötsel, förvaltning, kunskapsbyggande

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Avdelningen för landskapsarkitektur

Sammanfattning

Uppsatsen handlar om ätbara planteringar i offentliga parker och hur dessa kan främja hållbarhet i urbana miljöer. Syftet är att bidra med kunskap om hur ätbara planteringar gestaltas, förvaltas och används i urbana kommunala parker i Sverige. Det besvaras genom en fallstudie där fallen utgörs av tre parker, vilka initierats, anlagts och förvaltas av tre olika svenska kommuner. Dessa tre fall analyseras ur ett teoretiskt hållbarhetsperspektiv genom att belysa estetiska aspekter, naturbaserade lösningar och multifunktionalitet för varje park. Analysen utvecklas sedan till en jämförelse av fallens gestaltning, förvaltning och identifierade inslag och arbetssätt som främjar kunskapsbyggande.

Resultatet visar att de ätbara planteringarna i samtliga fall stärkte platsernas hållbarhet, men på olika sätt och i varierande grad. Samtliga falls gestaltning visade sig främja multifunktionalitet och estetiska aspekter, och vissa av dessa gestaltade aspekter främjade även hållbar skötsel. I vissa fall integrerades estetiska aspekter aktivt i skötseln. Platserna gestaltades och förvaltades i varierande grad med avseende på naturbaserade lösningar, men det är fortfarande för tidigt att säga hur dessa lösningar kommer att påverka den långsiktiga skötseln, eftersom platserna ännu är relativt nyetablerade. I samtliga fall identifierades någon form av insatser för att främja kunskapsbyggande, men i olika grad, omfattning och tydlighet i de tre fallen.

I uppsatsens diskussionsavsnitt relateras fallstudien till tidigare forskning som belyser potentialen i att integrera ätbara planteringar i våra städer. De parker som ingår i fallstudien är relativt nyanlagda och fungerar som exempel på kommunala initiativ för ätbara planteringar i parker. Förhoppningsvis kan föreliggande studie komma till nytta vid utformandet av nya parker med ätbara planteringar, men det behövs dock vidare forskning som i ett längre tidsperspektiv beaktar hur offentliga parker med ätbara planteringar kan bidra till den urbana gröna infrastrukturen på ett hållbart sätt.

Nyckelord: ätbara växter, ätbara planteringar, offentlig miljö, offentliga parker, urban miljö, kommuninitierade parker, hållbarhet, estetik, naturbaserade lösningar, multifunktionalitet, gestaltning, skötsel, förvaltning, kunskapsbyggande

Abstract

This thesis examines the cultivation of edible plants in public parks and how these edible planting areas can promote sustainability in urban environments. The aim is to provide knowledge on how edible planting areas are designed, managed and used in urban municipal parks in Sweden. This is addressed through a case study involving three parks, which were initiated, established and are managed by three different Swedish municipalities. These three cases are analysed from a theoretical sustainability perspective, focused on aesthetic aspects, nature-based solutions and multifunctionality for each park. The analysis is then developed into a comparison of the cases' design, management and identified features and practices that promote knowledge-building.

The results show that the edible planting areas in all cases strengthened the sustainability of the sites, but in different ways and to varying degrees. The design of all cases promoted multifunctionality and aesthetic aspects, and some of these designed aspects also promoted sustainable maintenance. In some cases, aesthetic aspects were actively integrated into the maintenance. The sites were designed and managed to varying degrees with regard to nature-based solutions, but it is still too early to say how these solutions will affect long-term management, as the sites are still relatively newly established. In all cases, initiatives to promote knowledge-building were identified to some extent, but the cases all had both stronger and weaker aspects in this regard.

This thesis relates the case study to previous research that highlights the potential of integrating edible plants into our cities. The analysis of how these cases relate to sustainability will hopefully demonstrate how future public parks with edible planting areas can be designed and managed to contribute to urban green infrastructure in a sustainable manner. However, the parks included in the case study are relatively new and serve as examples of municipal initiatives involving edible plantings in parks. Further research over a longer time frame is therefore required to investigate how public parks with edible plants can contribute to the urban environment in a sustainable way.

Keywords: edible plants, edible planting areas, public environment, public parks, urban environment, municipality-initiated parks, sustainability, aesthetics, nature-based solutions, multifunctionality, design, maintenance, management, knowledge-building

Innehållsförteckning

Tabellförteckning	7
Figurförteckning.....	8
AI-Uppllysning	12
1. Inledning	13
1.1 Syfte och frågeställningar	14
1.2 Avgränsningar	15
1.3 Tidigare forskning.....	15
1.3.1 Ätbara planteringar som en del av stadens system	16
1.3.2 Varianter av ätbara planteringar	17
1.3.3 Motiv och initiativtagare till ätbara planteringar	18
2. Teori	21
2.1 Hållbarhet som estetisk, naturbaserad och multifunktionell	21
2.1.1 Estetiska aspekter	22
2.1.2 Naturbaserade lösningar	24
2.1.3 Multifunktionalitet	26
2.2 Sammanfattande begreppsspecificering	28
3. Metod och material	30
3.1 Fallstudier.....	30
3.1.1 Urval av fall	30
3.1.2 Intervjuer med kommunrepresentanter	34
3.1.3 Dokument och planer.....	36
3.1.4 Platsbesök	37
3.2 Analysprocess.....	37
4. Resultat och analys	39
4.1 Fall 1 – Malmaberg matskog i Västerås	39
4.1.1 Estetiska aspekter	44
4.1.2 Naturbaserade lösningar	48
4.1.3 Multifunktionalitet	49
4.2 Fall 2 – Höglundaparken i Haninge.....	53
4.2.1 Estetiska aspekter	59
4.2.2 Naturbaserade lösningar	62
4.2.3 Multifunktionalitet	64
4.3 Fall 3 – Kunskaipsparken i Lund.....	67
4.3.1 Estetiska aspekter	73
4.3.2 Naturbaserade lösningar	78
4.3.3 Multifunktionalitet	80

4.4	Jämförande analys av fallens hållbarhet	84
4.4.1	Likheter och skillnader gällande hållbarhet i hur fallen gestaltats	85
4.4.2	Långsiktigt hållbar skötsel av parker med ätbara planteringar	89
4.4.3	Kunskapsbyggande aspekter i parker med ätbara planteringar	91
5.	Diskussion	93
5.1	Resultatdiskussion	93
5.2	Metoddiskussion	94
5.3	Uppsatsens bidrag	96
5.4	Vidare forskning	97
5.5	Slutsatser	97
	Referenser.....	99
	Bilaga 1 – Intervjuguide	105

Tabellförteckning

Tabell 1. Grundläggande information gällande fallen visas i en tabell.....	31
--	----

Figurförteckning

Figur 1. Antalet urbana skogsträdgårdar i Sverige och de olika kategoriernas fördelning. Källa: Focacci et al. (2025). Skapad av författaren.....	19
Figur 2. Figuren visar kriterier att ta hänsyn till för att göra långsiktigt hållbara växtval. Källa: Sjöman et al. (2025:116). Skapad av författaren.....	24
Figur 3. Bild skapad utifrån Sjöman et al.:s (2025:104) version av The cascade model. I denna modell redogör de för ett sätt att se på komplexa interaktionerna mellan olika delar av ekosystem i skogsmiljö. Som en del av det cirkulära i modellen finns platsens förvaltning och skötsel. Källa: Sjöman et al.:s (2025). Skapad av författaren.....	27
Figur 4. Visar de olika kategorierna i teorin med de viktigaste begreppen för respektive kategori.	29
Figur 5. Karta som visar fallens geografiska placering i Sverige.	31
Figur 6. Karta som visar Malmaberg matskog i förhållande till Västerås. Bakgrundskarta: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Grafik av författaren.	32
Figur 7. Karta som visar Höglundaparken i förhållande till Jordbro och Västerhaninge. Bakgrundskarta: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Grafik av författaren.	33
Figur 8. Karta som visar Kunskapsparkens läge i förhållande till Lund. Bakgrundskarta: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Grafik av författaren.	34
Figur 9. Gul markering visar Malmabergsskogens utbredning och rosa markering visar Malmaberg matskog. Ortofoto: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Grafik av författaren.....	39
Figur 10. Plan över Malmaberg matskog, grusade gångvägar och samlingsplats i blått, perenn- och ängsytor i rosa, buskar i gult och träd i gult med rosa runt. Befintliga träd ej utmarkerade. Skapad utifrån Malmaberg matskogs planteringsplan och skötselkarta. Ortofoto: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Källa: Weiss & Gustafsson (2022b) och Västerås stad (2026). Grafik av författaren.....	40
Figur 11. Panorambild av foton från platsen. Visar skogsbrynet, bilvägen i bakgrunden och högstubbarna i mitten.	40
Figur 12. Fotografi som visar västra hörnet av matskogen. Huvudentré till matskogen och till Malmabergsskogen via matskogen. Cylinderskylt där det står Malmabergsskogen och sedan en yta med cykelställ och en informationsskylt som presenterar skogen med karta.	41

Figur 13. Fotografi av Malmaberg matskogs samlingsyta. Stenmjölsyta inramad av träreglor, informationsskylt om matskogen, bänkbord med plats för rullstol och till höger små äppelskulpturer i trä. Bakom buskar kan man till vänster skymta en vattenutkastare i grön metall.....	42
Figur 14. Träflis med smultron vid träd.....	43
Figur 15. Smultron intill buskar och träd.....	43
Figur 16. Fotografi som visar sandig planteringsyta av ängsvegetation med staket runt.	43
Figur 17. Fotografi som visa på flisad yta runt träd i matparken. Ytan av flis runt trädet är välskött och signalerar att platsen aktivt sköts om.	46
Figur 18. Bilden visar på klippt gångstråk i gräsyta, en aspekt av Malmaberg matskog som kan tolkas som uttryck på omsorgstecken.	46
Figur 19. Insektshotell intill samlingsytan i Malmaberg matskog.	47
Figur 20. Funktioner och tjänster identifierade i Malmaberg matskog, kategoriserade i typer beskrivna av Fors et al. (2024). De mintgröna rektanglarna visar på funktioner som finns i Malmabergskogen, men inte vid de ätbara planteringarna i matskogen.....	50
Figur 21. Fotografi som visar äppelskrutt av trä, placerade på samlingsplatsens grusyta.	52
Figur 22. Visar Höglundaparken med angränsande bebyggelse, idrottsplats och skogsområde. Höglundaparken markerad i gult, Jordbro köksträdgård markerad med rosa linje runt. Ortofoto: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Grafik av författaren.....	54
Figur 23. Plan över Jordbro köksträdgård, grusade ytor och stråk i blått, vallen markerad i gult och planteringsytor inklusive planteringslådor i rosa. Ortofoto: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Källa: Haninge kommun (2021b). Grafik av författaren. .	55
Figur 24. Visar huvuddelen av köksträdgården, det vill säga den ovala grusytan med planteringslådor, pergolor, sittplatser och grillar. Ett solitärträd är även placerat centralt i ytan.....	55
Figur 25. Fotografi av köksträdgården sett från öst med den mindre grusade ovalen med sittplatser i förgrunden, den runda grusytan något längre bak i vänsterkant och den stora grusade ovalen med planteringslådor ännu längre bort, mitt i bilden.	56
Figur 26. Fotografi som visar de tre olika höjderna på planteringslådor som finns i köksträdgården. Planteringslådorna är gjorda av betong. Framför planteringslådorna står en informationsskylt om de växter som är planterade i dem.	57

Figur 27. Den norra entrén med informationsskylten samt ytan med planteringslådor längre bort. Entrén till köksträdgården markeras även av träd och stenar på var sida gången.	58
Figur 28. Fotografi som visar köksträdgårdens huvudyta, den ovala grusytan med planteringslådor, sett från söder. I förgrunden av bilden syns även öppningen i vallen med gångvägen mitt i.	58
Figur 29. Vallen med en av planteringsytorna i förgrunden, samt dess tillhörande informationsskylt. Bakom planteringsytan, snett till vänster, kan man skimta den andra planteringsytan på vallen. I planteringarna är det främst buskar med ätbara bär. Fotografiet visar även på de mindre grusade yorna med sittplatser bakom vallen.	63
Figur 30. Funktioner och tjänster identifierade i Höglundaparken, kategoriserade i typer utifrån beskrivning av Fors et al. (2024). De blå rektanglarna är funktioner och tjänster i Jordbro köksträdgård, alltså i anslutning till de ätbara planteringarna, medan de mintgröna rektanglarna inte återfinns vid de dessa planteringar utan i andra delar av parken.	65
Figur 31. Gul markering visar Kunskapsparkens utbredning, blå markering visar Odlingsområdet och rosa markering visar Skogsträdgården. Ortofoto: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Grafik av författaren.	68
Figur 32. Odlingsområdet. Gångstråk och grusytor markerade i blått, skogsträdgården i rosa, nöt- och fruktlund i gult och växthusen på växthustorget samt hönsgård i grönt. Ortofoto: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Grafik av författaren.	69
Figur 33. Visar ett av de fruktträd i odlingsområdet som sågades ner vid vandaliseringen men som fått stå kvar och växa vidare efter. Från den kapade stammen har nya skott och grenar börjat växa ut.	70
Figur 34. Fotografi som visar skogsträdgården sett från norr.	70
Figur 35. Fotografi av planket som ramar in norra sidan av skogsträdgården och skapar skydd mot vinden, samt en av entrégrindarna till Skogsträdgården.	71
Figur 36. Stubbar framför planket.	71
Figur 37. Visar den grusade gången och pergolan i skogsträdgården.	72
Figur 38. Visar en av de mindre gångarna i skogsträdgården som anlagts med träflis.	72
Figur 39. Fotografi taget från kullens första plåtå, det vill säga halvvägs upp. Visar vyn ut över parken mot sydväst.	74
Figur 40. Bärbuskar framför stenmur, som utgör en del av terrasseringen, och staket som ramar in privata odlingslotter.	74

Figur 41. Fotografi som visar insektsholkarna som fästs på träplanket vid skogsträdgårdens norra gräns.	75
Figur 42. Skylt med texten "Daglilja" skrivet på en tallrik.	76
Figur 43. Skylt av pinne med texten "Mullbär".	76
Figur 44. Funktioner och tjänster identifierade i Kunskapsparken, kategoriserade i typer utifrån beskrivning av Fors et al. (2024). De blå rektanglarna är funktioner och tjänster i anslutning eller relaterade till de ätbara planteringarna, medan de mintgröna rektanglarna inte återfinns vid de ätbara planteringarna utan i andra delar av Kunskapsparken.	80

AI-Upplysning

Jag, Hilda Persson, har använt AI-tjänster som stöd vid översättning, både från engelska till svenska och tvärt om. I några enstaka fall har AI även använts som stöd för omformuleringar av meningar och som hjälp för att hitta alternativa ord eller begrepp. De AI program som har använts är DeepL [<https://www.deepl.com/en/translator>] för översättningar och ChatGPT [<https://chatgpt.com/>] för viss översättning men främst språkstöd vid omformuleringar eller framtagande av synonymer. Jag skrev in varianter av följande promptar i ChatGPT: ”Ge mig förslag på omformuleringar av ...”, ”Ge mig förslag på synonymer till ...” och ”Översätt detta till svenska/engelska ...”

1. Inledning

Effekterna av klimatförändringen, fortsatt urbanisering och förtätning av städer är alla utmaningar som kräver att urbana landskap utformas hållbart. I den urbana miljön finns många konkurrerande behov som behöver kombineras. En del i en lösning för ökad resiliens och hållbarhet kan vara ätbara planteringar i urban offentlig miljö (Çelik 2017; Säumel et al. 2019). I den här uppsatsen vill jag bidra med ökad kunskap om hur detta kan uppnås. Här placerar jag de ätbara växterna i centrum för att undersöka hur sådan vegetation kan bidra till städers hållbarhet.

Matens nödvändighet för livet är ofrånkomlig, så att inkludera den i planering, gestaltning och förvaltning av våra miljöer har historiskt varit centralt. Odling i staden var förr en vanligt förekommande företeelse (Ahrlund 2025; Heimdahl 2025) men ändrade form i och med 1800-talets industrialisering och urbanisering. Utvecklingen ledde till att odlingen blev mer specialiserad, storskalig och ett inte lika utbrett samhällsfenomen (Olausson 2023; 2024). Det var dock fortfarande vanligt med odling i urban miljö in på 1900-talet (Nolin 2023) och under världskrigen fick den lokala matproduktionen i städerna ett uppsving, men avtog snabbt under efterkrigstiden (Olausson 2023). På senare år har odling och lokal matproduktion för beredskap, resiliens och hållbarhet däremot diskuterats aktivt i samhället igen (Altieri et al. 2025), där kunskap om odling och matproduktion sägs kunna utgöra en viktig del av vår framtida matberedskap (Olausson 2024).

I det urbana behöver landskapet planeras för att inrymma allt vad en stad innebär, med boenden, arbetsplatser och infrastruktur. Dessutom påverkas den urbana miljön av föroreningar, slitage, konkurrerande exploateringsintressen, vattenflöden och dränering, för att bara nämna några exempel. Mot denna bakgrund går det att se stora utmaningar för planering, gestaltning och förvaltning av gröna ytor i staden. Dessa utmaningar handlar bland annat om att tillgodose flera behov på samma plats, hantera vatten- och jordförhållanden samt tackla slitaget av många människor. Hur vi utformar och tar hand om våra städer behöver därför bemöta problemen som de ovannämnda utmaningarna ställer samt bemöta de krav som klimatförändringen ställer på hur vi utformar våra samhällen (Shi & Woolley 2014; Fors et al. 2024).

Att skapa kvalitativa offentliga platser är en viktig del av att skapa hållbara samhällen och städer (Carr 1992; Gehl 2007; 2011; Worpole 2007; Francis et al. 2012). Worpole (2007) beskriver de offentliga platsernas betydelse för människors hälsa i staden och påtalar vikten av gröna offentliga platser i framtiden. En del av att göra dessa gröna offentliga platser kvalitativa kan vara att skapa variation och möjlighet att uppleva med flera sinnen, då det ökar möjligheten att skapa positiva effekter hos människor när de vistas i gröna miljöer (Wan et al. 2025). Genom ätbara växter tillkommer möjligheter att uppleva

platsen med fler sinnen, då planteringar med ätbara växter uppmanar besökare till att interagera med växtmaterialet och naturens processer.

Biasi och Brunori (2023:10) skriver att landskapsarkitektur i allt större utsträckning integrerar ätbara växter i stadens gröna infrastruktur. Trots detta finns ett behov av att utveckla och fördjupa landskapsarkitekters kunskap om hur man designar med ätbara planteringar (Zeunert 2017:130). Khalilnezhad et al. (2025) påpekar att det finns brist på forskning om hur rumsliga och pedagogiska dimensioners samspel i parker med ätbara planteringar, något som de menar att landskapsarkitektur kan bemöta. Khalilnezhad et al. (2025:3) formulerar det så här: “the contribution of landscape architecture as a discipline capable of operationalizing these values through spatial design remains largely overlooked”. Hur platser med ätbara planteringar utformats och gestaltats, samt hur de kan användas för kunskapsbyggande är därför av särskild vikt att undersöka.

Det finns dessutom ett särskilt behov av mer forskning om just de offentliga miljöerna när det kommer till urbana ätbara planteringar (Colinas et al. 2019; 2024; Shi 2023). Därför tar jag till viss del avstamp i tidigare forskning om gemenskapsodlingar och skolträdgårdarna (se avsnitt 1.3.3), men dessa platser är ofta beroende av eldsjälar och ideellt engagemang. Att jag riktar mitt fokus mot kommunala parkerna är då ett försök att utforska liknande platser som är byggda med större kapacitet för långsiktig skötsel och förvaltning. Kommunala parker med ätbara planteringar har alltså potential att bidra till städers hållbarhet, men för att det ska få större genomslag krävs kunskapsspridning (Focacci et al. 2025) och jag undersöker därför kommuners arbete med kunskapsbyggande i relation till ätbara planteringar.

Ätbara planteringar definierar jag här som alla typer av planteringar där växtval har gjorts utifrån kriterier om ätbarhet. Det är alltså en bred definition som inkluderar många typer av odlingar och växter, och här ingår såväl klassiska trädgårdsväxter, såsom fruktträd, bärbuskar och växter från grönsakslandet, som mer alternativa arter vilka inte typiskt brukar odlas för mat, men som går att äta. Begreppet inkluderar både växter som går att äta som de är och växter som behöver tillagas för att ätas, och de kan dessutom gå att äta i sin helhet eller endast ha ätbara delar. Det är alltså det faktum att växterna är medvetet valda utifrån deras egenskap som ätbara som utgör grunden för begreppet.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att bidra med kunskap om hur ätbara planteringar gestaltas, förvaltas och används i urbana kommunala parker i Sverige. Utifrån tre fallstudier av parker där kommuner planterat ätbara växter undersöks vilka funktioner och värden miljöer med ätbara planteringar bidrar med, samt hur hållbar deras gestaltning och förvaltning är.

Utifrån syftet har följande frågeställningar formulerats:

1. Vilka likheter och skillnader gällande hållbarhet framträder i hur kommunala parker med ätbara planteringar har gestaltats?
2. Vilka strategier för att utforma långsiktigt hållbar skötsel av platser med ätbara planteringar kan identifieras från fallen?
3. Hur har kommunerna främjat kunskapsbyggande i relation till de ätbara planteringarna i fallen?

Motivet bakom valet av parker med vegetation specifikt planterad för egenskapen *ätbart* är att växtvalet tyder på en vilja att få människor att relatera till växterna på ett annat sätt än när planteringen endast är dekorativ. Ambitionen är att studien ska visa på hur svenska kommuner utformat och arbetat med offentliga parker med ätbara planteringar och ställa det i relation till dessa platsers möjlighet att bidra till hållbara städer.

För att besvara frågeställningarna har tre kommunala parker valts ut som fall att studera. Parkerna har valts utifrån en kartläggning av urbana skogsträdgårdar i Sverige utförd av Focacci et al. (2025). De tre fallen är Malmaberg matskog anlagd av Västerås stad, Höglundaparken anlagd av Haninge kommun och Kunskapsparken anlagd av Lunds kommun. Jag har valt att inte använda mig av begreppet skogsträdgård i själva fallstudien då endast en av de berörda kommunerna själva använder det begreppet relaterat till sina ätbara planteringar.

1.2 Avgränsningar

Avgränsningen till endast *kommunala* parker med ätbara planteringar i Sverige har gjorts för att kunna göra en mer djupgående undersökning av parker i offentlig regi. Svenska kommunala parker med ätbara planteringar, på det sätt som fallen är utformade, är en relativt ny företeelse (Focacci et al. 2025) och därför bedömdes denna inriktning av särskilt intresse då det finns begränsat med tidigare forskning inom ämnet.

Förutom de valda fallen lyfts även Eklunden (Örebro kommun) i Focacci et al.:s (2025) kartläggning över kommunala skogsträdgårdar. Eklunden har inte tagits med som fall främst för att studien skulle vara genomförbar inom given tidsram och Örebro kommun inte gav respons i tid nog för att det skulle vara möjligt.

1.3 Tidigare forskning

Här följer en redogörelse för den tidigare forskning som har studerat ätbara planteringar i urban miljö. Syftet med avsnittet är att visa det sammanhang i vilket

studien har ägt rum, och bör alltså inte ses som en uttömmande genomgång av den samlade forskningen som finns inom fältet.¹

I den forskning som studerar ätbara planteringar i staden används en stor bredd av begrepp. Dessa syftar alla på olika typer av anläggningar, så som privata trädgårdar, kolonilotter, kommersiella odlingar, skolträdgårdar, odlingar på tak eller i byggnader, gemenskapsodlingar, matskogar, fruktträd längs gator etcetera (Säumel et al. 2019; Biasi & Brunori 2023). Jag kommer här att redogöra för ett urval av de begrepp som jag bedömt som relevanta i förhållande till mitt arbete.

Forskning om ätbara planteringar i urban miljö kan därtill innefatta allt från storskaliga system som omfattar hela städers gröna infrastruktur till studier av enskilda parker. I min uppsats står de enskilda parkerna i fokus, men eftersom dessa parker även ingår i respektive stads gröna infrastruktur inleder jag med en genomgång av relevant forskning som berör ätbara planteringar sett i en större skala. Därefter behandlar jag tidigare forskning om enskilda platser eller specifika typer av platser med ätbara planteringar.

1.3.1 Ätbara planteringar som en del av stadens system

I den tidigare forskningen finns flera beskrivningar av olika system av platser med ätbara planteringar i staden, eller så kallade *ätbara städer* (Bohn & Viljoen 2011; Säumel et al. 2019; Sartison & Artmann 2020). De ätbara städerna är i sin tur uppbyggda av platser med ätbara planteringar. Det finns alltså flera varianter av platser med ätbara planteringar vilka kan bygga upp de ätbara städerna. Att införa ätbart i staden som ett helhetskoncept beskrivs kunna stärka social sammanhållning och förändra socioekologiska förhållanden genom ökad kunskap om "human-food connection", alltså människans koppling till mat, odling och natur (Sartison & Artmann 2020:8).

Den urbana miljön innehåller många utmaningar, ur ett odlingsperspektiv, vilket innebär svårigheter att hitta platser som lämpar sig för ätbara planteringar (Biasi & Brunori 2023:5). Vid identifiering av lämpliga platser behöver hänsyn tas till bland annat värmeöar, vindtunnlar, förorenad jord och ljusföroreningar. Som följd av de behov och utmaningar som den urbana miljön innebär har ätbara planteringar i urban miljö lyfts som exempel på multifunktionella platser och naturbaserade lösningar, där de ätbara aspekterna kombinerats med andra krav eller lösningar på problem i stadsmiljöer.

¹ Sökandet av tidigare forskning har gjorts främst på Web of Science, med kompletterande sökningar på Google Scholar och Scopus. De fraser som jag har sökt på är till exempel "landscape architecture", "landskapsarkitektur", "urban", "edible", "ätbar", "public", "offentlig", "park", "multifunktionell", "multifunctional", "food forest", "matskog", "forest garden", "skogsträdgård" i olika varianter och kombinationer. Tidigare forskning har även valts från de uppsökta artiklarnas referenslistor för att få ett mer djupgående urval och säkerställa att jag tog del av de mest refererade och använda verken och artiklarna inom ämnet.

Säumel et al. (2019) presenterar ett sådant system, som de kallar ätbara stadslösningar (*Edible city solutions*) vilket de beskriver som ett allomfattande koncept. Författarnas koncept innebär att ätbara lösningar är integrerade i stadens landskap, något de menar kan ses som en fördjupning av naturbaserade lösningar, som innebär att socio-kulturella och socio-ekonomiska perspektiv förstärks (Säumel et al. 2019:2).

När urban mark avsätts till ätbara planteringar av något slag, för att bidra till stadens hållbarhet, är det oftast kortsiktigt och med syfte att stabilisera socialt utsatta områden (Säumel et al. 2019:12). De ätbara städernas varaktighet kan då komma att hotas av svårigheter med långsiktiga anläggningar och administrativa utmaningar (Säumel et al. 2019; Sartison & Artmann 2020).

1.3.2 Varianter av ätbara planteringar

I detta avsnitt redogör jag för några varianter av ätbara planteringar som beskrivs i tidigare forskning. Det finns flera begrepp som används för att beskriva platser med ätbara planteringar vilket resulterar i svårigheter vid tolkning och användning av tidigare forskning inom fältet (Park et al. 2019; Gauly et al. 2025). För att underlätta användningen av tidigare forskning redogörs för ett urval av de begrepp som bedömts ha högst relevans i mitt arbete. Genomgången av varianter av ätbara planteringar utgör dock inte någon utvärdering, utan syftar till att placera fallstudien i relation till tidigare undersökta miljöer.

Ett begrepp för platser med ätbara planteringar som förekommer i tidigare forskning är matskog. Urbana matskogar är ett exempel på multifunktionella platser med ätbara planteringar (Clark & Nicholas 2013; Park et al. 2018; Nytofte & Henriksen 2019; Salbitano et al. 2019; Cariñanos et al. 2022; Shi 2023). Det är ett koncept som ”efficiently integrate ecosystem services into landscapes” och kombinerar detta med matberedskap och andra sociala värden (Clark & Nicholas 2013:1652).

Taylor & Lovell (2021) beskriver designprinciper och -strategier för urbana matskogar utifrån disciplinerna urban agroekologi, miljöpsykologi och landskapsarkitektur. Dessa tre discipliner beskrivs som de viktigaste att ta hänsyn till i skapandet av urbana matskogar (Taylor & Lovell 2021:2–3). Som en del av detta beskriver Taylor & Lovell (2021:3) hur landskapsarkitektur kan synliggöra de ekologiska processerna av ätbara planteringar. Taylor & Lovell (2021) förstår begreppet matskog som en variant av urban skogsodling (*urban agroforestry*) där de även lyfter begreppet skogsträdgård.

Skogsträdgård förstås här snarlikt matskog, som ett begrepp för att beskriva ätbara planteringar med träd. I artikeln ”*Urban food systems that involve trees in Northern America and Europe*” redogör Park et al. (2019) för de båda begreppens otydlighet och olika användningar. I författarnas undersökning identifieras både breda och snäva definitioner av dessa begrepp, genom en litteratursökning på

”urban food forestry”. Den bredaste definition som identifieras är att alla planteringar med någon typ av fruktträd ingår och den snävaste definitionen kräver att det är en flerskiktad och polykulturell plantering, alltså flera arter i olika skikt som odlas tillsammans (Park et al. 2019).

De ovannämnda begreppen är alla relevanta i förhållande till uppsatsens syfte, då de alla tangerar samma forskningssfär. Exakt hur en matskog eller skogsträdgård definieras och vad som skiljer dem åt är dock inte nödvändigt att bestämma i förhållande till detta arbete, poängen är i stället att de alla utgör exempel på ätbara planteringar.

1.3.3 Motiv och initiativtagare till ätbara planteringar

Utöver den forskning som diskuterats tillkommer sådan som studerat initiativtagande aktörer och bakomliggande motiv till ätbara planteringar. Tre kategorier av svenska ätbara planteringar presenteras inledningsvis, nämligen gräsrotsskogsträdgårdar, pedagogiska skogsträdgårdar och kommunala skogsträdgårdar. Därefter följer en genomgång där några av deras styrkor och svagheter lyfts. Genomgången placerar på så vis in kommunala parker med ätbara planteringar i ett forskningssammanhang.

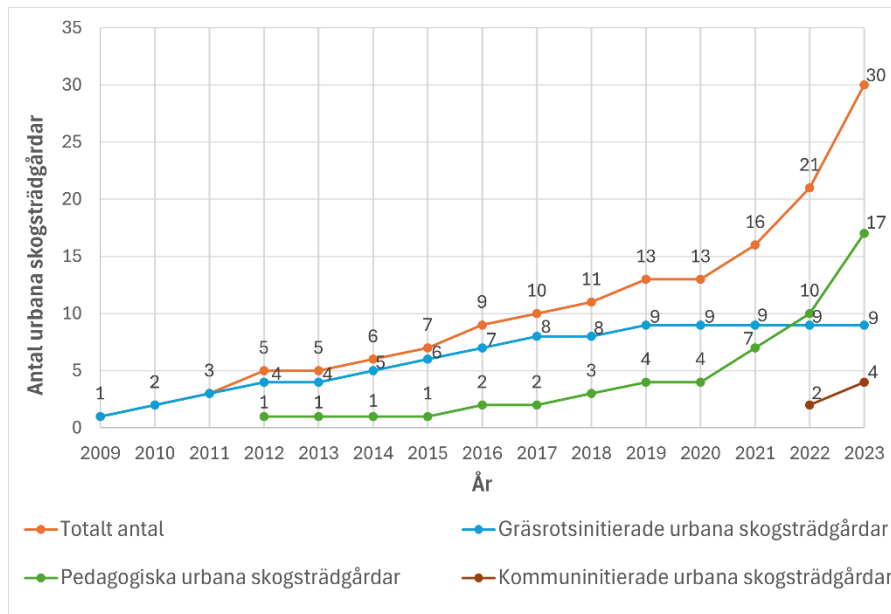
Focacci et al. (2025) har kartlagt svenska skogsträdgårdar utifrån tre olika kategorier. Den första är skogsträdgårdar anlagda på gräsrotsinitiativ (*Bottom-up*), den andra anlagda i pedagogiskt syfte i anslutning till utbildande verksamhet (*educational*), och den tredje är kommuninitierade skogsträdgårdar (*top-down*). Författarna visar hur dessa olika kategorier har utvecklats och att trenden för de olika typerna har skiftat. Gräsrotinitierade skogsträdgårdar var de första att dyka upp följt av pedagogiska, som nu är klart flest i antal. Kommuninitierade började dyka upp först 2022. Vid tiden för studien var det bara fyra av 30 skogsträdgårdar som anlagts med kommuner som initiativtagare (Figur 1).

Gräsrotsinitierade skogsträdgårdar startades först av grupper med privatpersoner intresserade av permakultur (Focacci et al. 2025). De är anlagda på offentlig plats som kommuner upplåtit, och öppna för allmänheten att besöka, men drivs av föreningar eller informella grupper av medborgare. Detta koncept av gräsrotsinitierade skogsträdgårdar på allmän plats och med hjälp av kommuner förekommer även internationellt (Riolo 2019).

Gräsrotsrörelsers roll för urbana ätbara planteringar gäller även andra typer av ätbara planteringar. Till exempel har gräsrotsinitiativ varit startskottet för utvecklingen av gemenskapsodlingar, i samarbete med kommuner, innan kommuner själva i någon mån tagit initiativ till uppstartandet av sådana platser (Bendt et al. 2013; Bonow & Normark 2018). Samarbete mellan kommuner och föreningar, samt konkurrerade intressen att använda marken till andra ändamål har påverkat varaktigheten av ätbara planteringar anlagda av gräsrotsrörelser och

utgör ett av de största problemen för dessa platsers långsiktighet (Bonow & Normark 2018; Säumel et al. 2019).

Gemenskapsodlingar och föreningsdrivna ätbara planteringar, som är öppna för allmänheten, öppnar upp för spridning av kunskap kring människans koppling till naturen, samt ökad kunskap om odling och mat (Bendt et al. 2013). Focacci et al. (2025) beskriver hur gräsrotsinitierade skogsträdgårdar inspirerade till anläggandet av skogsträdgårdar med pedagogiskt fokus.

Figur 1. Antalet urbana skogsträdgårdar i Sverige och de olika kategoriernas fördelning. Källa: Focacci et al. (2025). Skapad av författaren.

Den vanligaste varianten av skogsträdgårdar enligt Focacci et al. (2025) är anläggningar i anslutning till utbildning av något slag. Kategorin pedagogiska skogsträdgårdar inkluderar flera olika typer av verksamheter, med bland annat skogsträdgårdar vid folkhögskolor och förskolor (Focacci et al. 2025).

De pedagogiska skogsträdgårdarna som är placerade på skolgårdar kan klassas in som en typ av skolträdgårdar. Barns koppling till utemiljöer och naturen är en viktig del av deras utveckling (Boverket & Movium 2015; Wiström et al. 2024), men det finns svårigheterna med skolgården som växtplats då det är hårt slitage på växterna och många faktorer att ta hänsyn till (Ignell et al. 2025).

Skolträdgårdar har varit populärt i vågor, ofta startas de av eldsjälar eller utomstående parter och sedan ebbar intresset ut när de som varit drivande inte mäktar med längre eller helt enkelt lämnar skolan (Ignell et al. 2025:8; Maliotou & Liarakou 2026:373). Det behöver inte nödvändigtvis ses som ett problem att skolträdgårdarna sällan blir särskilt långvariga, men utifrån ett bredare perspektiv där skolgården ställs i relation till stadsbilden och hållbarhet kan det finnas stora värden i att leta efter mer långsiktiga lösningar.

Skogsträdgårdar och andra ätbara planteringar har alltså stor potential att användas som lärandemiljöer, både i anslutning till skolor och utanför skolmiljöer (Askerlund & Almers 2016; Almers et al. 2018; Shi 2023; Focacci et al. 2025). I ett bredare sammanhang har ätbara planteringar på offentlig plats stor potential att bland annat skapa möjligheter för människor att fördjupa sin kunskap kring mat och miljö (Colinas et al. 2019; 2024; Coffey et al. 2021). Colinas et al. (2019) beskriver att fruktträd i offentliga miljöer kan ha positiva sociala effekter, såsom att stärka människors platsanknytning och deras kunskap om mat, men de betonar samtidigt att ytterligare forskning krävs för att utreda hur ätbara planteringar på offentlig plats påverkar kunskap om miljö och livsmedelssystem.

I artikeln *The urban food forest: Creating a public edible landscape* beskriver Shi (2023), genom jämförelser mellan urbana matskogar och allmänna platser i staden, hur en urban matskog kan designas för att länkas samman med offentliga platser. I artikeln kopplas den offentliga miljöns behov ihop med den urbana matskogens krav och potential. Shi (2023) fokuserar på hur dessa offentligt tillgängliga platser med ätbara planteringar kan gynna medborgardeltagande, där undervisning och kunskapsbyggande ingår som aspekter för deltagandet.

Med utgångspunkt i den offentliga miljöns potential skiftar jag nu över till kommunen som initiativtagare och aktör. Focacci et al. (2025) presenterar att det, vid tiden för deras studie, anlagts fyra kommunala skogsträdgårdar. De beskriver dessa som en utspridd företeelse med möjlighet att i framtiden få större genomslag. För att uppnå detta krävs enligt Focacci et al. (2025:11) följande:

...more knowledge sharing is required among officials together with more public debate in order to raise interest among local authorities and mitigate [...] possible competition with other land uses using green spaces owned by city housing companies or abandoned green spots. In this way, forest gardening may structurally become part of urban green policies, thus contributing to promote sustainability in Swedish cities.

Focacci et al. (2025) beskriver att kommunala ätbara planteringar har potential att bidra till städernas hållbarhet, men att det krävs kunskapsspridning och att hitta lösningar för att hantera konkurrerande markintressen.

2. Teori

I detta avsnitt presenterar jag de begrepp som är centrala i uppsatsens teorianvändning. Jag beskriver därmed hur begreppen estetiska aspekter, naturbaserade lösningar och multifunktionalitet fungerar som teoretiska begrepp som relaterar till hållbarhet samt hur de används för analys av de i studien ingående fallen.

2.1 Hållbarhet som estetisk, naturbaserad och multifunktionell

Det finns gott om forskning om strategier för hållbar utveckling inom planering och gestaltning av samhället, till följd av de problem som klimatförändring orsakar våra landskap och miljöer. Med utgångspunkt i Bruntlandrapporten (World Commission on Environment and Development 1987) brukar tre delar lyftas fram som avgörande för en hållbar utveckling, dessa delar är ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet. Samtidigt som denna indelning är mycket spridd och använd förekommer kritik. Dels angående huruvida hållbarhet alls går att dela upp (Hagan 2014), dels ifall dessa tre delar är tillräckligt uttömmande. Jag lyfter här nedan utdrag ur sådan kritik och följer därefter upp med det alternativ jag kommer att använda för att granska fallens hållbarhet.

I sin kritik mot begreppet hållbar utveckling lyfter Hagan (2014) hur, den ovan nämnda indelningen i sig kan ses som en svaghet för reellt beaktande av hållbarhet. De tre delar som brukar inkluderas i hållbarhet behöver alla uppnås för att något ska vara ordentligt hållbart, vilket ofta inte är fallet då de ibland motsäger varandra (Hagan 2014:11–13). För att något ska vara i grunden hållbart krävs därmed att alla delarna samverkar på så sätt att de medför positiva, eller möjligen neutrala, aspekter inom alla tre (Hagan 2014:12). Hagan menar att de olika delarna logiskt begränsar varandra, att en del inte kan vara hållbar om den andra inte är det, men skriver vidare att hållbarhet i praktiken inte har använts på detta sätt, då det skulle ha radikala implikationer för begreppet som vi inte är redo att acceptera.

Huruvida de tre klassiska delarna faktiskt inkluderar allt som krävs för att skapa hållbara miljöer är också ifrågasatt och ofta kompletteras hållbarhetsbegreppet med kulturella eller estetiska dimensioner eller aspekter (Sandqvist & Vicenzotti 2024). Så gör exempelvis Caniglia et al. (2021), som inkluderar kulturell hållbarhet i sin användning av hållbarhetsbegreppet.

För att bemöta kritiken mot den klassiska indelningen av hållbarhetsbegreppet har jag valt att definiera tre olika kategorier som jag bedömt som relevanta för att granska fallens hållbarhet. Dessa kategorier är estetiska aspekter (2.1.1), naturbaserade lösningar (2.1.2) samt multifunktionalitet (2.1.3). Kategorierna ska

i detta sammanhang förstås som tre infallsvinklar för att studera hållbarhet och inte som en total ersättning av det gängse hållbarhetsbegreppet. De tre kategorierna belyser i arbetet olika hållbarhetsaspekter av urbana parker med ätbara planteringar.

Estetiska aspekter granskas här för att belysa det möte mellan natur och kultur som dessa planteringar innebär. Kategorin *naturbaserade lösningar* används för att identifiera vilka problem som kan bemötas med hjälp av ätbara planteringar samt huruvida lösningarna på problemen kan förstås som naturbaserade. Den sista kategorin, som jag benämmer *multifunktionalitet*, behandlar det urbana sammanhangets krav på flera funktioner på samma plats på grund av den begränsade ytan och användningen av parkerna utifrån teoretiska beskrivningar. De tre kategorierna kan i viss mån överlappa varandra och social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet återfinns inom samtliga av teorins kategorier, men kopplas på detta vis inte isär från varandra utan behandlas istället utifrån dessa alternativa fokusområden.

2.1.1 Estetiska aspekter

De estetiska aspekterna påverkar hur människor upplever och interagerar med platser. Fallen befinner sig alla i mötet mellan natur och kultur och för att kunna belysa detta kommer jag att granska dem utifrån estetiska aspekter kopplade till hållbarhet.

Sandqvist & Vicenzotti (2024:214) beskriver att det kan finnas behov av en annan typ av kunskap relaterat till hållbarhetsbegreppet och de presenterar en kritisk granskning av estetisk hållbarhet som ett alternativ. De förstår begreppet estetik utifrån konstfilosofiska teorier, men vidgar begreppet för att inkludera utemiljöers utformning och stadsplanering. Författarna lägger fokus på ”estetiska värden och upplevelser [...] inte på en diskussion av olika stilinriktningar” (Sandqvist & Vicenzotti 2024:215–216) och de utgår från idén att estetiska omdömen kan läsas som kulturella mönster och därför inte betraktas som subjektiva åsikter. Lehtinen (2021) har tidigare beskrivit dessa kulturella mönster för estetisk hållbarhet, vilket Sandqvist & Vicenzotti (2024:216) poängterar.

Estetisk hållbarhet beskriver ”sambanden mellan estetik och hållbarhet” (Sandqvist & Vicenzotti 2024:218). Gestaltning kan genom frambringandet av upplevelsevärden och estetiska omdömen påverka hur människor agerar och bemöter platser (Lehtinen 2021; Sandqvist & Vicenzotti 2024). Om man lyckas väl kan de estetiska värdena alltså skapa mer hållbara beteendemönster hos människor, men detta förutsatt att gestaltningen inte bidrar till att exempelvis dölja eller försköna miljöproblem (Sandqvist & Vicenzotti 2024:224–226). Sandqvist & Vicenzotti menar att estetisk hållbarhet inte är en automatisk lösning för en mer hållbar landskapsarkitektur eller stadsplanering, men att detta perspektiv är ett nödvändigt komplement i hållbarhetsdiskursen.

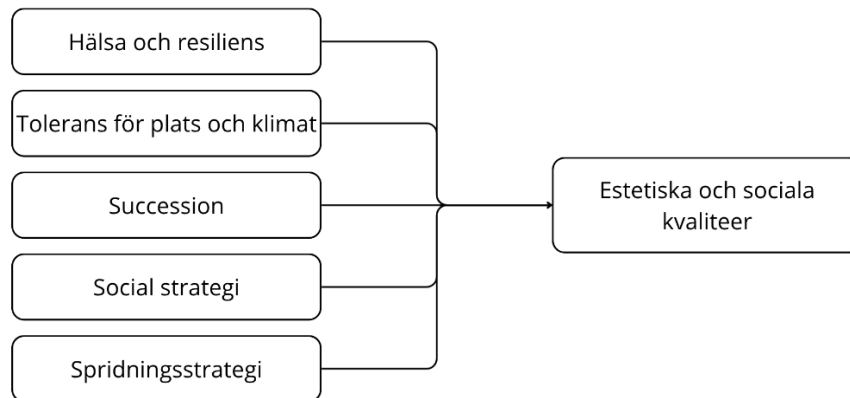
Relaterat till estetisk hållbarhet finns idéerna “messy ecosystems, orderly frames” och ”cues to care”² (CTC) (Nassauer 1988; 1995; Nassauer & Raskin 2014; Li & Nassauer 2020). Jag kommer härnäst benämna CTC som *omsorgstecken*. Dessa begrepp syftar på hur man kan använda sig av prydliga ramar runt vildvuxna miljöer, med hög biologisk mångfald, för att få människor att acceptera större biodiversitet i urbana miljöer. Omsorgstecken handlar alltså om att signalera till de människor som brukar platserna att miljöerna sköts om.

Nassauer (1995:161–163) beskriver hur människor tycks mer benägna att tycka om platser som ser omhändertagna ut och föreslår därför att platser bör gestaltas med tanke på detta. Författaren konstaterar att platser med hög ekologisk kvalitet ofta ser stökiga ut, och menar att detta medför att människor inte uppskattar parker med hög biodiversitet lika mycket som de uppskattar prydliga parker med klippta gräsmattor, etcetera. Den natur som människor accepterar bygger enligt Nassauer i hög grad på vad som kulturellt upplevs som naturligt, men som tvärtom ofta bygger på en bild av landskap som är påverkade av människor. För att kunna skapa uppskattade platser med högre ekologisk kvalitet föreslår Nassauer därför att designa prydliga ramar för stökigheten, som tydliggör att det finns mänsklig närvaro och intention för platsen.

Nassauer (1995:168–169) menar även att omsorgstecken ökar chansen för att den ekologiska kvaliteten uppehålls då det minskar risken att de ekologiska kvaliteterna tas bort på grund av klagomål. Omsorgstecken kan alltså förstärka människors uppskattning av platsen, men även bidra till ett mer hållbart användande av resurser, såväl ekologiska som ekonomiska.

En annan viktig del av de estetiska aspekterna för hållbart gestaltade urbana miljöer med ätbara planteringar är växtvalen. Sjöman et al. (2025) belyser detta genom att visa på vad som behövs för att växterna ska få de kvaliteter som önskas. Sjöman et al. (2025:116) beskriver fem tydliga kriterier att betänka inför växtval till urbana skogar för att skapa estetiska och sociala kvaliteter som är långsiktigt hållbara (Figur 2). Dessa kriterier är artens hälsa och resiliens, tolerans för platsens förutsättningar och klimat, succession, sociala strategi samt spridningsstrategi. De första två kategorierna handlar om arten i sig, dels om att valda arter ska vara sådana som inte ofta drabbas av sjukdomar eller är på annat sätt sköra, dels att växten klarar växtplatsen. De tre andra kategorierna berör både val av enskilda växter och kombinationen av arter. Kategorierna beskriver att hänsyn bör tas till hur växternas ska utvecklas, så att det kan bli som önskat, och att växterna ska samspela och inte tävla med varandra. Hänsyn behöver tas till artens spridningsstrategi så att växtvalet inte resulterar i att den valda arten tar över hela planteringen eller att den inte kan sprida sig fast den behöver.

² Li & Nassauer (2020:1) definierar begreppet omsorgstecken (CTC) enligt följande: “Cues to care (CTC) are landscape elements that are immediately recognizable as designed, and that signal continuing human presence to care for a landscape.”

Figur 2. Figuren visar kriterier att ta hänsyn till för att göra långsiktigt hållbara växtval. Källa: Sjöman et al. (2025:116). Skapad av författaren.

För att granska fallens estetiska aspekter som en del av deras hållbarhet kommer jag alltså att använda mig av Sandqvist & Vicenzottis (2024) och Lehtinens (2021) tolkningar av estetisk hållbarhet, Nassauers (1995) begrepp omsorgstecken och Sjöman et al.:s (2025) kriterier gällande växtval.

2.1.2 Naturbaserade lösningar

I tidigare forskning, av miljöer som liknar fallen i denna studie, diskuteras platserna som naturbaserade lösningar. Naturbaserade lösningar (*Nature based Solutions*) är lösningar som följer eller liknar naturliga system. Dessa lösningar definieras här nedan som cirkulära och långsiktiga lösningar för att skapa hållbara miljöer.

Naturbaserade lösningar bemöter de problem som klimatförändringar, minskande biologisk mångfald, föroreningar och liknande innebär, på ett sätt som stödjer hållbar utveckling (European Commission 2015; u.å.; IUCN 2020b; 2020a; Seddon et al. 2021; United Nations Environment Assembly 2022). De naturbaserade lösningarna använder naturliga processer för att gynna miljön och samhället (IUCN 2020a).

Exakt hur dessa lösningar använder naturliga processer skiljer sig dock något åt definitionsmässigt, IUCN (2020a) menar exempelvis att lösningarna behöver arbeta *med* ekosystem som infrastruktur medan Europeiska kommissionen (2015) även inkluderar lösningar som endast är *inspirerade* av naturliga processer. I en annan definition av Europeiska kommissionen (u.å.) beskrivs det däremot som att lösningarna behöver vara *både* understödda och inspirerade av naturen.³ Jag kommer därför inte att använda begreppet naturbaserade lösningar i betydelsen att

³ European Commission (u.å.) definierar naturbaserade lösningar som “Solutions that are inspired and supported by nature, which are cost-effective, simultaneously provide environmental, social and economic benefits and help build resilience. Such solutions bring more, and more diverse, nature and natural features and processes into cities, landscapes and seascapes, through locally adapted, resource-efficient and systemic interventions.”

de endast behöver vara inspirerade av naturen, utan jag kommer att använda det för lösningar som även samverkar med naturen.

Europeiska kommissionen (u.å.) beskriver även att naturbaserade lösningar på ett kostnadseffektivt sätt ska bidra till den ekologiska, sociala och ekonomiska hållbarheten samt bygga resiliens. En viktig detalj att lägga märke till i denna definition av naturbaserade lösningar är att det ska vara naturinspirerade lösningar som är *kostnadseffektiva*, det finns alltså ett krav inbyggt i naturbaserade lösningar relaterat till ekonomiska resurser.

I kritik mot naturbaserade lösningar lyfts det att naturen i definitionen av begreppet endast framställs som ett verktyg för att uppfylla behov, att naturen blir instrumentell (Randrup et al. 2020). Randrup et al. (2020) lägger fram en alternativ version som de kallar naturbaserat tänkande (*Nature based thinking*). Författarna presenterar naturbaserat tänkande som en mer helomfattande version av naturbaserade lösningar, där längre processer får ta plats, och uppmanar läsaren att se på ”the relations between cities and nature in a more cyclical way, deriving inspiration from nature with its cyclical and long-term ecological processes” (Randrup et al. 2020:921).

Det finns viktiga poänger i ifrågasättandet av tanken på naturliga system som enbart levererar tjänster, och lönsamheten som vägledande princip, över de socioekologiska värdena. Konceptet naturbaserade lösningar är inte heller ensamt i att ha tyngdpunkten på ekonomiska värden när det kommer till hållbar utveckling av urbana miljöer. Neidig et al. (2022:2–5, 10) redogör för den historiska utvecklingen av urban grönska och de lyfter fram att synen på hållbarhet på senare år tycks ha genomgått ett skifte som innebär att urban grönska börjat användas som varumärke. Detta gör det extra intressant att lägga fokus på socio-ekologiska perspektiv i analysen av fallen utifrån naturbaserade lösningar.

Trots denna kritik av naturbaserade lösningar, och mot den ekonomiska vridningen av hållbarhetsbegreppet, finns det en styrka i naturbaserade lösningar som konkret begrepp. Begreppet är tydligt både i innebörd och i målsättning. Naturbaserade lösningar arbetar med naturen för att motverka dagens kriser och gynna miljö och samhällen. Jag kommer att använda mig utav naturbaserade lösningar som en del av uppsatsens teoribygge på grund av konceptets konkreta målbild, men när begreppet tillämpas i den här uppsatsen är alltså ovanstående kritik som lyfts av Randrup et al. (2020) viktig att ha i åtanke. Mot bakgrunden av kritiken kommer jag att fokusera på cirkulära och långsiktiga ekologiska processer ur ett socio-ekologiskt perspektiv när jag granskar naturbaserade lösningar i förhållande till fallen.

2.1.3 Multifunktionalitet

Som ett sätt att belysa det urbana sammanhanget och fallens användningsområden och funktioner kommer jag att granska fallen som multifunktionella platser. Det finns överlapp mellan naturbaserade lösningar och multifunktionalitet, exempelvis lyfts det att koncept om ätbara städer (*edible cities*) kan ses som multifunktionella naturbaserade lösningar (Säumel et al. 2019; Sartison & Artmann 2020). Jag har valt att hålla isär naturbaserade lösningar och multifunktionalitet i teorin för att kunna redogöra analysen av fallen tydligare. Naturbaserade lösningar granskas som enskilda processer, men då fallen utgörs av komplexa platser kompletteras detta med att se på platsernas multifunktionalitet.

Fors et al. (2024) skriver att multifunktionella landskap kort och gott kan beskrivas som landskap med flera funktioner, men att det behövs en mer djupgående analys för att begreppet ska ha någon egentlig användbarhet. Multifunktionaliteten hos landskap kan beskrivas som något som utövas eller skapas av en plats (Taylor & Lovell 2021:4), men beskrivs ofta utifrån antalet ekosystemtjänster som skapats där (Hölting et al. 2020). Fors et al. (2024) menar dock att det inte räcker att bara se till ekosystemtjänsterna i sig, utan att man även behöver förstå hur tjänsterna skapas.

Fors et al. (2024) breddar alltså begreppet multifunktionella landskap så att fler tjänster och funktioner tas med i beräkning än endast ekosystemtjänster. De utgår från begreppet landskapsfunktioner (*Landscape functions*) som de beskriver inkluderar ekosystemfunktioner, ekosystemtjänster, landskapstjänster och användarorienterade funktioner (Fors et al. 2024:525). Dessa olika typer av funktioner placerar de alltså in i begreppet landskapsfunktioner som de sedan använder för att tolka multifunktionella landskap.

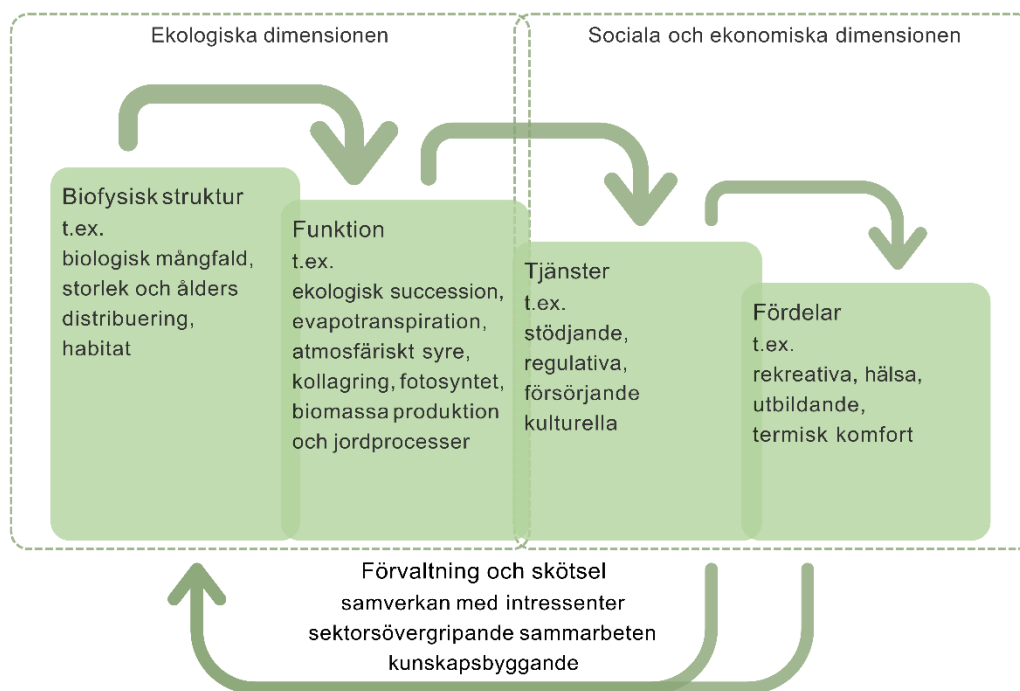
Fors et al. (2024:525) placerar även de olika typerna av landskapsfunktioner på en natur-människor skala, alltså om tjänsterna eller funktionerna är mest värdefulla för naturen eller för människor. De anser att alla tjänster och funktioner har ett visst värde för människor, men när det gäller ekosystemfunktioner betraktas endast de som överlappar med ekosystemtjänster som värdefulla för människor. Användarorienterade funktioner och landskapstjänster anser de vara värdefulla främst för människor och knappt alls för naturen.

Ekosystemtjänster är de tjänster som naturens ekosystem utför, medan landskapstjänster främst utgörs av tjänster som inte är direkt givna av ekosystem. Ett landskaps användarorienterade funktioner beskrivs av Fors et al. (2024:525) överlappa antingen med ekosystemtjänster eller landskapstjänster, alternativt med båda samtidigt.

Fors et al. (2024) trycker dessutom på att multifunktionaliteten inte bör vara ett mål i sig självt utan att det i stället borde ses som ett medel för att uppnå de värden eller funktioner som man önskar skapa. Att gestalta multifunktionellt innebär inte automatiskt att det blir mer hållbart eller bättre på något sätt, utan det

är varför och hur man skapar multifunktionella landskap och platser som spelar roll. De användarorienterade funktionerna beskrivs som viktiga att ta hänsyn till i offentliga landskap och miljöer som behöver kunna bemöta behoven hos en stor mängd användargrupper (Fors et al. 2024:525).

Sjöman et al. (2025) presenterar en alternativ uppdelning av funktioner och tjänster i landskap, om än mer specifikt inriktat på skogsmiljö (Figur 3). Även i denna uppdelning beskrivs vissa aspekter och funktioner som mest relevanta för miljön i sig och vissa delar som mest relevanta för människor, men författarna visar även att de olika delarna alla hänger ihop (Sjöman et al. 2025:104). De framhåller vikten av att se på hur förvaltning och skötsel av de olika delarna påverkar framtida funktioner och tjänster. Sjöman et al. (2025:104) beskriver hur kunskapsbyggande gällande platsens förvaltning och skötsel ingår som en viktig del av utvecklingen.

Figur 3. Bild skapad utifrån Sjöman et al.:s (2025:104) version av *The cascade model*⁴. I denna modell redogör de för ett sätt att se på komplexa interaktionerna mellan olika delar av ekosystem i skogsmiljö. Som en del av det cirkulära i modellen finns platsens förvaltning och skötsel. Källa: Sjöman et al.:s (2025). Skapad av författaren.

Jag tar Sjöman et al.:s (2025:104) idéer om det kausala och cirkulära i beaktande, men utan att låsa fast riktningen på hur de olika delarna interagerar med varandra. Fors et al. (2024) ser bredare på interaktioner mellan tjänster och funktioner, vilket är hur jag kommer analysera multifunktionalitet. Med stöd av Fors et al.

⁴ *The cascade model* skapades ursprungligen av Haines-Young & Potschin (2010) och Sjöman et al. (2025) använde den i skapandet av den figur som ligger till grund för min version (Figur 3).

(2024) definierar jag multifunktionalitet som skapandet av platser med förmåga att bemöta flera behov och aspekter på samma gång, utan att dragkraften mellan intressen blir så pass motstridig att olika funktioner tar ut varandra.

2.2 Sammanfattande begreppsspecificering

Den teori som redogjorts för ovan kommer att användas för att granska de tre fallen utifrån ett hållbarhetsperspektiv. Varje fall granskas utifrån de tre kategorierna i teorin. Denna granskning av hållbarhet för respektive fall används sedan i en jämförande analys för att besvara studiens frågeställningar.

Estetiska aspekter definieras utifrån Sandqvist & Vicenzottis (2024) och Lehtinens (2021) tolkningar av estetisk hållbarhet, där estetiska omdömen ses som kulturella mönster med relevans för hållbarhet på så sätt att estetik påverkar människors relation till och uppfattning om platser. Dessa aspekter förstås dessutom i relation till Nassauers (1995) begrepp omsorgstecken (*cues to care*), samt Sjöman et al.:s (2025) fem kriterier för växtval som skapar estetiska och sociala kvalitéer som är långsiktigt hållbara (Figur 2).

Naturbaserade lösningar definieras i linje med Europeiska Kommissionen (u.å.) som resurseffektiva lösningar på problem genom att ta stöd av naturliga processer. Lösningarna är inspirerade och understödda av naturen samt lokalt anpassade.

Multifunktionalitet definieras utifrån Fors et al. (2024) som när flera funktioner eller tjänster ryms på samma plats utan att ta ut varandra. Fors et al. presenterar kategorier eller grupper som de olika funktionerna placeras in i. Sjöman et al. beskriver en alternativ uppdelning av tjänster och funktioner, och visar på hur de påverkar varandra i en kedja, där förvaltningen av platsen beskrivs som återkoppling från de sista kategorierna tillbaka till de första (se figur 3). Jag använder den uppdelning som Fors et al. beskriver men tar hänsyn till hur Sjöman et al. beskriver förvaltningens roll i förhållande till platsernas funktioner och tjänster.

Det olika kategoriernas mest teoretiskt relevanta begrepp sammanfattas och visualiseras i figur 4, nedan.

ESTETISKA ASPEKTER	NATURBASERADE LÖSNINGAR	MULTIFUNKTIONALITET
<ul style="list-style-type: none"> • Kulturella mönster • Upplevelsevärden • Estetiska omdömen • Omsorgstecken • Växtval <ul style="list-style-type: none"> ◦ Hälsa och resiliens ◦ Tolerans – platsens förutsättningar och klimat ◦ Succession ◦ Social strategi ◦ Spridningsstrategi 	<ul style="list-style-type: none"> • Naturliga processer <ul style="list-style-type: none"> ◦ Cirkulära ◦ Långsiktiga • Samverkan med naturen • Socio-ekologiska perspektiv • (Kostnadseffektivitet) 	<ul style="list-style-type: none"> • Utövas/skapas av en plats • Landskapsfunktioner på natur-människa-skala <ul style="list-style-type: none"> ◦ Ekosystemfunktioner ◦ Ekosystemtjänster ◦ Landskapstjänster ◦ Användarorienterade funktioner • Framtida funktioner och tjänster • Kunskapsbyggande skötsel och förvaltning

Figur 4. Visar de olika kategorierna i teorin med de viktigaste begreppen för respektive kategori.

3. Metod och material

Nedan följer en metod- och materialbeskrivning som inkluderar urval av fall och hur det empiriska materialet från fallen har sammanställts samt analysprocess.

3.1 Fallstudier

Den övergripande ansatsen för arbetet är en jämförande fallstudie (Francis 2001; Swaffield 2016). Studier av tre olika anläggningar av urbana parker med ätbara planteringar anlagda av kommuner har utgjort grunden för arbetets empiriska undersökning. Nedan redogörs för urvalet av fallstudier följt av en redogörelse av det empiriska materialet från fallstudierna. Materialet inkluderar intervjuer med tjänstepersoner vid respektive kommun (3.1.2), dokument tillhandahållna av de berörda kommunerna (3.1.3) och anteckningar samt fotografier från platsbesök (3.1.4). Även hemsidor och artiklar har använts, men endast i relation till det övriga materialet.

För att kunna göra en jämförande studie valdes fall utifrån typ av plats, typologi (Francis 2001), fallen är alltså valda för deras gemensamma egenskap som urbana parker i offentlig miljö med ätbara planteringar anlagda av svenska kommuner. Det är ett så kallat ”kriteriestyrt urval” (Bryman 2018:497) av fall, och de har analyserats först var för sig i förhållande till studiens teori och sedan genom jämförelser mellan fall (Bryman 2018:106–107). Fallstudierna analyseras utifrån principen ”cross-case comparison” (Swaffield 2016:110–111) genom att olika aspekter av varje fallstudie jämförs med motsvarande aspekter hos de andra fallen.

3.1.1 Urval av fall

Urval av fallstudier gjordes utifrån ovanstående beskrivna typologi (Francis 2001). Valet av fallstudierna är gjort för att få en bild av hur svenska kommuner arbetar med urbana ätbara planteringar på allmän plats. Kommunala parker med ätbart identifierades utifrån en kartläggning av Sveriges urbana skogsträdgårdar från Focacci et al. (2025). Valet av att ha parker med ätbara planteringar som har anlagts på initiativ av kommuner har gjorts för att kunna besvara uppsatsens syfte och frågeställningar.

I avsnittet om tidigare forskning (1.3.2) presenteras olika indelningar och begrepp för platser med ätbara planteringar, bland annat skogsträdgårdar. Focacci et al. (2025:2) definierar skogsträdgårdar som planteringar med ätbar vegetation i flera skikt. Alla typer av skogsträdgårdar och matskogar inkluderas i deras kartläggning så länge det finns flera olika skikt av vegetation, det spelar alltså ingen roll vilken area som vegetationen upptar eller vilka arter som valts, bortsett från att de ska vara till viss del ätbara.

I kartläggningen gjord utav Focacci et al. (2025) presenteras sedan endast fyra skogsträdgårdar i Sverige som är anlagda av kommuner. Av de fyra har tre valts ut till fallstudien och dessa är Malmaberg matskog (Västerås), Kunskapsparken (Lund) och Höglundaparken (Haninge) (Figur 5). Utöver de tre ingår även Eklunden i Örebro i Focacci et al.:s kartläggning (se avsnitt 1.2). Urvalet är därför styrt av hur skogsträdgårdar definieras av Focacci et al. (2025) vilket resulterat i att alla de valda parkerna är i urban kontext och de har flerskiktade ätbara planteringar, men parkerna skiljer sig på en del andra sätt.

De utvalda parkerna skiljer sig en del i area och omgivning, de har alla lite olika lägen i det urbana landskapet, men samtliga ligger i närheten av bostäder. De skiljer sig även i utformning och gällande övrigt innehåll i parken, men platser har flerskiktade ätbara planteringar som anlagts för publikt bruk på något sätt.

Jag kommer inte att använda begreppet skogsträdgårdar i beskrivning och analys av fallen då jag bedömer det som något missvisande både i förhållande till parkerna och till arbetets syfte. Focacci et al.:s (2025) definition tycker jag lämpar sig bättre för den kvantitativa undersökning som de genomfört, men i detta arbete används ätbara planteringar istället. Ätbara planteringar belyser tydligare vad som är huvudfokuset i undersökningen av fallen. Dessutom benämns de ätbara planteringarna olika i de tre kommunerna, endast i Lund presenteras det som skogsträdgård, men då inom ett odlingsområde. I Västerås kommun använder de begreppet matskog och i Haninge kommun kallar de ätbara planteringarna för köksträdgård.

Figur 5. Karta som visar fallens geografiska placering i Sverige.

Tabell 1. Grundläggande information gällande fallen visas i en tabell.

Malmaberg matskog		
Kommun:	Växtzon:	Typ av projekt:
Västerås	3 (men bara 1km från zon 2)	Omvandling/ upprustning
Höglundaparken		
Kommun:	Växtzon:	Typ av projekt:
Haninge	2	Omvandling/ upprustning
Kunskapsparken		
Kommun:	Växtzon:	Typ av projekt:
Lund	1	Nyanläggning

Fallen skiljer sig alla gällande växtzon (se Tabell 1), men Haninge och Västerås har i förhållande till varandra mer liknande växtklimat än i förhållande till Lund.

Gällande både Haninge och Västerås har de ätbara planteringarna tillkommit i upprustnings- eller omvandlingsprojekt, medan de ätbara planteringarna i Lund tillkom vid nyanläggning av parken. Samtliga parker hade invigning eller återinvigning under 2022.

Fall 1 – Malmaberg matskog

Malmaberg matskog i Västerås (Figur 6) invigdes 2022 och är anlagd i anslutning till en befintlig skog, Malmabergskogen (Västerås stad 2022; u.å.a; Västerås Tidning 2022; 2023). Matskogen är placerad i ett bryn i söderläge och anlades med syfte att tillgängliggöra skogen som rekreationsområde. Förutom matskogen finns det även gångstråk, pulkabacke, grillplats och en upptäckarstig i skogsområdet (Västerås stad u.å.b).

Den intilliggande bebyggelsen består främst utav bostäder, men även en skola och en förskola ligger angränsande. Tvärs över gatan från matskogen finns Malmabergsskolan och seniorboenden, och ganska nära finns även studentboenden. Bebyggelsen i närområdet är blandad men främst utgörs den av flerfamiljshus och radhus. Busshållplats finns i anslutning till matskogens huvudentré och fler busshållplatser finns inom en 10 minuters promenad.

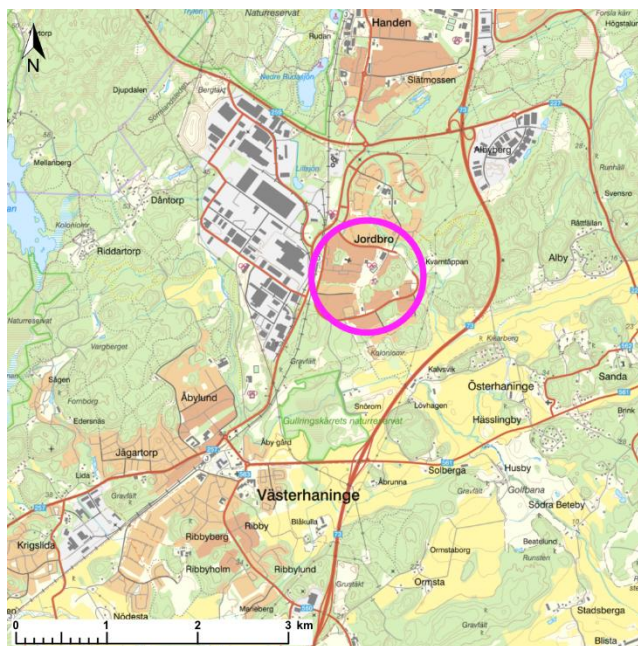

Figur 6. Karta som visar Malmaberg matskog i förhållande till Västerås. Bakgrundskarta: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Grafik av författaren.

Fall 2 – Höglundaparken

Höglundaparken i Haninge igår i ett större grönstråk och har funnits sedan 60-talet, men rustades upp och återinvigdes 2022 (Haninge kommun u.å.a). Parken ansluter till ett skogsområde i öst och Jordbro IP med tillhörande fotbollsplan i

norr (Figur 7). Det är en avlång park med en lekplats, en stor öppen gräsyta och den kantas av träd. Ett inslag i Höglundaparken, som tillkom vid upprustningen, kallas för *Jordbro köksträdgård* och det är i den delen av parken som de ätbara planteringarna finns (Haninge kommun u.å.b). Främst är det upphöjda planteringslådor i köksträdgården, men det finns även några planteringsytor i marknivå.

Figur 7. Karta som visar Höglundaparken i förhållande till Jordbro och Våsterhaninge. Bakgrundskarta: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Grafik av författaren.

Fall 3 – Kunskapsparken

Kunskapsparken i Lund skiljer sig betydligt från de andra fallen geografiskt (Figur 55). Kunskapsparken är anlagd i den nordvästra utkanten av staden i anslutning till jordbruksmark och det nybyggda bostadsområdet Brunshög (Figur 8), som fortfarande är under uppbyggnad. Kunskapsparken invigdes under hösten 2022 (Kuprijanko 2022).

I Kunskapsparken finns en dagvattenanläggning som ska ta hand om och rena dagvatten från intilliggande bebyggelse samt hantera eventuell översvämning vid skyfall (Villanueva Gran 2021; Lunds kommun 2026). Parken anlades alltså delvis för att hantera dagvatten, men odling och ätbara planteringar får även ta stor plats. Den del av parken där de ätbara planteringarna är placerade kallas för odlingsområdet, som bland annat inkluderar odlingslotter, gemenskapsodlingar, fruktlund, växthus och en skogsträdgård.

Figur 8. Karta som visar Kunskapsparkens läge i förhållande till Lund. Bakgrundskarta: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Grafik av författaren.

3.1.2 Intervjuer med kommunrepresentanter

Genom semistrukturerade intervjuer (Bryman 2018:563–565) har jag fått tillgång till yrkesverksammas beskrivningar av parkerna och planteringarnas utformning, användning och skötsel. Den semistrukturerade formen på intervjuerna gav möjlighet att ställa följdfrågor och därmed mer djupgående svar. Intervjufrågornas struktur har även utformats med tydlig koppling till studiens frågeställningar för att kunna göra lämpliga jämförelser mellan fallen och därför valdes formatet ostrukturerad intervju bort (Bryman 2018:563–567).

För att formulera relevanta frågor för intervjuerna genomfördes vad man skulle kunna kalla en pilotstudie, där intervjuteman utforskades på ett ostrukturerat sätt i relation till ett av fallen. Utifrån pilotstudien formulerades tydligare frågor som sedan efter handledning omformulerades något för att tydligare svara mot arbetets frågeställningar. Dessa slutliga intervjufrågor användes sedan som intervjuguide (Bryman 2018:566), med följdfrågor och vissa omformuleringar för bättre anpassning till de individuella intervjuerna.

Intervjuerna genomförts med yrkesverksamma inom landskapsarkitektur, planering, förvaltning och odling som är anställda vid de relevanta kommunerna. De intervjuade tjänstepersonerna har alla arbetat med sina respektive kommuners parker och ätbara planteringar. Vid intervjuerna har de delat med sig av sin roll i koppling till anläggningen. Denna information har använts för att kunna bedöma hur svaren påverkats av vilken ingång de tillfrågade har till anläggningarna. Dock skiljer sig processerna bakom parkerna så pass mycket att svarens jämförbarhet

troligen ändå hade varit ungefär på samma nivå som nu, oavsett representant från respektive kommun.

Intervjuad person från Västerås kommun, fall 1, tog vid från föregående kollega när matskogen nästan var klaranlagd. Personen i fråga har varit ansvarig för förvaltningen av matskogen sedan dess. Jag kommer benämna denna intervjurespondent som: *Informant 1*.

Intervjuad person från Haninge kommun, fall 2, var involverad i projektet med Höglundaparken och Jordbro köksträdgård under planering, gestaltning och anläggning, men har inte haft en aktiv roll gällande förvaltning och skötsel efter att projektet stod klart. Jag kommer benämna denna intervjurespondent som: *Informant 2*.

Intervjuad person från Lunds kommun, fall 3, var involverad vid planeringen och anläggningen av Kunskapsparken och dess odlingsområde samt har efter anläggning delvis ansvar gällande förvaltning av odlingsområdet. Personen i fråga har som uppgift att samordna och bevaka den aktivitet som sker i odlingsområdet. Jag kommer att benämna denna intervjurespondent: *Informant 3*.

Alla de tillfrågade har svarat på frågor om planeringen av de ätbara planteringarna, val av plats, övergripande mål, programpunkter (vilka funktioner som var tänkta att skapas), gestaltningsval, eventuell medborgardialog, förvaltningsmål och de facto skötsel. Intervjuerna var strukturerade utifrån huvudfrågor som kopplade an till frågeställningarna. Huvudfrågorna hade i förväg några förberedda följdfrågor, men även andra följdfrågor tillkom under intervjuernas gång för att anpassa intervjun till den tillfrågade och få så användbara och djupgående svar som möjligt. Intervjufrågorna, med huvudfrågorna och de i förväg uttänkta följdfrågorna, finns i Bilaga 1.

Hantering av personuppgifter i samband med intervjuerna gjordes efter riktlinjer från Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU). Innan genomförande av intervjuerna skickades en blankett baserad på en mall från SLU ut till alla respondenter om hantering av personuppgifter. Alla respondenter har gett sitt samtycke till hanteringen av personuppgifter.

Intervjuerna spelades in på en mobiltelefon som är lösenordskyddad. Intervjuerna transkriberades och dessa transkriptioner har sedan analyserats med stöd av inspelningarna för att kunna bedöma syftning och tonläge. Transkriberingarna är skrivna så nära respondenternas tal som möjligt. I transkriptionerna har kommatering använts för något kortare pauser eller avbrott i meningar, medan "...” har använts för att beteckna längre pauser eller när den intervjuade skiftat över från en mening till en annan utan något tydligt avslut. I citaten från intervjuerna används hakparenteser, ibland för att tydliggöra syftning och ibland för att klippa bort utfyllnadsord och upprepningar. Hakparenteser har även använts för att klippa ner citaten till att endast återge det som är för arbetet relevant att presentera.

3.1.3 Dokument och planer

Som komplement till intervjuerna granskade jag även relevanta dokument från respektive fall. Vilka dokument som samlades in skiljde sig från fall till fall då alla de tillfrågade kommunerna inte har arbetat på samma sätt. Dokument i form av planer och växtlistor togs emot från alla fall, men antal planer och detaljeringsnivå skiljer sig en del. Även skötselplaner samlades in, men hur skötselplanerna var utformade skiljde sig betydligt, då vissa var mer djupgående och detaljerade än andra. Dokumenten är antingen producerade av kommunerna i fråga eller på uppdrag av kommunerna. Samtliga fall har dokument skapade av konsulter eller experter som anlits av kommunerna.

Jag använder följande dokument som källor i de olika fallen. Dokumenten har granskats för sig, men de har även använts som komplement till intervjuer och platsbesök.

- Fall 1, Malmaberg matskog, inkluderar dokumenten skötselplan och skötselkarta från Västerås stad (Västerås stad 2025; 2026) samt planteringsplan och växtlista gjorda av konsulter (Weiss & Gustafsson 2022a; 2022b). Skötselplanen från fall 1 beskriver väldigt kortfattat den skötsel som skiljer sig från deras generella skötsel som gäller i driftavtalet. Planteringsplanen för Malmaberg matskog är endast utav det vedartade växtmaterialet, annuella och perenna örter har alltså inte inkluderats i planen. Det saknas även markering för de befintliga växterna på platsen, denna befintliga vegetation utgörs dock främst av större träd som sparats.
- Fall 2, Höglundaparken, inkluderar dokument över projekterade planteringsytor och växtlista (Haninge kommun 2021b; 2021d; 2021e; Rosendals trädgård & Haninge kommun 2021a; 2021b), ritningar över marksektioner och detaljer (Haninge kommun 2021a; 2021c) och Haninge kommuns skötselbeskrivning samt en bild av deras skötselkarta (Haninge kommun 2026a; 2026b). Skötselplanen för fall 2 är kopplad till en skötselkarta i GIS. Jag har inte haft möjlighet att få tillgång till själva verktyget i GIS utan har i stället fått granska en bild av skötselkartan i GIS i kombination med Haninge kommuns allmänna skötselbeskrivning.
- Fall 3, Kunskapsparkens, inkluderar endast dokument från konsulter som Lunds kommun anlitat. Dessa dokument är planteringsplaner och växtlista (Tyréns & Lunds kommun 2019a; 2019c; 2019d) samt skötselplan med målbeskrivning (Tyréns & Lunds kommun 2019b). Skötselplanen är utförlig och går igenom alla parkens delar. Gällande specifikt delen som kallas Skogsträdgården finns en redogörelse för de visioner man har för platsen vid anläggning, visionerna som beskrivs är om 5, 10 och 25 år framåt i tiden från plantering.

3.1.4 Platsbesök

Fallstudien inkluderade även platsbesök, ett besök per plats. Samtliga platsbesök genomfördes i april-maj 2026 och varade i mellan 1,5-2,5 timmar. Platsbesöken dokumenterades genom fotografering och anteckningar som sedan har analyserats tillsammans med minnesbilder från platsen. Observationer har gjorts av de ätbara planteringarna, de intilliggande anläggningarna och övergripande av området i stort. Dokumenten från fallen har använts som stöd under platsbesöken.

Platsbesöken gjordes så sent som möjligt inom ramen för arbetet, trots detta var de tvungna att utföras i ett tidigt skede av växtsäsongen. Därför har observationerna av de ätbara planteringarna inte kunnat inkludera skördande eller bedömningar av växternas produktion, då de flesta växter i fallen främst är ätbara senare under säsongen.

Vid platsbesöken dokumenterades parkerna med fotografering, något som i sig inte kräver etiska överväganden, men det var andra besökare närvarande i parkerna under platsbesöken vilket innebar att jag behövde förhålla mig till dem. Jag gjorde bedömningen att tillåta människor att synas i fotografierna, utan att tillfråga de berörda då alla fall utgörs av parker i offentlig miljö. Däremot fotograferades inte parkbesökarna nära inpå, för att försöka fotografera så att inga ansikten syns tydligt på bilderna.

3.2 Analysprocess

Här nedan redovisas hur materialet har analyserats. Jag har gjort en kvalitativ analys av materialet i två steg, där det först har bearbetats mot de teoretiska kategorierna och sedan i en jämförelse mellan de olika fallen utifrån frågeställningarna.

Det första analyssteget innebar en bearbetning av materialet fall för fall. I detta steg är analysen indelad i de tre delarna av teorin, *estetiska aspekter*, *naturbaserade lösningar* och *multifunktionalitet*, för att granska fallen utifrån hållbarhet. Alla delar av materialet har sökts igenom efter delar eller aspekter som relaterar till de teoretiska begreppen.

För *estetiska aspekter* beskrivs en övergripande tolkning av estetisk hållbarhet, tillsammans med två teorier som har använts för mer specifika estetiska aspekter som kan härledas till estetisk hållbarhet. Utifrån den teori som bygger upp vad jag kallar för estetiska aspekter har citat från intervjuer och dokument lyfts ut som relaterar till det som beskrivs i teorin. Estetiska aspekter har även tolkats via observationer från platsbesöket tillsammans med dokument från kommunerna som beskriver platsen.

För att granska fallen som *Naturbaserade lösningar* har jag först identifierat vilka problem som redogjorts för i materialet från respektive fall, sedan granskat kommunernas lösningar på problemen och hur dessa lösningar förhåller sig till

naturliga processer. Jag har använt mig av en etablerad definition av begreppet naturbaserade lösningar, men ett socioekologisk fokus utifrån kritik mot begreppet som lyfts i teorin.

Multifunktionalitet har granskats genom att utifrån materialet identifiera funktioner i fallen och kategorisera dem i de grupper som lyfts i teorin. Därtill har även ett extra fokus varit att analysera kunskapsbyggande i relation till fallens förvaltning, som en del av det utvecklande arbetet (se figur 3).

Materialet har samlats in, genomsökts och analyserats i flera omgångar. Först granskades dokumenten översiktligt och därefter genomfördes intervjuerna, följt av transkribering. Därefter har intervjuerna, eller transkriberingarna av dem, granskats i flera omgångar. Först genom att markera allt i intervjuerna som relaterade till frågeställningarna, sedan genom att relatera texten till de teoretiska kategorierna. Från de markeringarna plockades citat ut som starkast relaterade till teorin. Platsbesöken genomfördes mitt i analysen av intervjuerna. Under platsbesöken användes dokumenten och intervjutranskriptionerna för att se hur de olika typerna av material korrelerade med varandra. Från platsbesöken tog jag fotografier och gjorde anteckningar för att på så sätt kunna granska aspekter från platsbesöken efteråt. Jag har även granskat dokumenten som separat källa, och markerat på samma sätt som i intervjutranskriptionerna. Efter en ursprunglig genomgång i den ordningen har materialets olika delar åter granskats ihop följt av repeterade genomsökningar vid behov.

Efter genomgång och analys av respektive fall kom analyssteg två, en jämförande analys. I analyssteg två har det bearbetade materialet för varje fall analyserats tillsammans för att identifiera likheter, skillnader och mönster mellan fallen, som är relevanta för arbetets frågeställningar. För att anpassa till frågeställningarna är den jämförande analysen indelad under rubriker som motsvarar varsin frågeställning.

Jämförelsen utgår från analysen av respektive fall, det är alltså en vidarebearbetning. Det ursprungliga materialet för fallen har sedan granskats för som komplement för att se till så att materialet återges på rätt sätt och inget relevant missats, men grundstommen för jämförelsen är den tidigare analysen utifrån hållbarhet.

4. Resultat och analys

I det här avsnittet presenteras resultaten och analysen av de tre fallen. Först avhandlas varje fall för sig och sedan jämförs de med varandra. För varje fall ges en övergripande beskrivning som inkluderar hur de ätbara planteringarna tillkom, platsens rumslighet och karaktär samt de ätbara planteringarnas utformning. Därefter följer en analys av respektive fall där materialet relateras till teorin. Avslutningsvis presenteras en jämförande analys av likheter och skillnader mellan fallen under rubriker som följer uppsatsens frågeställningar.

4.1 Fall 1 – Malmaberg matskog i Västerås

Malmaberg matskog tillkom genom ett utvecklingsprojekt för att tillgängliggöra den befintliga Malmabergsskogen (Informant 1). I projektet grusades runt 1 km befintlig stig i skogen och 500 m lades till. Malmaberg matskog tillkom som en entrépunkt för skogen i det södervända brynet som är den punkt i skogen som är närmast Västerås centrum (Figur 9). Matskogen är runt 5000m².

Figur 9. Gul markering visar Malmabergsskogens utbredning och rosa markering visar Malmaberg matskog. Ortofoto: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Grafik av författaren.

Huvuddragen för platsens gestaltning utgörs av samspelet med skogen och parkens position mellan de höga träden och ett öppet gaturum (Figur 10). I nästan samma riktning som det breda huvudstråket, som går genom platsen, har Västerås

stad skapat en gradient i vegetationens höjd. Gradienten blir alltså övergången från lägre örtartad vegetation i söder, närmast den angränsande vägen, mot högre vedartad vegetation i norr som flyter ihop med skogen. Denna gradient utgör grundstommen i platsens rumsliga komposition, och ger platsen en tydlig brynkaraktär.

Figur 10. Plan över Malmaberg matskog, grusade gångvägar och samlingsplats i blått, perenn- och ängsytor i rosa, buskar i gult och träd i gult med rosa runt. Befintliga träd ej utmarkerade. Skapad utifrån Malmaberg matskogs planteringsplan och skötselkarta. Ortofoto: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Källa: Weiss & Gustafsson (2022b) och Västerås stad (2026). Grafik av författaren.

Figur 11. Panoramabild av foton från platsen. Visar skogsbrynet, bilvägen i bakgrunden och högstubbarna i mitten.

I centrum av matskogen står kvarlämnade högstubbar (Figur 11). Dessa stubbar står som pelare och bidrar till platsens rumslighet genom sin centrala position. Grupperingar av nyplanterade buskar och träd varvat med högstubbarna både förstärker gradienten men bryter även upp den, vilket ger platsen mer variation. Denna variation, eller oregelbundenhet, förstärker platsens naturlika karaktär.

Figur 12. Fotografi som visar västra hörnet av matskogen. Huvudentré till matskogen och till Malmabergsskogen via matskogen. Cylinderskylt där det står Malmabergsskogen och sedan en yta med cykelställ och en informationskylt som presenterar skogen med karta.

Ser man på platsen utifrån ett tillgänglighetsperspektiv, kan man se på gångar, skyltning, samlingsyta och möblemang. Det finns en bred gång från det yttre hörnet i sydväst som korsar matskogen diagonalt mot nordöst. Denna gång är bred och utgör platsens dominerande gångstråk. En skylt i sydvästra hörnet annonserar platsen och bidrar till orienterbarheten och blir en tydlig markering för platsen som entré mot skogen (Figur 12).

I anslutning till det breda gångstråket är en större samlingsplats placerad, med bänkbord och ytterligare skyltning med information om matskogens funktion (Figur 13). Bänkbordet har avbrott mitt i bänkarna för att möjliggöra så att rullstolsburna personer kommer fram och kan sitta intill bordet. Samlingsplatsen används, enligt Informant 1, regelbundet för lunchpauser.

Figur 13. Fotograf av Malmaberg matskogs samlingsyta. Stenmjölsyta inramad av träreglar, informationsskylt om matskogen, bänkbord med plats för rullstol och till höger små äppelskulpturer i trä. Bakom buskar kan man till vänster skymta en vattenutkastare i grön metall.

Parkens avsedda användningsområde är främst som plats för rekreation, både som entré till skogen och som en plats i sig. Den ätbara vegetationen är tänkt att locka folk till parken (Informant 1). Skyltarna, både vid entrén och samlingsplatsen, förmedlar att det är en matskog och på så vis är de ätbara planteringarna tydligt annonserade, men förutom dessa skyltar är den ätbara aspekten av matskogen inte markerad annat än av växterna själva.

De ätbara planteringarna följer platsens genomgående naturlika karaktär. Runt markskikt, träd och buskar finns det skyddande staket som är en tydlig markering att det är anlagda planteringar, men den finns inga odlingslådor eller liknande tydlig struktur att utläsa. Även flis runt de planterade träden visar tydligt på att det är planterad vegetation.

I materialet för fall 1 inkluderas en växtlista med tillhörande planteringsplan för lignoser planterade i Malmaberg matskog (Weiss & Gustafsson 2022a), dock finns det ingen växtlista att tillgå för de övriga växterna. Detta innebär att markskiktet är studerat endast utifrån skötselkarta, skötselplan och platsbesök. Det finns delar av fältskiktet som inte tydligt är en del av den anlagda vegetationen och som jag således inte vet om den har spridit sig eller planterats där den återfanns under platsbesöket. Ett exempel på denna vegetation är smultron som under platsbesöket observerades intill träd och buskar (Figur 14 & 15).

Figur 14. Träflis med smultron vid träd.

Figur 15. Smultron intill buskar och träd.

De planterade träden är främst fruktträd, men även en del nöträd har planterats samt en lind. De flerskiktade planteringsytorna har i vissa fall endast två skikt, men även planteringar med minst tre skikt förekommer. Då det endast finns växtförteckning för lignoser och platsbesöket genomfördes under våren är planteringarnas flerskiktighet något utforskad.

Figur 16. Fotografi som visar sandig planteringsyta av ängsvegetation med staket runt.

I Malmaberg matskog har Västerås stad anlagt planteringsytor med sandig jord där det planterats ängsvegetation (Figur 16). Även lökväxter såsom krokus finns i dessa planteringsytor (Västerås stad 2025).

4.1.1 Estetiska aspekter

I detta avsnitt redogörs för Malmaberg matskog utifrån estetiska aspekter. Dessa aspekter relaterar till estetisk hållbarhet på flera olika sätt.

Styrande för gestaltningen av platsen var bland annat gångsystemet som kommunen anlagt och i intervjun uttrycks detta som en form av skelett för platsen (Informant 1). Utifrån detta skelett av hårdgjorda gångar och ytor planterades sedan vegetationen.

Det har varit ganska mycket utifrån växternas behov, förutom [...] gångarna [där] någon slags tanke kring hur man ska röra sig har [...] blivit skelettet [med] gången och den sociala ytan. I övrigt har det ju varit, inte bara liksom hur varje växt [vill ha det, utan även att] komponera ihop växter som tillsammans fungerar och det är ganska, tror jag, ganska mycket så här erfarenhetsbaserat utifrån det växtkunnandet som finns (Informant 1)

Bruksslitage och växternas välmående påverkar platsens uttryck och hur människor upplever den. Citatet ovan förmedlar att gångsystemet som ett hårdgjort skelett och växter utplacerade utifrån deras behov är beslut som fattats av Västerås stad. Detta ger uttryck för att gestaltningen gjorts med hänsyn till estetisk hållbarhet, sett utifrån att estetisk hållbarhet delvis handlar om att skapa platser som långsiktigt består utan att förfalla (Lehtinen 2021; Sandqvist & Vicenzotti 2024; Sjöman et al. 2025). Med välplacerade gångstråk av slitstarkt och tillgängligt material minskar onödigt slitage på marken utanför och då står sig platsen längre efter anläggning innan åtgärder behöver vidtas. Om växterna planteras med hänsyn till deras önskvärda förhållanden mår de bättre och kan växa sig starka. Detta innebär även att de blir mer resilienta mot eventuella sjukdomsangrepp eller andra risker. Att arbeta med lösningar som fungerar som de ska är resurseffektivt då det minimerar behovet av att ändra eller byta ut delar efter anläggning.

Sjöman et al. (2025) menar att det finns fem olika kriterier för att göra hållbara växtval, som gör att de valda växterna bidrar med estetiska och sociala kvaliteter. Det som uttrycks i intervjun går att förstå i relation till samtliga av dessa kriterier. Första kriteriet handlar om att välja starka sorter. Att växterna är placerade med rätt förhållanden utifrån den individuella växtens behov kopplar an till det andra kriteriet, om arten lämplighet för växtplatsen. I intervjun beskrivs även att växterna har kombinerats utifrån experters växtkunnande, vilket kan tyda på att de sista tre kriterierna, alltså succession, social strategi och spridningsstrategi, har tagits hänsyn till vid skapandet av planteringarna.

Som en del av platsens gestaltning skapades det ytor med ängslik plantering, dessa ytor anlades framför allt utav två anledningar, dels på grund av det estetiska bidraget av den färgglada blomningen, dels för dessa blommors bidrag till den biologiska mångfalden och pollinerande insekter på platsen (Informant 1).

...det första som jag kommer att tänka på var ju det här snilledraget att ganska sent i processen bestämma sig för att så in ängsfröblandningar med ganska spektakulär blomning första och delvis andra året. Det är [...] en estetik som är publikfriande som gav väldigt mycket positiv återkoppling. Det är ju liksom en form av estetik, lite dragplåsterestetik. Sen så tänker jag överhuvudtaget på blomning, som ju är en stor del av fruktproducerade växtmaterial, är ju under i alla fall en del av året något som är estetiskt tilltalande. (Informant 1)

Här uttrycks aspekter kopplade till omsorgstecken i form av strategisk användning av blomning. Nassauer (1995:165) beskriver några begrepp som har kopplats till vad människor ser som attraktivt och oattraktivt när det kommer till landskap, bland orden som uttrycker attraktivt står det *blommor* och som uttryck för oattraktivt står det *ingen blomning*. I intervjun uttrycktes det att Västerås stad valde att arbeta med *dragplåsterestetik*, i form av spektakulärt blommande ängsplanteringar de första säsongerna, alltså att blomning användes som ett verktyg för att få medborgarna att tycka bättre om matskogen. Taktiken är som direkt hämtad från Nassauer: ”If restorations or gardens include an ’unnaturally high’ proportion of plants with larger, brighter flowers, at least in the first few seasons, people are more likely to find them attractive” (Nassauer 1995:168).

Ytorna med ängsvegetation och blomningen hos de fruktproducerande växterna uttrycks som en del av platsens gestaltning både som *dragplåsterestetik*, samtidigt som de även har andra syften och funktioner. De ängsliknande planteringarna har även syftet att bidra till biologisk mångfald och pollinering och de blommande fruktträden ska också producera ätbart. Gällande ängsblommorna tycks dock de estetiska aspekterna ha värderats högt i förhållande till den ekologiska funktionen och hade det inte varit för de önskade estetiska värdena av blomsterprakt hade det kanske gjorts något andra val av arter i fröblandningarna. De ängslika planteringarnas estetiska värden tycks alltså ha varit en prioritet.

I intervjun uttrycks det, som svar på frågan om hur förvaltningen arbetar med gestaltningen, att Malmaberg i dagsläget inte har uttänkta eller aktiva arbetssätt för förvaltningen som fokuserar på förvaltningens del i gestaltningen av platsen. Däremot så görs det reflektioner i intervjun kring estetiska aspekter av en vildvuxen plats som går att koppla an till konceptet omsorgstecken (Nassauer 1995). I intervjun uttrycks det att anläggningen är något av ett experiment, en annorlunda typ av park jämfört med deras andra anläggningar, och att de involverade på kommunen ville se hur medborgarna reagerar på den här typen av plats. Även resonemang kring vad en lite äldre generation tycker förs i intervjun,

med reflektionen att de kanske tycker att blomställningar bör klippas ner redan på hösten.

Sen så har vi ju resonemang med i skötseln av anläggningen kring det här med det vilda och kanske mindre ogräsrensning än i andra sammanhang och allmänhetens inställning till det, det som i gemenemans ögon kan uppfattas som inte så fint för att det ser ovårdat ut. Och [...] det vet jag inte kanske, hur mycket man resonerade kring då i planeringen vid anläggningen, men idag i driftsfasen så är det ju någonting som blir mer aktuellt i en sådan här anläggning [...] då det blir viktigt med de här klippta gångarna [...] och att man klipper kanterna längs gångstigarna [så] att man visar att man är där i någon mån och då kan låta det vara mer frivuxet. (Informant 1)

Fokuset för driften enligt intervjun är alltså på att få de hårdgjorda och tydligt anlagda ytorna att se omhändertagna ut. Nassauer (1995) redogör för olika sätt att skapa omsorgstecken där gräsklippning är en av strategierna som går att koppla till hur Västerås stad har arbetat i Malmaberg matskog (Figur 16, 17 & 18). Att se till att kanterna på gångstigarna är prydliga genom skötsel kan ses som ett uttryck på denna typ av omhändertagande som Nassauer beskriver.

Figur 17. Fotografi som visar på flisad yta runt träd i matparken. Ytan av flis runt trädet är välskött och signalerar att platsen aktivt sköts om.

Figur 18. Bilden visar på klippt gångstråk i gräsyta, en aspekt av Malmaberg matskog som kan tolkas som uttryck på omsorgstecken.

Figur 19. Insektshotell intill samlingsytan i Malmaberg matskog.

I Malmaberg matskog har kommunen placerat ett insektshotell intill samlingsplatsen (Figur 19), detta inslag kan ses som ett uttryck för omsorgstecken. Nassauer (1995:168) beskriver hur fågelholkar kan ses som tecken på att platsen är omskött, författaren beskriver det på följande sätt “The feeders and houses are structural cues to care for wildlife and habitat”. Med det uppmärksammande som pollinatörer har fått på senare år menar jag att det inte är att tänja Nassauers begrepp för långt att inkludera insektholkar och insektshotell i vad Nassauer beskriver som strukturella omsorgstecken.

Sandqvist & Vicenzotti (2024) resonerar kring hur en plats estetiska värden påverkar hur människor interagerar med den, vilket i sin tur kan ha stor påverkan på platsens hållbarhet. Om det ser välvårdat ut finns en chans att människor är mer måna om att ta hand om platsen än om det ser ovårdat och försummat ut. Om människor är villiga att knyta an till platsen och ta hand om den kan det bidra till ett mer hållbart resursanvändande. Att Västerås stad använder sig av omsorgstecken kan därför tolkas som ett aktivt sätt att arbeta med Malmaberg matskogs estetiska hållbarhet.

I ovanstående avsnitt har jag beskrivit estetiska aspekter i fallet Malmaberg matskog. Exempelvis har jag redogjort för hur matskogens gångsystem, som utgör ett skelett i gestaltningen, kan ge minskat slitage på växter. I granskningen syns det även tydligt hur Västerås stad arbetat aktivt med omsorgstecken, både i gestaltningen och förvaltningen.

4.1.2 Naturbaserade lösningar

I granskningen av materialet från fall 1 har flera olika lösningar identifierats i Malmaberg matskog som kan tolkas som naturbaserade lösningar (European Commission u.å.). För att granska platsen utifrån teoriavsnittet *Naturbaserade lösningar* har jag letat efter vilka problem som funnits, vilka lösningar som gjorts och hur dessa förhåller sig till naturliga processer.

Enligt definitionen av *naturbaserade lösningar* (European Commission u.å.) ska lösningarna vara inspirerade och uppbackade av naturen. Västerås stad har strävat efter att skapa en *naturlig* plats, med lågt skötselbehov på sikt, som ska göra platsen mer attraktiv.

En av ursprungstankarna med anläggningen är att skapa en miljö med stora värden utan att skötseln på sikt ska vara särskilt omfattande. Förhoppningen är därför att år efter år kunna förenkla skötseln och låta anläggningen sköta sig själv mer och under tillsyn och vissa punktinsatser. (Västerås stad 2025)

Som uttrycks i citatet ovan beskriver Västerås stad i skötselplanen att målbilden är att skapa en mångfacetterad anläggning med höga värden, som långsiktigt ska ha låga skötselkrav (Västerås stad 2025; 2026). Det låga skötselbehovet, som platsen på sikt förväntas ha, innebär även att det i det långa loppet kan ses som en kostnadseffektiv lösning vilket också går i linje med definitionen av naturbaserade lösningar. Västerås stad använder sig av naturens förmåga att fungera som ett kretslopp, då de strävar efter att efterlikna ekosystem, för att skapa långsiktigt hållbara planteringar som kan gå runt nästan av sig själva.

...de två första åren med etableringsskötsel, där handlade det väldigt mycket om att vi har vattnat väldigt mycket [...] ja och rensat också, [det] var ganska mycket kvickrot här, så det har väl gjort att man [...] har fått lägga ganska mycket tid på rensning, att man underskattade det där lite grann, [...] även säsong 2025 så skulle jag säga att [...] skötseln har varit mer omfattande än [tänkt] och det kanske är jag som inte riktigt har vågat släppa [...] jag har velat se att träd och buskar har etablerats innan jag släpper... men jag räknade ihop och ser att vi har lagt, under 2025 ungefär 150 000 på... alltså i kronor och ören, på [...] timmar [av skötsel] ...men det ska ner! [...] för nu är det liksom införhandlat i, så det ingår [...] i det stora driftsavtalet så det kommer inte släppas ut [...] så mycket extra pengar [...] om det inte är liksom några särskilda behov. Så det blir lite spännande att se vad som händer när vi backar undan lite mer. (Informant 1)

Informant 1 uttrycker att de inte har trappat ner på skötseln från etableringsskötsel än, de har stannat kvar vid en relativt resurskrävande och kostsam skötsel som etableringstiden kräver. I år är det år där de ska dra ner på resurserna av förvaltning av matskogen. Det är således för tidigt att kunna utvärdera huruvida den målbild som Västerås stad beskrivit i sin skötselplan korrelerar med den faktiska platsen, så än så länge stannar den naturbaserade lösningen av att härma ekosystem för mindre skötselbehov på det visionära planet. För att utvärdera detta

krävs det på sikt en ny fallstudie av Malmaberg matskogs naturbaserade lösningar, när ekosystemen haft chans att etablera sig ytterligare och Västerås stad backat nog i skötselintensitet under en period som är tillräckligt lång för att det ska gå att se hur matskogen står sig under de förhållandena.

Som tidigare nämnts gjordes växtvalen utifrån kriterierna hårdighet och ätbart (Informant 1). Hårdighet som kriterium vid valet av växter är en del av den lokala anpassningen av platsen, vilket också stämmer in på naturbaserade lösningar. I definitionen beskrivs det att de åtgärder som tas vid skapandet av naturbaserade lösningar ska anpassas till de lokala förutsättningarna (European Commission u.å.).

vi [har inte] kört dit någon jord, vi har bara jordförbättrat med egenproducerad biokol och naturgödsel, att vi har använt befintlig lerjord i stället för att liksom schakta och köra bort och köra dit fabriksstillverkad jord. (Informant 1)

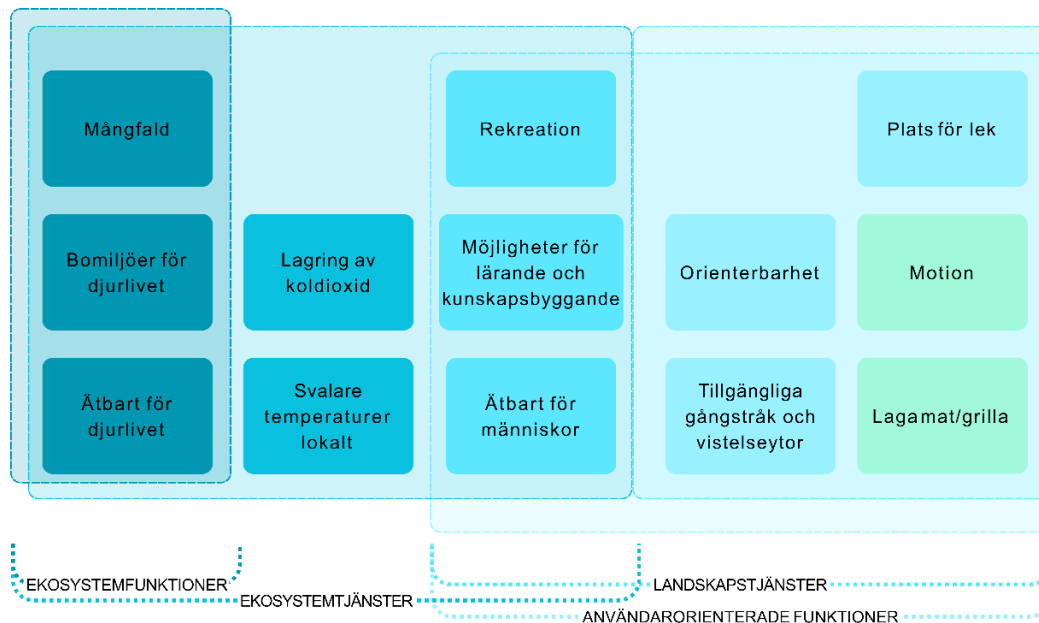
Dessutom uttrycks det i intervjun, citerat ovan, hur Västerås stad valt att arbeta utifrån de befintliga markförhållandena. Förbättring av jorden på plats kan även relateras till ovanstående poäng om lokala förutsättningar. Beslutet att arbeta med befintliga förutsättningar är resurseffektivt, både utifrån ekonomiska och ekologiska synvinklar och förstärker på så sätt fall 1 som naturbaserad lösning.

Avslutningsvis kan jag efter denna genomgång konstatera att Malmaberg matskog kan ses som en naturbaserad lösning med naturlika ätbara planteringar i centrum. Planteringarna är skapade för att efterlikna naturens kretslopp och har på flera sätt anpassats till de lokala förutsättningarna. På sikt förväntas behovet av skötselinsatser minska då planteringarna kan klara sig mer eller mindre själva.

4.1.3 Multifunktionalitet

Härnäst beskriver jag hur Västerås stad har valt att placera eller skapa flera funktioner i Malmaberg matskog. Framför allt är det olika typer av funktioner för rekreation som har varit målsättningen med anläggningen, men även ekologiska funktioner har varit önskvärda att skapa och förstärka på platsen. Med utgångspunkt i Fors et al. (2024) och Sjöman et al. (2025) har Malmaberg matskog analyserats utifrån multifunktionalitet.

Fors et al. (2024) inkluderar vad de kallar landskapsfunktioner i sin tolkning av multifunktionalitet. Författarna kategoriserar dessa funktioner i fyra olika typer, nämligen ekosystemfunktioner, ekosystemtjänster, landskapstjänster och användarorienterade funktioner (Fors et al. 2024:525). Utifrån materialet för fall 1 har tjänster och funktioner identifierats och sedan kategoriserats in i Fors et al.:s fyra typer (se figur 20).

Figur 20. Funktioner och tjänster identifierade i Malmaberg matskog, kategoriserade i typer beskrivna av Fors et al. (2024). De mintgröna rektanglarna visar på funktioner som finns i Malmabergskogen, men inte vid de ätbara planteringarna i matskogen.

Den ökade biologiska mångfalden som Västerås stad fört in till platsen genom anläggandet av matskogen kan ses som en ekosystemfunktion som bidrar med ekologiska värden till platsen. Vegetationen och högstubbarna skapar bomiljöer till djur, och de ätbara planteringarna erbjuder även mat till djur. Dessa tre aspekter kan ses som ekosystemfunktioner som främst gynnar naturen, men de kan även ses som ekosystemtjänster som bidrar med värden till människor. Fors et al. (2024) trycker på att multifunktionalitet även behöver granska hur de olika funktionerna hänger ihop, exempelvis kan bomiljöer och mat för fåglar positivt påverka de rekreativa värdena på platsen. Det finns även fler ekosystemtjänster som ges på platsen som påverkar människor positivt såsom att vegetationen binder in koldioxid och den på sikt ökade krontäckningsgraden kommer sänka den lokala temperaturen.

Jag har också klassat in rekreation, möjlighet till lärande och ätbart för människor som ekosystemtjänster, men även som landskapstjänster och användarorienterade funktioner. De står som både ekosystem- och landskapstjänster då de både kan bero på platsens ekosystem, och kan ses som en del av platsens funktioner utanför det samma. Dessa tre funktioner relaterar till ekosystemfunktionerna nämnda tidigare, men även till resterande användarorienterade funktioner.

Fors et al. (2024) beskriver hur användarorienterade funktioner är av extra vikt när det gäller offentliga platser då det på de platserna krävs olika funktioner och värden för olika besökare. Exempelvis är de gruslagda gångarna troligen extra viktiga för besökare med rörelsehinder eller barnvagnar. Gångarna och skyltarna

skapar en tillgänglig miljö som är orienterbar, funktioner som kan var särskilt viktiga för någon som besöker platsen för första gången eller som är främmande inför att besöka mer vildvuxna miljöer. Tillgängligheten och skyltningen förstärker även möjligheten till lärande, rekreation och möjligheten att äta från de ätbara planteringarna. De ätbara planteringarna bidrar även till en stärkt matberedskap, både på grund av att platsen i sig producerar mat, och för att den kan inspirera människor till att själva plantera ätbara växter.

...på något vis fungerar det ju som en liksom inspirationsträdgård för allmänheten att liksom kunna ta del av och få med sig inspiration om vad man kan odla för någonting hemma hos sig i olika sammanhang. (Informant 1)

I intervjun så uttrycks det att de av flera anledningar arbetar med skyltningen mer övergripande snarare än för specifika växter, men kommunen ser ändå matskogen som en plats för besökare att inspireras av. Vid skapandet av Malmaberg matskog var kunskap eller lärande inte ett grundläggande mål, prioriterade tilltänkta funktioner var tillgänglighet och att förstärka Malmabergsskogens rekreativa värden (Informant 1). Med det sagt så finns det absolut aspekter som är kunskapsbyggande hos platsen och gällande kommunens användning av den. Västerås stad håller visningar av matskogen, men det är inte något som sker rutinmässigt och det finns i dagsläget inget regelbundet eller vardagligt fokus på kunskapsbyggande på platsen. Visningarna hålls för grupper som aktivt uttryckt intresse, framför allt har deltagarna varit pensionärer och äldre (Informant 1).

...jag tänker på det här med hårdighet, [...] vi har [...] en del träd framför allt, som normalt kanske ligger i gränsen till sin hårdighet, men vi har valt sorter som ska klara vår zon [...] valnötterna och kvitten och misplar och så där, som inte är så liksom vanligt odlade i vår zon [...] men annars så är det ju att det genomgående är växtmaterial som [...] bjuder på ätbart. Mer eller mindre liksom lättillgängligt, men det har ju varit den röda tråden. Så mångfald av ätbart och hårdigt. (Informant 1)

I intervjun beskrivs det att växtvalen baserades på växternas hårdighet och den eftertraktade egenskapen att växten på något sätt är ätbar. Vissa arter var önskades på grund av deras produktion av ätbart, fast än arten i sig egentligen inte brukar odlas i växtzon 3, i dessa fall valdes sorter av arterna som är extra tåliga. De gjorde alltså växtvalen utifrån kriterier både baserade på användning och de lokala förutsättningarna, Fors et al. (2024) lyfter även lokal anpassning som en viktig del av multifunktionalitet.

Men idag tänker jag [...] att det [inte är] något konstigt att man odlar valnötter och kvitten och mispel. Det är ju inte något exceptionellt. Men att kunna visa på att det här är möjligt att odla... och det kanske just för matproduktion... där tänker jag att nötterna har ett, näringsmässigt, ett värde som skiljer sig från frukt som äpple och päron, då man har liksom ett högre fett och proteininnehåll i nötterna [...] och jag vet ju att det är många som jobbar för att öka nötproduktionen i Sverige. Och om man liksom bidrar till

att visa på, att när de här träden blir stora, att det faktiskt blir en rejäl valnötsproduktion. Liksom visa på att det här faktiskt kan göra mer av ...hos oss, och inte bara plantera äppelträd (Informant 1)

Citatet ovan uttrycker en förhoppning om att de nötproducerande träd som planterats i matskogen när de vuxit sig stora ska kunna förmedla till besökare att det finns möjligheter för matproduktion i Västerås som sträcker sig bortom de klassiska trädgårdsväxterna.

Västerås kommun har även gjort internt arbete med kunskapsbyggande gällande matskogen såsom en visning för exploateringsgruppen. Denna visning gjordes med förhoppning att det sätt som matskogen anlades på ska inspirera till att arbeta liknande med parker även vid nybyggnation (Informant 1). Det interna arbetet med kunskapsöverföring inom Västerås kommun kan härledas till det kunskapsbyggande Sjöman et al. (2025) beskriver när det kommer till hållbar förvaltning och skötsel.

Figur 21. Fotograf som visar äppelskrutt av trä, placerade på samlingsplatsens grusyta.

Övriga användarorienterade funktioner som inte lyfts tidigare är möjligheter för lek och motion. Det finns skulpturer i form av hönor och äppelskrutt i matskogen som bjuder in till lek för barn (Figur 21). Inramningen av samlingsplatsen med träplankor kan användas för att balansera på, och frukt och bär från växterna går att mosa eller måla med. Längre in i skogen finns det en upptäckarstig för barn och en pulkabacke. Det finns möjlighet för motion och träning på platsen, framför allt i förhållande till den angränsande skogen. I den intilliggande skogen finns även möjlighet att grilla.

I detta avsnitt har jag beskrivit vilka funktioner som återfinns i fallet Malmaberg matskog som bidrar med värden för såväl natur som människa på platsen och i närområdet. Då det är en offentlig plats lyfts funktioner för besökare som viktiga, och i förhållande till detta lyfts även exempel på hur olika funktioner relaterar till varandra. Bland annat redogörs hur funktioner som främst gynnar djurlivet även kan ha positiv påverka för människor som använder platsen och hur tillgänglighet förstärker möjlighet för såväl rekreation som lärande. Förutom lärande, som syftar till kunskapsbyggande externt lyfts även hur Västerås stad arbetat med kunskap i förhållande till sin interna verksamhet.

4.2 Fall 2 – Höglundaparken i Haninge

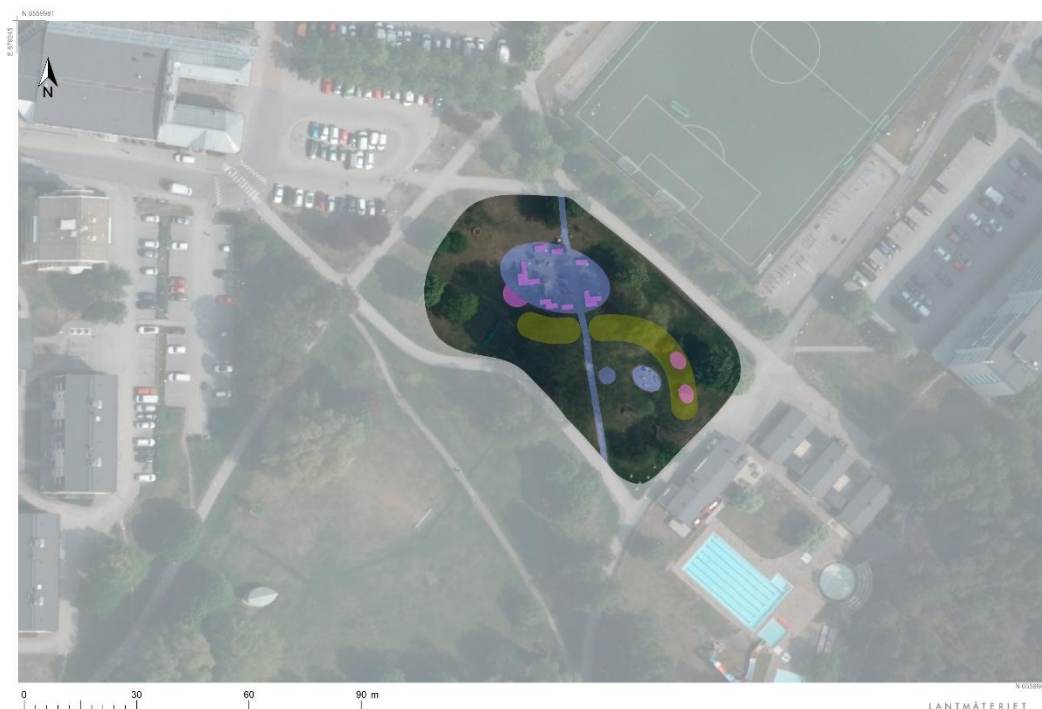
Höglundaparken gjordes som en del av projektkedjan ”Nyfiken park” där Haninge kommun går in i befintliga parker och restaurerar och uppdaterar dem för att göra dem aktuella, trivsamma och användbara för de boende i kommunen (Haninge kommun u.å.c). Som huvudsakligt fokus vid ombyggnationen av Höglundaparken handlade det om att skapa högre trygghet på platsen och göra den tillgänglig och bättre anpassad för de många boende i närområdet (Informant 2.). Parken är en del av ett existerande grönstråk och hade befintliga kvalitéer, för att avgöra hur ombyggnationen av skulle göras och vad som skulle läggas till hölls flera medborgardialoger. Det var i samband med medborgardialoger som konceptet med ätbara planteringar, Jordbro köksträdgård, som en del av parkens nya tillskott tillkom (Informant 2).

I södra delen av Höglundaparken låg, vid ombyggnationen, redan en befintlig lekplats. När Haninge kommun efter medborgardialoger kom fram till att parken skulle kompletteras med ätbara planteringar valde de att anlägga dem i norra delen av parken (Figur 22) för att balansera upp mot lekplatsen i söder (Informant 2.). Mellan lekplatsen och köksträdgården är det främst en öppen omprogrammerad gräsyta, men inslag av sittmöbler, soffgungor och fotbollsmål.

Figur 22. Visar Höglundaparken med angränsande bebyggelse, idrottsplats och skogsområde. Höglundaparken markerad i gult, Jordbro köksträdgård markerad med rosa linje runt. Ortofoto: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Grafik av författaren.

I väster gränsar Höglundaparken till bebyggelse i flera våningar och i öster till ett skogsområde på en kulle. Parken skiljer sig alltså i höjd jämfört med den angränsande miljön. Trots detta flyter Höglundaparken naturligt ihop med det angränsande skogsområdet, och parken bildar på så sätt en övergång från mer naturpräglad mark till den mer urbana och exploaterade ytan. För köksträdgårdens del innebär detta att det bildas som en nod eller mötesplats vid köksträdgården i förhållande till omgivningen.

Figur 23. Plan över Jordbro köksträdgård, grusade ytor och stråk i blått, vällen markerad i gult och planteringsytor inklusive planteringslådor i rosa. Ortofoto: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Källa: Haninge kommun (2021b). Grafik av författaren.

Figur 24. Visar huvuddelen av köksträdgården, det vill säga den ovala grusytan med planteringslådor, pergolor, sittplatser och grillar. Ett solitärträd är även placerat centralt i ytan.

Huvuddelen av köksträdgården utgörs av en grusad oval där planteringslådor av betong är placerade (Figur 23 & 24). Där finns även ett solitärträd, pergolor,

bänkbord och tre grillar. Runt ytan med planeringslådor finns en gräsyta med fristående träd, både befintliga och nya, samt ett par ätbara planteringar i marknivå. Det finns förutom den grusade ytan med planeringslådor även två till mindre grusade ytor, en oval och en rund, med ytterligare sittplatser (Figur 25).

Figur 25. Fotografi av köksträdgården sett från öst med den mindre grusade ovalen med sittplatser i förgrunden, den runda grusytan något längre bak i vänsterkant och den stora grusade ovalen med planeringslådor ännu längre bort, mitt i bilden.

Vid anläggningen av köksträdgården var en styrande tanke angående växtligheten att den sociala ytan och de ätbara planteringarna skulle knytas ihop genom matlagning och ätande (Informant 2). I anslutning till planteringarna finns informationsskyltar som förmedlar vad växterna heter och vilka växtdelar som går att äta, och dessutom tipsar besökarna om vad de kan lagas med dem.

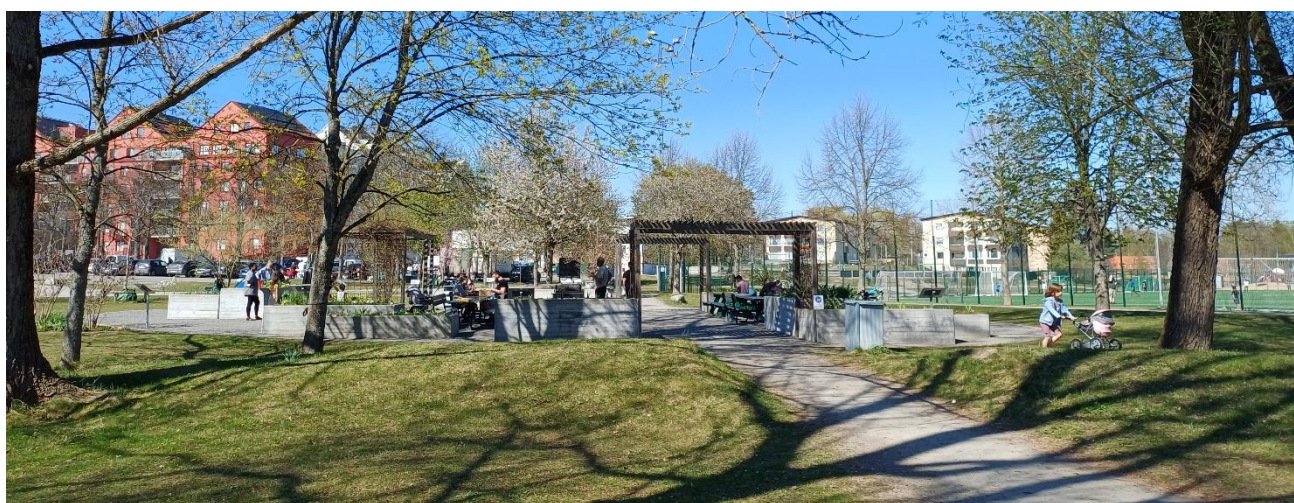
Figur 26. Fotografi som visar de tre olika höjderna på planteringslådor som finns i köksträdgården. Planteringslådorna är gjorda av betong. Framför planteringslådorna står en informationsskylt om de växter som är planterade i dem.

De upphöjda planteringslådorna är centrala för köksträdgården. Dessa lådor innehåller främst perenna örterartade växter, men även buskar och klättrväxter i anslutning till pergolor. I alla de olika lådorna är det mellan två och åtta arter planterade. De olika arterna är främst placerade i block, de är alltså inte mixade med varandra utan växer i sjok bredvid varandra i samma låda. Planteringslådorna är utspridda ojämnt över den största grusade ovalen, med varierat avstånd mellan varandra och de är byggda i tre olika höjder (Figur 26) (Haninge kommun 2021c).

Figur 27. Den norra entrén med informationsskylten samt ytan med planteringslådor längre bort. Entrén till köksträdgården markeras även av träd och stenar på var sida gången.

I den norra entrén är Jordbro köksträdgård tydligt annonserad med en skylt och träd som en portal på var sida gången (Figur 27). På båda sidor av den stora grusade ovalen går man under pergolor när man kliver in på grusytan (Figur 27 & 28).

Figur 28. Fotografi som visar köksträdgårdens huvudyta, den ovala grusytan med planteringslådor, sett från söder. I förgrunden av bilden syns även öppningen i vällen med gångvägen mitt i.

Genom köksträdgården finns även en vall som ramar in platsen och skärmar av den något (Figur 23). Ett par planteringsytor är placerade på vallen, dessa består i princip endast av buskar. Vid anläggningen av köksträdgården tog man beslutet att skapa en öppning i vallen (Figur 28) för att göra platsen mer tillgänglig (Informant 2).

I den del av parken som köksträdgården ligger i kan man på flera sätt se hur kommunen arbetat för att öka tillgängligheten. Stenmjöl har använts till det anlagda huvudstråket och den centrala samlingsplatsen, vilket utgör förhållningsvis lättillgängligt markmaterial att ta sig fram på. De ätbara växterna är framför allt planterade i upphöjda planteringsbäddar, för att tillgängliggöra de ätbara växterna då det möjliggör skörd utan att kräva att den som plockar behöver kunna böja sig ner till marken (Informant 2).

4.2.1 Estetiska aspekter

I detta avsnitt redogörs för estetiska aspekter identifierade i fallet Höglundaparken. Dessa aspekter rör främst hur Haninge kommun arbetat med gestaltning och förvaltning av Jordbro köksträdgård.

Informant 2 uttrycker hur gestaltningen av Jordbro köksträdgård tog hänsyn till den befintliga parken och dess kontext. Haninge kommun utgick från runda former som återfanns i befintliga delar av parken, så vid skapandet av köksträdgården tog de den runda formen och anpassade den till platsen. Även själva anpassningen utgick från de strukturer som redan fanns innan nyanläggningen, framför allt till vallen som nämnts i beskrivningen ovan. Vallen tillsammans med befintliga träd bidrar med inramning, men Haninge kommun byggde även upp rumsligheten med hjälp av element i köksträdgården.

...[det var] viktigt att det skulle vara liksom luftigt och öppet in och ut på platsen, den skulle vara väldefinierad [...] så vi har ju stenmjöl och en bård av gatsten [...] men vi kom fram till att vi ville inte ha [...] fysiska barriärer i dess kant, utan att det skulle vara [...] öppet mellan in och ute och ute och inne... och då landade vi i den här rumsligheten som vi skapade inne på platsen [med] hjälp ju av de här planteringslådorna [...] och att vi då valde att göra tre stycken typer av lådor... de är lika stora i plan, men olika i höjd, och sen så grupperade vi dem då för att [...] bilda rum [...] och i det då kunde vi sen placera bänkbord, och sen var det ganska viktigt [att vi] grupperade de här olika höjderna av lådorna så att det också blev en gradient i olika höjd då, och att det inte blev totalt översiktligt från något håll (Informant 2)

Rumslighet i köksträdgården är uppbyggd med anpassning till vad Haninge kommun bedömt krävs för att skapa en plats som upplevs som trygg. Lehtinen (2021:260) beskriver hur en del av människors estetiska omdömen kan ses ur ett evolutionärt perspektiv där vi generellt är mer dragna till miljöer som vi upplever som säkra. Om det är en plats som upplevs som trygg är människor alltså mer benägna att ha positiva konnotationer relaterat till den, även sett till estetiska

aspekter. Haninge kommuns ambitioner att få köksträdgården att upplevas trygg kan därmed ses som ett sätt att försöka skapa en estetiskt hållbar plats.

[vi har] försökt plantera [...] tätt och sådär, så att det ska liksom sluta sig... och det har det ju gjorts, så jag tror att ogrässkötseln är inte jättetung [...] däremot är det ju... ganska mycket skräp [...] eftersom det samlas mycket människor här så [är det en] utmaning, med fimpar som man... och då är det ju liksom hur mycket ska man plocka upp och kan [...] anläggningen tåla lite så... men mycket skräp... och sen också då slitage i form av kanske stöld eller att man river för hårt i växterna, så det [är] återkommande komplettering i planteringen som blir liksom en förvaltnings grej [...] men annars så [...] planerar de ju för tillsyn och skötsel här liksom... regelbundet. (Informant 2)

Informant 2 förmedlar att kommunen strategiskt har planerat växterna tätt för att undvika ogräs. Informant 2 tror att ogrärensningen därmed är relativt lågintensiv och uttrycker att det i stället främst är skärp och slitage från besökare som kräver skötselresurser. Både i citatet ovan och nedan lyfts det upp att Haninge kommun beaktar vilken intensitet på skötsel av detta slitage som krävs för att arbeta resurseffektivt.

Det är ju ganska unikt att det är ätbart [så vi har] högre ambitionsnivå när det gäller att [...] kompletteringsplantera... [än] i en vanligare rabatt eller plantering där det kan mer tillåtas att det som växer bra får [...] växa och kanske ta över och så, där är det ju mer vanlig ogrärensning... så det är en sådan riktlinje och sen också att det är en väldigt publik plats, och den ska liksom hållas extra tillsyn kring rengöring, alltså renhållning och skräpplockning. [...] ...inriktningen är ju att hålla i det [...] för att [det är] mindre tillåtande att en sådan här anläggning förfaller lite grann för då kanske det ökar på nedskräpning och sådär... så det är liksom att driftenheten fortsatt håller i det här med komplettering och renhållning... och också ska jag säga då att, om man ser helhet på kommunen, så är det ju så att det är ju... tufft liksom att hinna sköta allting... så därför ser vi ju mer på den här anläggningen idag som en speciell anläggning som man inte bara gör liksom en till, på en annan plats... utan här blir det liksom kraftsamling kring driften. (Informant 2)

Citatet ovan ger uttryck för att Haninge kommun behöver ha en del tillsyn av köksträdgården och extra skötsel för att se till så att det ser ordnat ut, gällande hantering av skräp, vandalisering och slitage. I intervjun redogörs reflektioner om vilken nivå skräpplockning behöver vara på, och Jordbro köksträdgård uppges skilja sig från andra mer klassiska parker i kommunen. Köksträdgården bedöms som en anläggning som inte får förfalla, för att motverka ytterligare påskyndande av nedskräpning och slitage.

Skräp och vandalisering kan ge motsatt effekt än omsorgstecken på hur människor uppfattar en plats (Nassauer & Raskin 2014; Li & Nassauer 2020). Förutom att påverka besökarens omdömen av platsen negativt kan synlig brist på omhändertagande få platsen att upplevas mindre säker (Nassauer & Raskin 2014; Li & Nassauer 2020). Relaterat till ovannämnda redogörelse för hur säkerhet kan förstås som estetisk hållbarhet, då människor dras till miljöer som uppfattas som

säkra (Lehtinen 2021:260), kan Haninge kommuns uttryckta angelägenhet om renhållning och växtkompensation efter vandalisering därför tolkas som arbete med platsens estetiska hållbarhet.

vi [tänkte] standardutrustning [och] hållbara material [...] det var liksom stenhöl, gatsten, som vi återbrukade från en annan plats, och betongen [...] hållbart och [...] klarar av att bli liksom lite skavd, och sådär, att det nästan liksom slits och åldras med... med klass på något sätt så... [...] och sen är det ju att, ha med driftenheten [vid planering], för att skötseln ska vara görbar och det är ju också en ekonomiidé... och då [...] kan man ju säga att här valde vi då att det är den här platsen som får mycket [...] skötselbehov, men då blir det mindre på en annan del av parken, så den här balansen. Och [...] om man ser på miljö då, så har vi ju försökt... återbruka då gatsten vi hade [...] i stället för att köpa in några nya material... [och] vi har [valt] standard-bänkbord som driften är väldigt van att liksom reparera (Informant 2)

Citatet ovan beskriver att skötseln ska vara resurseffektiv och materialet har därför valts för att vara enkelt att ta hand om. De har till exempel valt betonglådor för planteringarna i stället för trä för att de ska stå sig längre och kunna slitas lite, utan att det kräver att kommunen byter ut dem till nya lådor. Lehtinen (2021:262) lyfter hur valet av hållbara material som kan slitas och åldras klädsamt kan ses som att arbeta med estetiska aspekter för hållbarhet och att ta hänsyn till skötseln från start är att arbeta långsiktigt.

...det här enkla liksom i material, [...] stenhöl, gatsten, betong... enkla, om man får säga så, möbler, det är ju bänkbord liksom som inte är någon [...] speciell design, för att det är växterna på något sätt som ger, ja estetik eller [...] upplevelse, och [...] det här sinnliga. Vi har [...] ju pergolor där [som också är i] de här enkla materialen, [...] trä och armeringsnät, [så det är] vad ska man säga, nedtonad estetik i [...] byggstenar och möblering (Informant 2)

Materialvalen för platsen beskrivs i intervjun som gjorda utifrån en idé om nedtonad estetik, då växterna har varit tänkt att bidra med mest karaktär till platsen. Växterna är fokuset så det är där pengarna och arbetet prioriterats.

...och framför allt då för att det skulle vara [...] tåligt ändå, hyfsat robust och så där, men ändå få de här liksom speciella växterna... så vi tog experthjälp och det var helt klart vägledande... och att det skulle vara olika växtdelar som var ätbara, inte bara [...] bär och frukt, och att det skulle vara en variation i [...] struktur, textur och utseendet också... och det här med doft var också viktigt. (Informant 2)

Citatet beskriver att växtvalen är gjorda utifrån flera olika aspekter, där ätbart lyfts som en av de viktigaste, men förutom ätbarheten ville Haninge kommun även se till så att det blev en variation i uttryck. Kommunen tog in experthjälp för att få växtval som både var robusta och kunde leva upp till de för upplevelsen eftertraktade egenskaperna. Sjöman et al.:s (2025) kriterier tycks även här ha tagits hänsyn till i någon mån, men i det empiriska materialet är det svårt att utläsa

hur aktivt beaktade dessa kategorier varit vid växtvalet. Att växterna ska vara robusta kan tolkas som att Sjöman et al.:s första två kriterier, alltså växternas hälsa och resiliens samt deras tolerans för platsens förutsättningar och klimat, har vägts in. Robust som eftertraktad egenskap kan dock även syfta på att växter valts som tål yttre påfrestningar från parkbesökarna.

Anledningen till att Haninge kommun tog in expertkunskap för växtvalet, enligt Informant 2, var att de behövde någon med kombinerad kunskap om ätbara växter och skötseln av dem. Sjöman et al. (2025:115–116) drar paralleller mellan de fem kriterierna för hållbara växtval och de efterföljande skötselbehoven, då väl valda växter leder till mindre krävande skötsel. Haninge kommuns anlitate expertkunskap, för ätbara växter med hänsyn till skötsel, kan därför ha påverkat till resurseffektivare och estetiskt hållbara planteringar.

På ytor med samplanteringar av perenner och vedartat sköts växtslagen utifrån sina respektive beskrivningar. Det är dock helheten som är det viktigaste på platsen, och all skötsel utförs med hänsyn till växternas samspel. (Haninge kommun 2026a:20)

I skötselbeskrivningen, citerad ovan, uttrycks det att planteringar med flera skikt ska skötas efter instruktionerna för respektive typ av växt, men med hänsyn till samspelet sinsemellan. Då jag inte haft tillgång till Haninge kommuns GIS-skötselkarta, där den mer platsspecifika skötseln beskrivs, är detta det utsnitt jag utgår från. Jag vill dock lyfta en reservation om att de ätbara planteringarnas skötsel möjligen avviker i Haninge kommuns skötselkarta. Citatet ovan uttrycker att Haninge kommun vill beakta växternas samspel vid skötsel av flerskiktade planteringar, vilket kan betraktas som ytterligare ett tecken på att expertkunskapen stärker platsens hållbarhet. Med genomtänkta växtval enligt Sjöman et al.:s (2025) kriterier kommer samspelet mellan växterna i samma plantering vara mindre resurskrävande att uppehålla.

Ovan har jag beskrivit hur Haninge kommun arbetat med trygghet och hur det kan ses i förhållande till estetisk hållbarhet då trygghet kan höja människors estetiska omdömen om platser. Sedan redogör jag även bland annat för material- och växtval utifrån estetiska aspekter. En särskilt viktig poäng i detta avsnitt är att skötseln av Höglundaparkens ätbara planteringar inte handlar om att skapa tecken på omsorg, utan istället främst att förhindra tecken på brist på omsorg.

4.2.2 Naturbaserade lösningar

I granskningen av fall 2 uttrycks det att bland det viktigaste var att arbeta med sociala värden såsom trygghet och tillgänglighet. Projektets utgångspunkt var att göra parken mer aktuell och användbar för boende i närområdet. De ätbara planteringarna valdes som huvudsakligt fokus efter önskemål från medborgare, och kan ses som en del av kommunens strategi att göra parken mer aktuell och

använd. Haninge kommun ville befolka parken och temat för den nya platsen blev ätbart och mat som samlingspunkt.

Ätbara planteringar kan alltså ses som en del av lösningen på det problem som restaureringen och ombyggnationen av parken ämnade lösa. Haninge kommun arbetar med växter som en del av lösningen för att komma åt de eftertraktade funktionerna och sociala värdena på platsen, men förutom att det är växter som står i fokus är det inte särskilt naturbaserat. Planteringarna i betonglådor är förvisso något flerskiktade, men de är inte uppbyggda för att efterlikna naturliga processer.

Figur 29. Vallen med en av planteringsytorna i förgrunden, samt dess tillhörande informationsskylt. Bakom planteringsytan, snett till vänster, kan man skymta den andra planteringsytan på vallen. I planteringarna är det främst buskar med ätbara bär. Fotografiet visar även på de mindre grusade yorna med sittplatser bakom vallen.

Bilden ovan (Figur 29) visar en av planteringsytorna med buskar som placerats ovanpå vallen. Det finns två snarlika planteringsytor på vallen, den ena syns i förgrunden av bilden och den andra skymtar fram bakom till vänster. Dessa planteringsytor är inte särskilt flerskiktade utan består främst av buskar.

...men markplanteringarna, då, det här andra [...] där är det ju mer inslag av buskar och där var också ambitionen lite mer det här ätbara för, alltså för insekter och fåglar, så de är lite mer ja... de har ju liksom vuxit på sig så där skördar man inte på samma sätt som i de ätbara lådorna, så där är det ju mer extensivt, och också mer tillåtande att det som växer... växer om man säger... [...] de är mindre skötselkrävande. (Informant 2)

Citatet ovan beskriver hur det inte skördas lika mycket från växterna planterade i markplanteringarna som från de i planteringslådorna. Informant 2 nämner även hur dessa planteringar är mer naturlika och att de ska bidra mer med ekologiska

värden. De planteringsytorna kan tolkas som naturbaserade lösningar (European Commission u.å.) där de genom att utnyttja naturliga processer utgör skötseffektiva planteringar som erbjuder ätbart till både djur och människor.

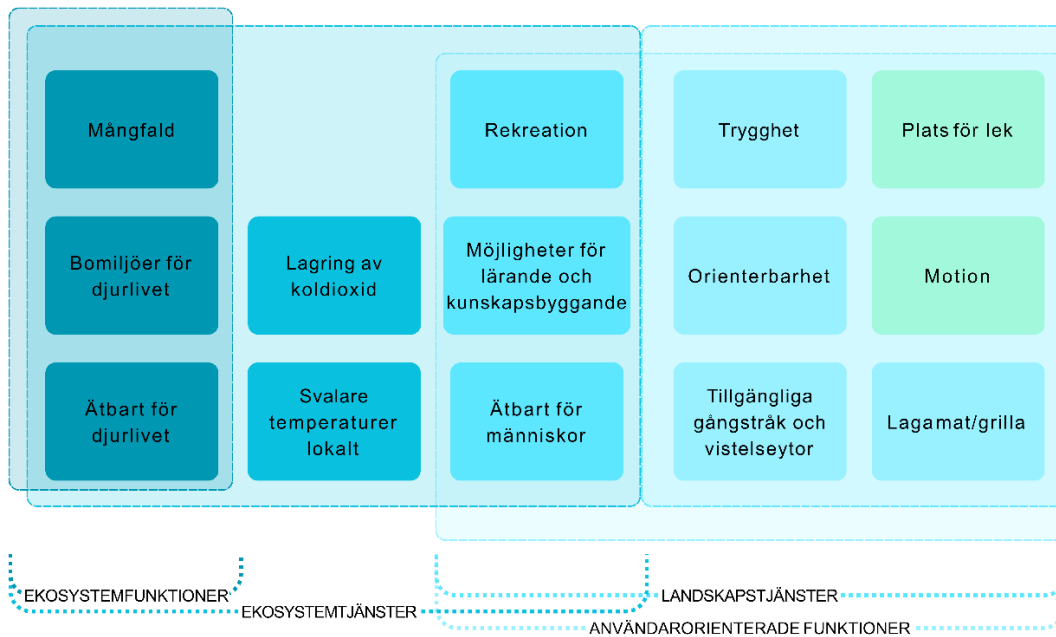
vi såg både till människa och insekter och [vi] försökte få in den här liksom mångfalden... det har liksom inte varit någon ekolog involverad, så det är kanske på ett ytligare plan... men [...] en mångfald, för att bjuda in, det har varit viktigt att det ska vara [som ett] smörgåsbord för insekter och fåglar också. Och social hållbarhet, så är det ju... [...] Jordbro har väldigt många medborgare och... också utmaningar när det gäller trygghet och [...] då var det viktigt att [...] göra en plats som var liksom väldigt tillåtande och öppen, både mentalt och fysiskt [...] så att [...] även vissa som man skulle kunna tänka sig tycker att det är otryggt och kanske inte vågar ta plats liksom, skulle få en plats här. (Informant 2)

I intervjun uttrycks tankar om att öka biologisk mångfald, framför allt i relation till planteringarna på vallen en bit bort från huvudytan som bildar tätare buskage, för att kunna erbjuda värden för djurlivet. Dessa planteringsytorna är inte så väl tilltagna jämfört med det utrymme som finns på vallen och ligger nära både gångväg och sittplatser, i anslutning till dessa planteringsytorna finns även här informationsskyltar, så de har kanske ändå lika mycket värde för människor som för djur. Planteringsytorna tycks alltså vara gjorda i en balans mellan ekologiska värden och sociala, där tryggheten kan tolkas som den faktor som sätter stopp för att Haninge kommun ska plantera större tätare buskage med högre ekologiska värden.

4.2.3 Multifunktionalitet

Jordbro köksträdgård beskrivs i intervjun lite som ett vardagsrum, en plats för alla även de som kanske inte brukar vistas vid de andra grönområdena i Jordbro. Sociala värden och aspekter beskrivs ha varit och vara i fokus. Med utgångspunkt i Fors et al. (2024) och Sjöman et al. (2025) har Höglundaparken, och framför allt delen som utgörs av Jordbro köksträdgård, analyserats utifrån multifunktionalitet.

Fors et al. (2024) inkluderar i sin tolkning av multifunktionalitet olika landskapsfunktioner, som kategoriseras upp i fyra typer (Fors et al. 2024:525). Utifrån materialet för fall 2 har olika typer av tjänster och funktioner identifierats och sedan kategoriserats in i Fors et al.:s fyra typer, se figur 30.

Figur 30. Funktioner och tjänster identifierade i Höglundaparken, kategoriserade i typer utifrån beskrivning av Fors et al. (2024). De blå rektanglarna är funktioner och tjänster i Jordbro köksträdgård, alltså i anslutning till de ätbara planteringarna, medan de mintgröna rektanglarna inte återfinns vid de dessa planteringar utan i andra delar av parken.

Den ökade biologiska mångfalden som Haninge kommun skapat i och med köksträdgården, samt vegetation som skapar mat och bomiljöer till djur, kan ses som ekosystemfunktioner. Dessa funktioner kan även ses som ekosystemtjänster. Ytterligare ekosystemtjänster på platsen är att vegetationen binder in koldioxid och den på sikt något ökade krontäckningsgraden av de träd som planterats kommer sänka den lokala temperaturen något under varma sommar dagar.

I Höglundaparken och köksträdgården finns det plats för rekreation och möjlighet till lärande. Skyltningen av de ätbara planteringarna förmedlar tydligt information om växterna till köksträdgårdens besökare. Skyltningen av växterna är pedagogiskt upplagd för att vara lättillgänglig, men Haninge kommun har även prioriterat mer djupgående information än bara namn och ätbar växt del. Vid anläggningen var kommunens kommunikationsavdelning inkopplad för att skapa skyltning som skulle kunna förmedla allt som de ansvariga för köksträdgårdens tillblivande ville ha med (Informant 2). Planteringarna i sig uppfyller funktionerna åtbart för människor så väl som åtbart för djurlivet.

Jag skulle säga att allt är åtbart [...] antingen då någon växt del eller bär, och det... för det är ju [...] klättrväxter också, så allt, allt är anpassat för att det ska vara åtbart... och också att det ska visa en mångfald, [...] inte bara det självklara svenska... utan en mångfald där [det går att] upptäcka och utforska att det finns väldigt mycket mer växter och växt delar som man kan äta, än det här klassiska (Informant 2)

Växternas tänkta funktion var att visa på en mångfald av ätbart, beskrivet i citatet ovan. Haninge kommun ville, enligt Informant 2, få in fler växter än de som klassiskt brukar växa i en köksträdgård, för att ge besökarna möjlighet att upptäcka och utforska bredden av vilka växter som kan ätas och hur.

...det var en smitväg igenom här, som vi också identifierade var [...] välanvänd, men den [...] smet genom gräset, och sen så var man tvungen att gå [...] över vallen. Och då [tog vi beslutet] att vi grävde upp en rejäl öppning i vallen, så att det [...] skulle vara tillgängligt och bjuda in för alla [...] Och sen så valde vi då att höja upp [...] planteringsytorna för köksträdgården så att det skulle vara lätt att [...] komma åt utan att man behöver liksom sätta sig på knäna eller böja sig hela vägen ner, [...] och ett annat skäl var att de skulle vara mer skyddade från [...] busstreck och vandalisering, att någon liksom kanske kör över eller cyklar över eller springer över... och så gav det ju också en väldigt viktig rumslighet till platsen. Och [...] då valde vi ju att höja upp dem så, av det skälet, att det skulle vara skyddat och lättillgängligt och rumslighet. (Informant 2)

Citatet ovan beskriver hur Haninge kommun även har tänkt på tillgängligheten i relation till hur det ätbara är anlagt. De flesta av de ätbara planteringarna på platsen är upphöjda så att de ska bli mer lätta att skörda, även för någon som har svårt att böja sig eller liknande. I intervjun uttrycks det även hur detta kombinerades med ambitionen att göra planteringarna mer skyddade. Med upphöjda planteringslådor kunde Haninge kommun skapa lättskördade planteringar som var svårare att förstöra, till exempel genom att göra det svårare för någon att cykla över dem.

De gruslagda gångarna och öppningen i vallen skapar en tillgänglig miljö. Haninge kommun har gestaltat med trygghet i åtanke (Informant 2). De tillgängliggörande och trygghets skapande åtgärderna förstärker även möjligheten till lärande samt breddar vilka som kan nyttja laga mat-möjligheterna, då fler kan ta sig fram och kan känna sig delaktiga i platsen.

Sittmöjligheter, grillmöjligheter... alltså laga mat-möjligheter. Och plocka [...] växter från parken som du kan använda i din matlagning. (Informant 2)

Det finns möjligheter att laga mat i köksträdgården, både att grilla egenmedhavt men besökarna kan även använda växterna i planteringen. Citatet ovan beskriver att de funktioner som var viktigast att skapas på platsen var möjligheter att kunna sitta, umgås och laga mat. Jag har inte kategoriserat *sitta* som en egen funktion utan valt att låta det ingå i funktionerna rekreation och laga mat/grilla (Figur 30).

Övriga användarorienterade funktioner som finns i de anslutande delarna av parken är lekmöjligheter för barn och utrymme för motion och träning. Lekmöjligheter finns i form av lekplats, öppen gräsyta med fotbollsmål och pulkabacke. I det angränsande skogsområdet finns det även en stig med skulpturer. Det finns plats för motion och träning i anslutning till platsen, dels

anlagd utrusning, dels öppna ytor. Ytterligare samlingsplatser och grillplatser finns också i parken.

Sjöman et al. (2025) beskriver hur en del av att arbeta hållbart inkluderar en utveckling och kunskapsbyggande gällande hur förvaltningen av platsen ska utvecklas. I intervjun uttrycks det att Haninge kommun hade med driften under planerings och anläggnings perioden för att se till att förvaltningen skulle fungera så bra som möjligt när projektet var klart. Det kan ses som en del av ett kunskapsbyggande för hur ätbara planteringar ska förvaltas, men för att ordentligt följa Sjöman et al.:s princip krävs att Haninge kommun återkommande arbetar med utveckling och kunskapsbyggande för platsens förvaltning, vilket inte redovisas i materialet.

4.3 Fall 3 – Kunskapsparken i Lund

Kunskapsparken anlades av Lunds kommun som en del av exploateringsprojektet Brunnhög i norra Lund. Lunds kommun beskriver i sin översiktsplan att de ska skapa ett kunskapsstråk (Lunds kommun 2018). Det går en spårvagnslinje mellan Lunds centrum via Lunds Tekniska Högskola och vidare till Kunskapsparken, spårvägen har haft viktigt inflytande för parken och placeringen av odlingsområdet, som är den del av parken där de ätbara planteringarna är placerade. I intervjun uttrycks nämligen att odlingsområdet placerats för att vara nära spårvagnsstationen.

Kunskapsparken anlades innan det intilliggande bostadsområdet då Lunds kommun valde att först anlägga parkerna och sedan bebyggelsen (Informant 3). Parken beskrivs av Informant 3 som en ”landskapspark men med högt hortikulturellt fokus”, där den hortikulturella aspekten har använts för att locka folk till platsen även innan bostadsbebyggelsen står klar. Kunskapsparken innehåller förutom odlingsområdet bland annat en dagvattendamm, bäckfårar och ett våtmarksområde såväl som en lekplats, hundrastgård och utegym.

Figur 31. Gul markering visar Kunskapsparkens utbredning, blå markering visar Odlingsområdet och rosa markering visar Skogsträdgården. Ortofoto: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Grafik av författaren.

En stor upphöjd kulle dominerar parken (se den spiralformade gången upp på kullen i figur 31) och en rak central axel går mellan huvudentrén och kullens topp, samt mellan kullen och den norra entrén. Parken är uppbyggd efter gamla kulturelement (Informant 3).

Figur 32. Odlingsområdet. Gångstråk och grusytor markerade i blått, skogsträdgården i rosa, nöt- och fruktlund i gult och växthusen på växthustorget samt hönsgård i grönt. Ortofoto: MinKarta © Lantmäteriet (2026). Grafik av författaren.

Den övergripande gestaltningen beskrivs av Informant 3 utgöras av en gradient från natur till stad i samspel med det angränsande landskapet, både i vad för typ av plats som anlagts och i gällande exotiskt kontra inhemskt växtmaterial. Denna gradient är bland annat synlig i förhållande mellan odlingsområdets olika delar och resten av parken. I odlingsområdet (Figur 32) finns i dagsläget odlingslotter, fruktlund, bärbuskar, varm- och kallväxthus, gemenskaps- och projektodlingar såsom naturskolans odling, en beredskapsodling och vård och omsorgs-odling, samt skogsträdgården. Odlingslotterna utgör största delen utav odlingsområdet.

Landskapet runt omkring är starkt präglad av jordbruk och den stora öppenheten upplevs fortfarande tydligt i parken. Träden är fortfarande allt för unga för att bidra med tak och avskärmning i någon större utsträckning. I slutet av 2023 utsattes parken för vandalisering då drygt 150 träd sågades ner en natt (Bohm-Nilsson 2023; Eriksson 2023; Muhsin 2023), detta har gjort att de träd som står i skogsträdgården och runt odlingsområdet idag är ännu mindre än vad som hade varit fallet om de ursprungliga träden hade fått stå kvar.

I skogsträdgården har alla de träd som blev nedsågade bytts ut mot nya, men i fruktlunden och på gräsyrtorna runt omkring har en del av de nedsågade träden behållits och fått utvecklas efter vandaliseringen (Figur 33). Dessa träd som fått stå kvar har i de flesta fall utvecklat nya grenar från den ursprungliga stammen eller från rotsystemet. De träden växer nu antingen med låga kronor ungefär från den höjd de blev avsågade, eller nästan som flerstammiga träd runt den avsågade stammen.

Rumsligheten i odlingsområdet skapas idag främst av byggda element så som staket, plank, växthus och pergolor (Figur 34, 35, 36, 40 & Figur 41 41). I dagsläget är det alltså en öppen plats, men på sikt kommer det att vara annorlunda, gräsyrtorna kring skogsträdgården kommer att ha ett visst krontäcke och själva skogsträdgården kommer kanske bli lite lik en åkerholme.

Figur 33. Visar ett av de fruktträd i odlingsområdet som sågades ner vid vandaliseringen men som fått stå kvar och växa vidare efter. Från den kapade stammen har nya skott och grenar börjat växa ut.

Figur 34. Fotograf som visar skogsträdgården sett från norr.

Skogsträdgården, precis som i stort sett hela parken, är idag vindutsatt då den ligger i ett mycket öppet landskap. Som inramning av skogsträdgårdens norra sida har Lunds kommun placerat ett plank som ramar in och skyddar mot vinden (Figur 35 & 36).

Figur 35. Fotograf av planket som ramar in norra sidan av skogsträdgården och skapar skydd mot vinden, samt en av entrégrindarna till Skogsträdgården.

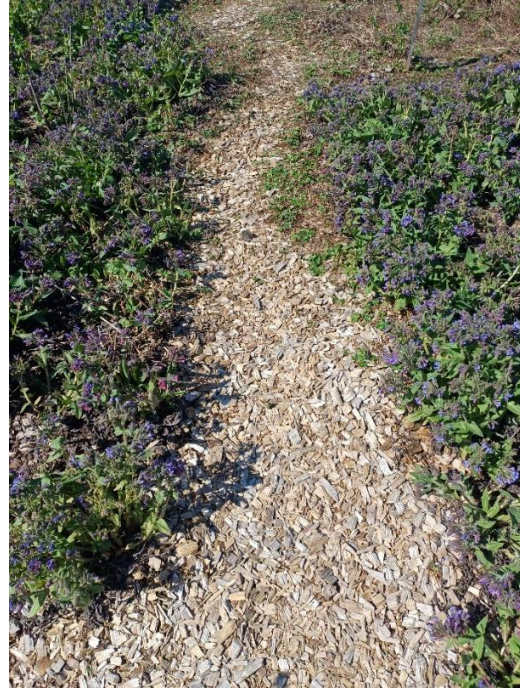

Figur 36. Stubbar framför planket.

Skogsträdgården anlades alltså som en del av det större odlingsområdet i Kunskapsparken. Skogsträdgårdens användningsområde är främst tänkt som visningsträdgård för att inspirera till hållbar odling med fleråriga växter (Informant 3; (Tyréns & Lunds kommun 2019b)). Det är en flerskiktad plantering med perenner, buskar och träd.

Figur 37. Visar den grusade gången och pergolan i skogsträdgården.

Figur 38. Visar en av de mindre gångarna i skogsträdgården som anlagts med träflis.

Det finns två grindar i staketet runt skogsträdgården, dessa grindar utgör alltså tydligt skogsträdgårdens entréer. Mellan de två entréerna har Lunds kommun anlagt en grusad gång (Figur 37). Mindre gånger av träflis bildar stråk mellan perennyterna (Figur 38).

Det är ett odlingslotsområde, [...] sen har vi också [...] gemenskapsodlingar och projektodlingar, [...] både föreningsdrivet och [...] kommunala aktörer. Ett exempel är naturskolan, som har pedagogisk odling. Och [...] vård och omsorg, driver en terapeutisk odling [...] [Det finns också] ett varmväxthus som samlingsyta eller samlingslokal för workshops och publika evenemang, och ett kallväxthus [...] Vi har en hönsgård och [...] allmänna [...] nöt- och fruktlundar, [...] integrerat i parkstrukturen kan man säga, eller odlingsområdet över lag är ganska integrerat [i parken]. Och så [finns] skogsträdgården [...] i odlingsområdet. [...] det här är ju en modernare tappning av odlingsområden, där vi [testar] den offentliga miljön och integrera odling i den offentliga miljön, [...] på vissa andra ställen [ligger det mer] ett odlingsområde i en park, men på Brunnshög hade vi möjlighet att också skapa de här växthuset som vi kallar det för, som är en mötesplats också för publik verksamhet och fler odlingsföreningar än bara en. (Informant 3)

I citatet ovan beskrivs det hur odlingsområdet är integrerat med parken i stort, framför allt när det gäller de offentliga ätbara planteringarna. Jag går igenom kunskapsparken i stort och parkens odlingsområde i den mån jag bedömt krävs för att kunna beskriva och analysera skogsträdgården och de offentligt tillgängliga ätbara planteringarna. Fokuset är dock just dessa ätbara planteringar som är öppna

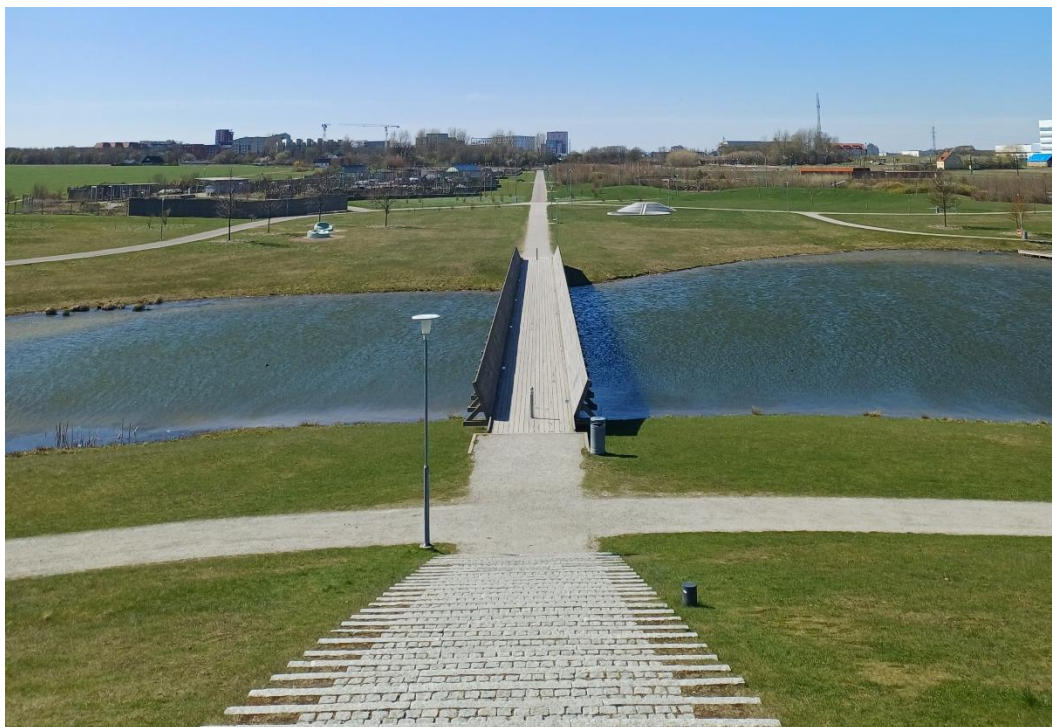
för allmänheten, detta innebär att övriga delar av parken endast nämns om de bedömts relevanta i förhållande till dem, det är alltså inte en fullskalig genomgång av vare sig parken eller odlingsområdet.

4.3.1 Estetiska aspekter

I Kunskapsparken har de arbetat med estetiska aspekter på flera sätt, bland annat i uppbyggandet av parkens stora element såsom kullen och dammen. Citatet nedan beskriver hur Kunskapsparkens rumslighet och komposition anlagts efter tidigare kulturelement på platsen, och i kombination med att hantera massorna från det som grävdes bort för att skapa dagvattendammen. Samspelet mellan vattenanläggningen och kullen gällande massahantering visar att Lunds kommun arbetat med att bygga upp rumsligheten på ett resurseffektivt sätt där de använt sig av förutsättningarna på platsen.

...det är ju en landskapspark med [...] mycket inhemskt växtmaterial, landskapligprägel längre ut och mer exotiskt längre in [...] och ja vi har ju plockat upp [...] väderstrecken mycket i parken, det finns ju en central liksom siktlinje, det finns en högsta punkt så att man kan blicka ut i landskapet, det är ju uppbyggt efter gamla kulturelement som finns, vi har ju behållit mägergravnen såklart, den är ju biotopskyddad, och byggt upp en fruktlund runt den, och den här höjden som finns, det har ju varit en kulle också historiskt, på den platsen, så den har vi förstärkt. Men det är också ett sätt att hantera massorna, när vi gräver en sådan stor damm som vi har gjort, så behöver man lägga de massorna någonstans, och [...] för massabalansen så är det ju smart att ha det så nära intill som möjligt. (Informant 3)

Den centrala siktlinjen, som beskrivs i citatet ovan, sätter stor prägel på parkens struktur och rumslighet (Figur 39). Nassauer (1995:168–170) beskriver hur skarpa band av planterade växter kan ses som omsorgstecken, då de tydliggör mänsklig närvaro och omhändertagande av platsen. Kullen och den centrala gången visar på tydliga intentioner vid skapandet av platsen och fungerar som omsorgstecken på så sätt att intilliggande ytor som är mer naturlika och vildvuxna upplevs medvetet utformade så. För att den strikta utformningen med en tydliga raka gångarna och den konstgjorda kullen ska fungera som omsorgstecken i förhållande till de naturliknande områdena intill krävs det dock upprätthållande förvaltning av dessa strikta inramande inslag (Nassauer 1995; Li & Nassauer 2020).

Figur 39. Fotografi taget från kullens första plattå, det vill säga halvvägs upp. Visar vyn ut över parken mot sydväst.

Odlingsområdet är uppbyggt av terrassering och staket som ramar in, men på sikt kommer även vegetationen ha större inverkan på rumsligheten. Terrasseringen beskrivs i intervjun som ett tydligt rumsskapande element, men även som ett sätt att hantera avrinningen i förhållande till det till omgivande jordbrukslandskapet. Terrassering, murarna och staketet (Figur 40) kan tolkas som uttryck för omsorgstecken, men Nassauer (1995:167) poängterar hur "cues to care in design is not a means of maintaining traditional landscape forms but rather a means of adapting cultural expectations to recognize new landscape forms that include greater biodiversity". Jag argumenterar att de privata

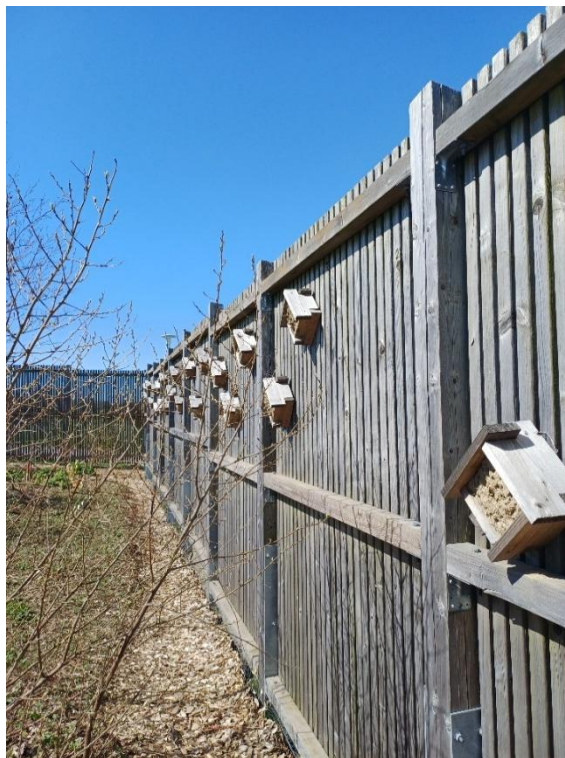

Figur 40. Bärbuskar framför stenmur, som utgör en del av terrasseringen, och staket som ramar in privata odlingslotter.

odlingslotterna går att kategorisera som vad Nassauer kallar *traditionella landskapsformer* och behandlar därför inte terrasseringen och instängslandet som omsorgstecken. Terrasseringarna och stängslen bygger upp rumsligheten av odlingsområdet, men funktionen de fyller är inte att visa på omhändertagande utan i stället skiljer de på det offentliga och privata, som beskrivet i citatet nedan.

Ja men terrasseringen, då är det stenmurar och låga kastanjestaket som liksom ramar in så att man vet vad som är privat yta och allmänplats... Och ja i skogsträdgården... det är lite annorlunda. [...] det är en visningsgård, [en] inspirationsmiljö. Så där har vi också [...] velat ha en slinga igenom... [Skogsträdgården är] uppbyggd som ett [...] utdraget skogsbyn kan man säga, i söder ganska låg växtlighet och sen efter hand ska det bli högre och högre mer mot norr. (Informant 3)

Citatet ovan visar hur Skogsträdgårdens gestaltning är baserad på aktiva växtval, med tankar kring hur växternas höjd ska bygga upp en nivåskillnad på sikt. Staket och den tydliga inramningen av planket (Figur 35, 36 & 41) kan ses som omsorgstecken (Nassauer 1995). Till skillnad från staketen och murarna i odlingsområdet, beskrivna ovan, ramar planket in en miljö som skiljer sig från traditionell utformning av parker och odlingsområden. Planket i norr är även en av de högre och mest framträdande delarna av skogsträdgården redan idag, innan de högre träden vuxit till sig, och bygger på så vis upp den önskade rumsligheten som uttryckts i citatet ovan.

Figur 41. Fotograf som visar insektholkarna som fästs på träplanket vid skogsträdgårdens norra gräns.

Lunds kommun har fäst flera insektsholkar på planket (Figur 41) och dessa går att se som exempel på omsorgstecken (Nassauer 1995:168). Som beskrivet under fall 1 lyfter Nassauer fågelholkar som strukturella omsorgstecken. Med hänsyn till hur vikten av pollinatörer lyfts på senare år menar jag att dessa insektsholkar kan ses som omsorgstecken och bidra till skogsträdgårdens estetiska hållbarhet. Insektsholkarna tydliggör även anläggningens aspiration att arbeta med ekologiska processer, via insektsholkarna kan tankarna ledas till växternas behov av pollinerare och de system de båda är en del av.

Figur 42. Skylt med texten "Daglilja" skrivet på en tallrik.

Figur 43. Skylt av pinne med texten "Mullbär".

Skyltningen i skogsträdgården är sporadisk och av blandad karaktär, bilderna ovan visar de två sätt som ett urval av växterna annonseras på (Figur 42 & 43). Denna skyltning skulle kunna tolkas som tecken på omhändertagande av platsen, men jag argumenterar att den inte tydligt kan klassas in som omsorgstecken. Att det finns skyltning som stödjer användning och kunskapsbyggande visar förvisso på mänsklig närvaro och i någon mån omhändertagande, men att den är inkonsekvent och spretig i sin karaktär gör att denna närvaro inte upplevs lika aktiv.

Nassauer (1995:168) beskriver att strukturella omsorgstecken, alltså byggda element, som är *välskötta* kan ses som tecken på omhändertagande. Vad som klassas in som *välskött* förklaras inte djupgående och det är därför svårt att bestämt uttala sig om huruvida Nassauer hade räknat in skyltarna i skogsträdgården som omsorgstecken. Jag tolkar inte in dessa skyltar som uttryck för omsorgstecken, alltså anses de inte som bidragande till platsens estetiska aspekter

förstådda genom den teoretiska definitionen. Jag hävdar därmed inte att skyltarna för dess skull är negativa för platsen utifrån andra aspekter.

De olika avdelningarna i Kunskapsparkens skogsträdgård har en viss geografisk prägel. Utgångspunkten är att växter med liknande geografiskt ursprung borde kunna bilda fungerande växtgemenskaper i en skogsträdgårdsmiljö. Observerar att områdena inte är konsekvent uppdelade efter geografiskt ursprung och att de flyter in i varandra. Flera områden är helt ”konstgjorda” med växter från många olika platser i världen, där deras ståndortskrav har varit vägledande, snarare än deras geografiska härkomst. Generellt har planteringen ett relativt stort inslag av ovanliga växter för att demonstrera vilken stor mångfald av välsmakande och nyttiga grödor som kan odlas i Sverige. (Tyréns & Lunds kommun 2019b:23)

I skötselbeskrivningen, citerat ovan, redogörs det för skogsträdgårdens olika avdelningar, vilka är 11 stycken, som främst representeras av världsdelar men några beskriver ståndorter så som ”surjord” eller ”solälskande” (Tyréns & Lunds kommun 2019b). De tre sista kriterierna som Sjöman et al. (2025) lyfter för långsiktigt hållbara växtval gällande estetiska och sociala aspekter är succession, social- och spridningsstrategi. Dessa tre beskriver alla olika aspekter av hur de växter man planterar ihop måste fungera i samspel, vilket speglas i skötselbeskrivningen då den beskriver att planteringen gjorts i strävan efter ”fungerande växtgemenskaper”.

[det finns] ju ganska mycket man kan säga att man borde bli bättre på och använda sig av platsens förutsättningar mycket mer. Välja växtmaterial efter den jord som finns i stället för att föra dit jord till exempel. (Informant 3)

I intervjun uttrycks reflektioner om att Lunds kommun i framtiden skulle kunna bli bättre på att göra växtval utifrån platsens förutsättningar för att på så sätt slippa frakta jord till platsen. Utifrån Sjöman et al.:s (2025) kriterier kan man se det som positivt att föra dit jord för att se till så att de växter man valt mår bra i längden, förutsatt att de klara resten av förhållandena som växtplatsen innebär trots att det krävs annan jord än den ursprungliga på platsen. Det beror på hur man tolkar kriterium två, om tolerans för plats och klimat. Däremot är det tydligt att det utifrån ett rent resursmässigt perspektiv vore mindre påfrestande för klimat och miljö om det går att anpassa växtvalen till den jord som fanns på platsen.

I avsnittet ovan har jag först gått igenom övergripande estetiska aspekter i förhållande till parken i stort och till odlingsområdet för att sedan fokusera på skogsträdgården. Gällande skogsträdgården redogör jag för hur det finns gott om strukturella omsorgstecken, men brist på andra typer av omsorgstecken. Slutligen beskrivs estetiska aspekter relaterade till växtval och markförhållanden i skogsträdgården.

4.3.2 Naturbaserade lösningar

Nedan granskas Kunskapsparken med fokus på naturbaserade lösningar för att se hur och om Lunds kommun bemött problem med hjälp av naturliga processer. Olika delar av parken lyfts i relation till detta, både ätbara planteringar i sig och inslag som relaterar till dem.

Dagvattendammen i Kunskapsparken är anlagd för att ta hand om och rena dagvattnet från det angränsande området. Behovet av att ta hand om vatten från det angränsande bostadsområdet och de intilliggande vägarna bemöts genom att vattnet leds in och renas genom bäck- och dammsystemet. Därefter används det för att vattna växterna i parken (Informant 3). Vattensystemet är på så sätt en del i en kedja för odlingsområdets verksamhet.

Dagvattensystemet och dess kedja kan ses som en naturbaserad lösning för Brunnhögs vattenhantering, där de ätbara planteringarna blir en av de avslutande länkarna. Detta reningssystem är resurseffektivt i linje med definitionen av naturbaserade lösningar (European Commission u.å.). Via de ätbara planteringarna och odlingen kan besökare och verksamma i området dessutom komma i kontakt med dagvattenhanteringen på ett mer direkt sätt än att endast få höra om hur vattnet som rinner av från vägar och tak i området renas i dammarna. Att Lunds kommun på det här viset slipper använda dricksvatten för att vattna parkens växter förstärker därtill effektiviteten av dagvattensystemet som naturbaserad lösning.

Det omgivande landskapets öppenhet påverkar parken, som tidigare nämnt, på så sätt att den blir väldigt vindutsatt. För att bemöta detta anlade Lunds kommun vindridåer av buskar på flera håll (Informant 3). Detta går att se som en naturbaserad lösning där problemet är utsatthet för vind och lösningen blir planteringarna. I stället för att bygga fler plank än nödvändigt i parken använder sig kommunen av växter, som på sikt kommer bidra med andra värden som exempelvis bomiljöer åt djurliv och grönska för besökare.

Den fortsatta delen av detta avsnitt fokuserar nu på skogsträdgården. Skogsträdgården är en plantering med flerskiktad vegetation vilket skiljer den från de andra offentliga ätbara planteringarna, så som frukt- och nötlundarna.

att etablera en skogsträdgård, med en sådan skötselintensitet som den egentligen behöver i början, har varit väldigt svårt med en extern entreprenad, de har ju absolut gjort [...] det de ska för sin garantiskötsel, men jag skulle säga att man behöver upphandla en [...] speciell garantiskötsel just för [...] en sådan här miljö. Sen [...] fick vi alla träd nedsågade i skogsträdgården för två år sedan, vilket då har inneburit liksom extra utmaning för oss, och sen har sorken tagit väldigt mycket för att vi har anlagt med duk, duk med flis på, i hela parken, eller i skogsträdgården är det flis på. Så sorken har ju premierats av det väldigt mycket, för den har flytt från jordbrukslandskapet [...] in i parken, det är ju som att lägga ut en stor matskål liksom mitt bland åkrarna. (Informant 3)

I intervju lyfts reflektioner kring upphandlad skötsel av skogsträdgården, där det framgår att det funnits svårigheter under etableringstiden. Skogsträdgården har haft stora skötselbehov under etableringen, och i skötselplanen framgår det att det var förväntat. Med en ambitiös skötselplan och en anläggning med behov som avviker från vanliga planteringar i parker uttrycks det i intervjun att en speciell garantiskötsel egentligen hade behövts upphandlats.

Vi har hägnat in för rådjur och så, det är ju en hållbarhetsaspekt på det, för att inte få växtmaterialet uppätet under anläggningsskedet. Det hjälpte dock inte då när vi hade en trädvandal som sågade ner träd, men det kan man ju liksom inte styra över det i en offentlig miljö riktigt... (Informant 3)

Garantitidens problem beskrivs också ha förstärkts då skogsträdgården utsatts för skadedjur och vandalisering. Strategier och åtgärder för att hantera skadedjur vidtogs, men den stora vandalisering som utfördes på träden 2023 var svårare att förhindra då det är en offentlig miljö som är öppen för alla.

Skogsträdgårdens struktur är inspirerad av flera naturliga förebilder. Grundstrukturen är ett utdraget skogsbryn som sträcker sig från den norra kantens höga träd till den södra kantens örtdominerade planteringar. Däremellan återfinns strukturer som liknar relativt glesa, men högproducerande buskskogar, med äpplen eller plommon som överståndare i kombination med lägre buskar och olika klängväxter, samt ett nedtonat örtskikt. Alla områden är uppbyggda i mer eller mindre komplexa tredimensionella skikt för fylla många ekologiska nischer och för att åstadkomma en hög produktion av användbara grödor. (Tyréns & Lunds kommun 2019b)

Skogsträdgården beskrivs i skötselplanen, citerad ovan, som en anläggning som stämmer väl in på en naturbaserad lösning, men i intervjun och i praktiken har det ännu inte visat sig så. I skötselplanen beskrivs det att skogsträdgården är skapad efter naturliga förebilder dels för att bidra med ekologisk variation, dels ge mycket ätbart. Skogsträdgården är utformad för att kräva så lite skötsel som möjligt på sikt (se citat nedan) och den skötsel som utförs ska enligt planen göras i förhållande till skogsträdgårdens produktivitet och användning.

Grundidén med Skogsträdgården är att den på sikt ska kräva relativt lite klassisk trädgårdsskötsel. Förutsatt att etableringen sköts på rätt sätt, med vattning och rensning av oönskad vegetation som de viktigaste arbetsuppgifter, kommer Skogsträdgården att kunna producera ätbart i decennier framöver. (Tyréns & Lunds kommun 2019b)

Skötselplanen beskriver hur det framtida skötselbehovet korrelerar med etableringstiden, där en god etablering krävs för det kommande lågintensiva skötselarbetet. Det lyfts att vattning och rensning av oönskade växter behöver prioriteras under etablering. I planteringsplanen kan man se att några ytor har lämnats tomma och en kommentar om att de närliggande växterna förväntas växa in och täcka marken på sikt. Sett utifrån skötsel av ogräs är det en annorlunda

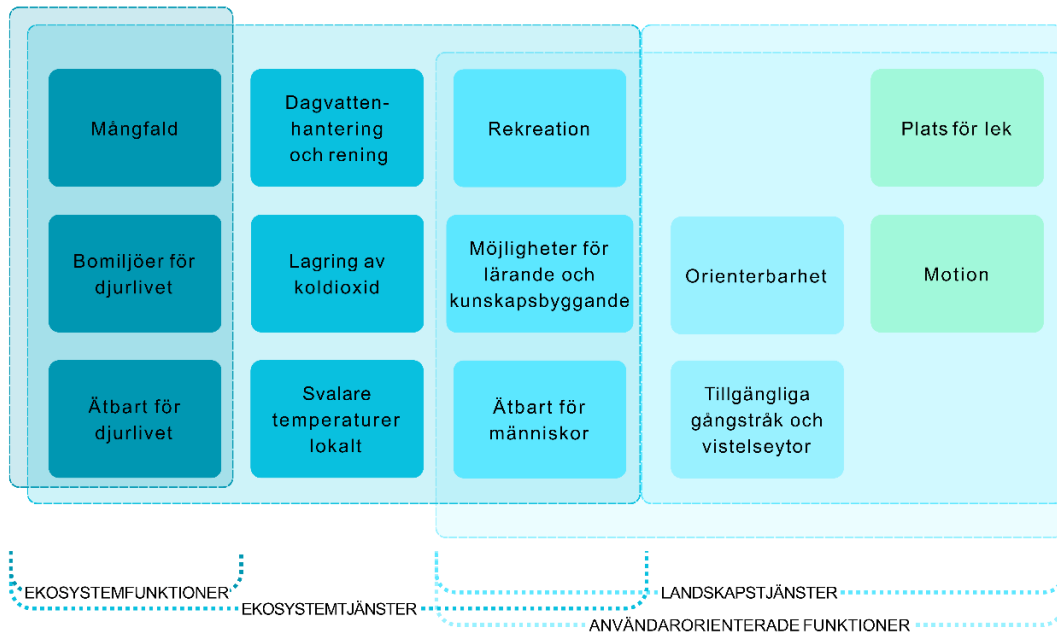
taktik, då en tät plantering förhindrar att andra, oönskade, växter fyller de tomma ytorna av jord. Detta nämns dock inte i vare sig skötselplan eller intervju, däremot har jag ovan lyft en mängd problem för etableringen av skogsträdgården.

Förutsatt att de svårigheter Lunds kommun haft med etableringen av skogsträdgården går att kompensera för, så att växterna kan etableras ordentligt, finns det goda chanser för skogsträdgården att bli en resurseffektiv miljö med naturbaserad produktion av ätbart. Om så blir fallet kan skogsträdgården ses som en naturbaserad lösning enligt den definition som Europeiska kommissionen (u.å.) formulerat.

4.3.3 Multifunktionalitet

Platsens förutsättningar och de funktioner som man önskat skapa kontrasterade varandra i vissa fall och då fick Lunds kommun göra ändringar och gestalta på ett sätt som möjliggjorde önskade funktioner på platsen. Med utgångspunkt i Fors et al. (2024) och Sjöman et al. (2025) har Kunskapsparken, och framför allt skogsträdgården och de offentliga ätbara planteringarna, analyserats utifrån multifunktionalitet.

Fors et al. (2024) inkluderar vad de kallar landskapsfunktioner i sin tolkning av multifunktionalitet och kategoriserar dessa funktioner i fyra olika typer (Fors et al. 2024:525). Utifrån materialet för fall 3 har olika typer av tjänster och funktioner identifierats och sedan kategoriserats in i dessa typer (se figur 44).

Figur 44. Funktioner och tjänster identifierade i Kunskapsparken, kategoriserade i typer utifrån beskrivning av Fors et al. (2024). De blå rektanglarna är funktioner och tjänster i anslutning eller relaterade till de ätbara planteringarna, medan de mintgröna rektanglarna inte återfinns vid de ätbara planteringarna utan i andra delar av Kunskapsparken.

Den ökade biologiska mångfalden kan ses som en ekosystemfunktion, tillsammans med vegetationen och dödved (i form stockar och stubbe, se figur 36) vilka skapar bomiljöer till djur, samt de ätbara planteringarna som erbjuder mat till djur. Dessa funktioner bidrar främst till naturen, men även till människor i form av ekosystemtjänster. Dels kan människor direkt uppskatta att se djur eller höra fågelkvitter, dels kan ett ökat djur- och insektsliv både pollinera växterna och förbättra jordstrukturen så att planteringarnas produktion ökar.

Fors et al. (2024:525–526) poängterar dock att all typ av multifunktionalitet inte är eftertraktad. Ett exempel på detta uttrycks i intervjun. Informant 3 beskriver att planteringarna i skogsträdgården anlades med duk och täcktes av flis, vilket attraherade sorkar, vilka gick hårt åt den planterade vegetationen och försvårade etableringstiden för planteringarna. Lunds kommun skapade alltså gynnsamma förhållanden för sorkarna, något som går i linje med ovannämnda funktioner, men i detta fall gick alltså ut över andra aspekter av skogsträdgården och således inte utgör en eftertraktad del av platsens multifunktionalitet.

Att vegetationen binder in koldioxid och att krontäckningsgraden på sikt kommer sänka den lokala temperaturen är funktioner som utgör ekosystemtjänster. En ytterligare ekosystemtjänst är Kunskapsparkens dagvattenhanteringssystem, som samlar in och renar dagvattnet från intilliggande bostadsområde och infrastruktur. Dagvattensystemet ger rent vatten som används till att vattna odlingarna och planteringarna, så sett är det en funktion relaterad till de ätbara planteringarna.

Skogsträdgården stimulerar besökarnas sinnen genom att erbjuda en stor variation av smaker, dofter, ljud och visuella upplevelser. Därmed är Skogsträdgården även en plats för stilla återhämtning och rekreation. (Tyréns & Lunds kommun 2019b:22)

Skogsträdgården och de ätbara planteringarna ger utrymme för rekreation, ätbart och möjlighet till lärande. I dokumentet Målbeskrivning och skötselplan, citerat ovan, beskrivs det att skogsträdgården ska erbjuda varierade sinnesintryck och vara en rekreativplats. Dokumentet beskriver dock även att skogsträdgården ska demonstrera hur ekosystemsbaserad matproduktion kan se ut, så som citerats nedan.

Kunskapsparkens Skogsträdgård demonstrerar hur skogsträdgårdsodlingens grundprinciper kan tolkas i en offentlig miljö i Sydsverige. Målet är att ge besökare och de som brukar Skogsträdgården en förståelse för hur en ekosystembaserad matproduktion kan se ut i verkligheten, vilka grödor som kan odlas i Sverige och vilka variationer av matproduktion baserad på fleråriga grödor som kan förekomma på en begränsad yta som denna. [...] Trots att Skogsträdgården är i högsta grad konstgjord, med en stor andel av växter som människan har skapat, känns den som om naturen själv hade kunnat hitta på den. (Tyréns & Lunds kommun 2019b:22)

Målbilden för skogsträdgården uttrycker hur skogsträdgården förhoppningsvis ska tas emot och användas som visningsträdgård och inspirationskälla. De poängterar även i målbilden att just den begränsade ytan är en del av syftet, då det visar vad som går att göra även på en mindre plats. I intervjun redogörs att Naturskolan har aktiviteter inne i skogsträdgården, som ett aktivt arbete från kommunen att höja kunskap om ekosystem och ätbara växter. I intervjun tas det även upp hur de olika behov som uppkommer vid användning av skogsträdgården, ett exempel är större behov av samlingsplats, kommer påverka skogsträdgården framöver. Intill skogsträdgårdens norra plank finns en plats med tre stockar utlagda i en triangel, något som tyder på att det är den ytan som hittills har använts som samlingsplats.

Den andra gruppen av besökare återkommer regelbundet till Skogsträdgården och är aktivt involverad i skötseln och utvecklingen av planteringen. Denna grupp av besökare/brukare har även rätten till skörden som trädgården producerar. Det är denna grupp som kommer att sätta sin prägel på Skogsträdgårdens framtida karaktär. Antagligen har många av dem egna kolonilotter i närheten av Skogsträdgården och kommer att kunna komplettera sina odlingar av ettåriga grödor med fleråriga sådana. (Tyréns & Lunds kommun 2019b:24)

I målbeskrivningen står det att besökarnas sinnen ska stimuleras, inklusive smak, men detta följs upp med att skogsträdgården ska ha två brukargrupper där den ena gruppen har tillgång till skörden och den andra inte. Det är alltså främst de privatpersoner som är extra involverade i skogsträdgården som ska skörda från de ätbara planteringarna i skogsträdgården. Skogsträdgården är dock öppen så besökare, uttryckt som den första gruppen i skötselbeskrivningen, kan inspireras av platsen och få uppleva ett det ekosystemsbaserat matproduktionssystem mer ytligt.

...vi bygger upp ett nytt samarbete [med ny entreprenör] nu, och [...] vi håller också på att bygga upp [...] en ideell skötselgrupp av Lundabor som är speciellt intresserade av skogsträdgårdsodling. Som ska komplettera [...] den kommunala skötseln, och då gör de det under kommunal handledning då, [...] men inom vissa ramar är de ganska fria att vistas på den här platsen och ta hand om den, göra skötselåtgärder och utveckla den, [...] och många av de är ju redan odlare i odlingsområdet och ser det här som en [...] utvidgning [...] av vad de har möjlighet att odla på den egna lotten (Informant 3)

I citatet ovan beskrivs det att Lunds kommun håller på att bygga upp samarbete med en grupp privatpersoner, som är involverade i att sköta om och utveckla skogsträdgården, under handledning av Lunds kommun. Trots att det beskrivits i skötselbeskrivningen 2019 tycks det ha dröjt några år efter invigning av parken innan denna grupp varit på plats.

Nej men det är ju social hållbarhet skulle jag säga, att integrera civilsamhället i skötseln i odlingsområdet och skogsträdgården, och låta de vara ambassadörer för sitt område [...] de får väldigt mycket här, men deras arrende är satt till samma nivå för alla grupper,

som alla områden i Lund, så [det] de förväntas göra är att hålla i publika evenemang som ett liksom tack för det extra de får, [...] det bedrivs ingen kommersiell verksamhet [...] i odlingsområdet, så att det blir inte [...] exkluderande av den anledningen, [...] vem som helst kan ansluta och hjälpa till i skogsträdgården [eller] i hönsgruppen. Alla kan ställa sig i kö till en odlingslott. Och projektodlingarna vi har och Vård och omsorgs liksom öppenvårdsverksamhet de har, gör ju att det blir mer inkluderande [...] Det är utmanande resursmässigt att tillsätta resurser för att jobba så här, man är kanske ovan hos parkförvaltningarna eller stadsbyggnadsförvaltningen, medan kultur och fritid är mycket mer vana med det här, så där behöver man [...] jobba brett i kommunen för att hitta skötselmetoder och driftsformer som också kan appliceras i parkmiljö. Så det är väl liksom den stora utmaningen kopplat till drift och verksamhet av en sådan här miljö (Informant 3)

Den grupp av privatpersoner som är med och sköter skogsträdgården förväntas även ha visningar eller andra publika evenemang. I intervjun relateras detta till social hållbarhet. Jag tolkar det som uttryck för kunskapsbyggande och lärande verksamhet, både för den grupp privatpersoner som hjälper till att sköta skogsträdgården och för de besökare som kommer och lyssnar.

Ja vi har ju interna möten, vi har ju vårt grönnätverk till exempel så att vi tittar ju på det här, kollegor tittar ju på detta, kommer tillbaka och utvärderar miljön tillsammans och det tas upp liksom, så att det är ju pågående process internt... och det kommer också många andra kommuner på besök, och vi har parkkongress och olika liksom seminarier och så som har varit i Lund. [Och så] brukar vi erbjuda studiebesök för det är ganska stort intresse för den här typen av parkanläggningar. (Informant 3)

I intervjun framgår det att Lunds kommun aktivt arbetar med kunskapsbyggande verksamhet om ätbara planteringar, både inom den egna kommunen och riktat till andra kommuner. Internt arbete och arbete med andra kommuner kan relateras till det kunskapsbyggande arbetet av förvaltning och skötsel som Sjöman et al. (2025) beskriver som nödvändigt.

...fritidsodling är ju beredskap i högsta grad, så att vi brukar säga att det har vi gjort liksom alltid i Lund, [...] vi satsar på odlingen, fritidsodlingen, sen hundra år tillbaka, [...] Och nu [...] förra året så fick en av våra föreningar ett anslag, Lunds miljöanslag på 100 000 kr för att utveckla beredskapsodling i Kunskapsparken. [...] Och också i vårt publika program så är det mycket fokus liksom på hantverkskunskapen och hur man kan liksom bygga upp en odling som privatperson, så det är ganska tydligt tycker jag, men odlarna tycker att det är ju det vi har gjort [och] det vi gör hela tiden, så att det... nu är det bara liksom en ny titulering. (Informant 3)

Av platsbesök vid beredskapsodlingen och i intervjun förmedlas det att beredskap är något som Lund kommun aktivt reflekterar kring och arbetar med, relaterat till den odlingsverksamhet de bedriver. Den ätbara vegetationen bidrar till en stärkt matberedskap, både relaterat till projektodling med särskilt beredskapsfokus och övrig produktion av ätbart i området. Det finns även hälsofrämjande odling i området intill. Ser man på odlingsområdet i stort är en av de centrala platserna

samlingsplatsen Växthustorget. På Växthustorget har Lunds kommun samlat några basala funktioner som krävs för att möjliggöra aktivitet i odlingsområdet och parken så som dricksvatten och toalett, jag har inte klassat detta som egna funktioner i figur 44, utan ser det som att de basala funktionerna stärker Kunskapsparkens rekreation och odling av ätbart.

De gruslagda gångarna skapar en tillgänglig miljö. Tillgängligheten och orienterbarheten av flertalet informationsskyltar i parken förstärker även möjligheten till nyttjande av den ätbara vegetationen och lärande om vegetationen, odling och natur.

Vi ville integrera parkens gångsystem i odlingsområdet så att den här odlingen tillför parken någonting ... att det ska upplevas som att det är sömlöst liksom för den som vill promenera, att det är välkommande och en öppen miljö, så det var väldigt viktigt när vi la ut odlingslotterna och så ville vi ha en samlingsplats centralt för odlarna (Informant 3)

Gångsystemet ska binda samman parkens olika delar, det gäller även i odlingsområdet. Det finns möjlighet för motion i anslutning till platsen, där det slingrande gångsystemet genom odlingsområde ingår. Under platsbesöket observerades flera besökare jogga igenom odlingsområdet. Det finns även ett utegym längre bort i parken. Övriga användarorienterade funktioner i de anslutande delarna av parken utgörs av plats för barn att leka, både i lekplats och mer vildvuxen vegetation. I Kunskapsparken finns även konstverk, utsiktsplatser och hundrastgård, men dessa har jag inkluderat i rekreation.

I detta avsnitt har jag beskrivit identifierade funktioner och tjänster i fallet Kunskapsparken. Inledningsvis redogjorde jag för de funktioner som främst gynnar djurlivet, följt av exempel på hur vissa av dessa kan påverka människor på platsen. Jag har även gått igenom exempel på hur det inte alltid är eftertraktat att stärka funktioner, genom att beskriva hur Lunds kommun oavsiktligt gynnade skadedjur i utformningen av skogsträdgården. En stor del av avsnittet beskriver sedan parkens i relation till kunskapsbyggande, både gällande möjligheter för besökare att lära sig och hur Lunds kommun arbetat med utvecklandet av ätbara planteringar.

4.4 Jämförande analys av fallens hållbarhet

Under denna rubrik jämförs fallen med varandra, med fokus på gestaltning, förvaltning och kunskapsbyggande för att besvara arbetets frågeställningar. Underrubrikerna motsvarar var och en av de varsin frågeställning.

Genom de teoretiska kategorierna (estetiska aspekter, naturbaserade lösningar och multifunktionalitet) har jag ovan granskat fallens hållbarhet. Från dessa avsnitt lyfts delar ut och placeras in i relation till uppsatsens frågeställningar. Jag

jämför alltså fallens hållbarhet genom att lyfta fram element från analysen av respektive fall och placera in dem i denna nya uppdelning.

4.4.1 Likheter och skillnader gällande hållbarhet i hur fallen gestaltats

Alla fall visar på att anläggandet av de ätbara planteringarna har bidragit med hållbarhetsaspekter till platsen. Med det sagt är det tydligt att kommunerna har haft olika processer inför själva anläggningen. Gällande Kunskapsparken, fall 3, föregicks anläggandet av över 10 år av planering och strategiska överväganden medan det för Malmaberg matskog, fall 1, endast tog ett drygt år från uppstart tills att platsen är anlagd. Dessa skillnader i tid kan bero på omfattningen av anläggningen, hur stor parken är och vilka olika funktioner den ska fylla, men framför allt på huruvida det är en nyanläggning eller en utveckling av en befintlig plats.

Fors et al. (2024) lyfter vikten av att se platser i sitt sammanhang och det går tydligt att se hur den omgivande miljön spelat stor roll för samtliga parkers utformning. På vilket sätt parken kan gestaltats multifunktionellt beror alltså på den omgivande kontexten. Malmaberg matskog anlades i anslutning till en befintlig skog, vilken är själva grundstommen vid utformning av platsen då tanken är att platsen för matskogen ska fungera som en entré som tillgängliggör skogen. Höglundaparken, fall 2, var också ett befintligt grönområde där de ätbara planteringarna var tänkta att tillgängliggöra och aktivera platsen, men där med ett större fokus på trygghetsskapande. Gestaltningen av fall 2 gjordes både genom att hämta inspiration från formspråket i parkens befintliga delar och genom platsanpassningar till den specifika ytan. Platsanpassningarna gjordes främst genom att förhålla sig till de stora befintliga träden och den vall som fanns på platsen. Avseende Kunskapsparken i Lund så är den valda platsen belägen i utkanten av staden och gränsar till jordbruksmark. Bakgrunden till anläggningen är att skapa en grönyta för den kommande bostadsbebyggelsen i området. Det är alltså ett nytt område som ska skapas och parken anläggs delvis i förhållande till något som ännu inte finns.

Fors et al. (2024) beskriver hur multifunktionella landskap för att vara lyckade i sin design kräver att de olika funktionerna på platsen fungerar ihop på så sätt att flera funktioner bidrar med utökning av värden, utan att sabotera för varandra. I intervjun för fall 1 uttrycks det att gestaltad natur och gångstruktur för planerade rörelsemönster var styrande prioriteringar för gestaltningen. Att gestalta med tanke på rörelsemönster kan styra så att onödigt slitage på omkringliggande planteringar undviks och få anläggningen att bestå längre innan åtgärder behöver ta vilket kan relateras till estetisk hållbarhet. Samtliga fall har skapat tydliga huvudstråk genom de offentliga ätbara planteringarna vilket tillgängliggör platserna. Även om rörelsemönster inte uttryckts lika tydligt som en prioritering i intervjuerna för de andra två fallen finns det likheter i hur de två också har

grusade huvudgångar som för in besökaren till de ätbara planteringarna. Samtliga fall har dock även ätbara växter som inte nås från de gruslagda gångarna, men gällande fall 3 är det endast de planteringar som är anlagda på vallen, vilka i intervjun främst beskrivs som planterade för djurlivet.

I de undersökta fallen har vistelseytor och stråk varit prioriterade. Tillgänglighet lyftes i samtliga tre fall, men framhölls som extra relevant i fall 1 och fall 2. Haninge kommun har arbetat med att göra det tryggt och inbjudande medan Västerås kommun har arbetat med att göra det tydligt och orienterbart. Båda har förenklat gångsystemen så att det ska vara lättare att ta sig fram.

I samtliga intervjuer uttrycks det att kommunerna ville anlägga samlingsplatser i förhållande till de ätbara planteringarna. Fall 1 och fall 2 har placerat respektive största samlingsyta i nära anslutning till de offentligt ätbara planteringarna. För fall 3 är samlingsytan inte lika tydligt knuten till de offentliga delarna då den centrala samlingsytan, kallad Växthustorget, ligger i centrum för hela odlingsområdet, som även innefattar privat odling. I intervjun för fall 3 uttrycks det att Lunds kommun ville knyta samman odlingsområdet med resten av parken, och Växthustorget fungerar som en knypunkt i parken. I skogsträdgården finns det stockar utlagda på ett sätt som antyder någon form av samlingsplats i mer direkt anslutning till offentliga ätbara planteringar, men den platsen är inte tydligt definierad. I intervjun lyfts det dock att en vidareutveckling av skogsträdgården med anläggning av en tydligare samlingsplats där kommer ske i framtiden.

Dagvattenhantering var en högt prioriterad aspekt i anläggningen av fall 3, Kunskapsparken, vilket står i kontrast till satsningen på odling. Dagvattenhanteringen relaterar till de ätbara planteringarna genom att det renade dagvattnet används för att vattna växterna i parken, men själva vattenanläggningen och odlingsområdet överlappar inte på annat sätt. I fallet med Kunskapsparken har de gjort indelningar av parken för att hantera de olika önskade funktionerna. Fall 2 och fall 3 har kombinerat fler funktioner direkt i anslutning till de ätbara planteringarna.

I intervjun för fall 1 beskrivs hur Västerås stad arbetat med platsens förutsättningar för växtbäddar, genom att jordförbättra den befintliga lerjorden på plats. Att arbeta med befintliga förutsättningar är resurseffektivt och kan på så sätt ses som hållbart enligt definitionen av naturbaserade lösningar. Gällande fall 3 beskrivs det i intervjun att det fördes dit jord att bygga upp de önskade förhållandena som krävdes för att skapa den växtgestaltning de var ute efter. Dessa planteringsytorna kan ses i linje med Sjöman et al. (2025), något som återkommer längre ner. Tillförandet av ny jord är dock inte resurseffektivt eller lokalt anpassat och jordhanteringen för fall 3 ses därför inte gå i linje med naturbaserade lösningar. Fall 2 har främst byggt upp växtbäddar i betonglådor, förutom de tre planteringsytorna som är i marknivå och trädgropen för solitärträdet. Som växtjord har man använt A-jord (Haninge kommun 2021a; c),

alltså en standardjord som är vanligt använd vid skapande av planteringsytor. Detta beskrivs inte i analysen av fall 2, då jag inte bedömt att det tydligt uttrycker vare sig överensstämmelse med teorin eller motsättning mot den.

Intervju för fall 2 uttrycker på flera sätt hur beslut för gestaltningen gjorts med hänsyn till den kommande förvaltningen. Framför allt handlar det om material- och växtval, men även upplägget för de ätbara planteringarna. De ätbara växterna placerades enligt intervjun i upphöjda lådor dels med tanke på tillgänglighet, dels med tanken att förhindra vandalisering. De har alltså gestaltat med förvaltningen i åtanke för att undvika extra skötsel på grund av vandalisering.

Vid granskningen av fall 2 syns det att de ätbara planteringarna gestaltades med trygghet i fokus. Gestaltningen av Jordbro köksträdgård är gjord så att oavsett var man står är det alltid öppet ut från köksträdgården i någon riktning. Fall 1 beskriver en gradient i höjd, från låg växtlighet vid det öppna vägrummet mot högre växtlighet mot skogen. Bitvis är det mycket sly i den angränsande skogen och därmed svårframkomligt, men själva matskogen är öppet utformad förutom de inhängande planteringsytorna. Fall 3 har arbetat mer med slutna inramning av staket och plank runt hela skogsträdgården. De andra offentliga planteringarna i fall 3 är öppna, då det främst är nöt- och fruktträd placerade på öppna gräsytor samt bärbuskar planterade i rad.

I intervjun för fall 3 beskrivs det hur terrassering, stenmurar och staket användes som ramarna för odlingsområdet. Terrasseringen fyller ytterligare funktion som del i att hantera vattenavrinning då odlingsområdet gränsar till jordbrukslandskap. Murarna och staketen beskrivs i intervjun för fall 3 som element som skiljer det privata och offentliga åt, men jag har valt att främst lyfta de staket och strukturer som finns runt de offentliga planteringarna, mer specifikt vid skogsträdgården, som omsorgstecken då det är där de fyller den funktion som Nassauer syftar på. Skogsträdgården är en mer vildvuxen och rik på mångfald plantering där staketen, planket och pergolan är byggda element som utgör strukturella omsorgstecken.

I gestaltningen av fall 1 planterade kommunen förutom ätbara växter även ytor fyllda av ängsblommor. Som lyfts tidigare kan dessa planteringar av ängsvegetation ses som omsorgstecken, där Västerås stad använt sig av blomsterprakt för att få besökarna att tycka bättre om den naturliga plantering de skapat, då den skiljer sig från kommunens mer klassiska planteringar. De övriga två fallen har inte lika tydligt arbetat med blomster för att klä in vildvuxen vegetation, men de båda nämner att de vill att växterna i de ätbara planteringarna ska ha blandad karaktär. För fall 2 uttrycks det i intervjun att texturer och former på växterna varit viktiga att variera.

När det kommer till att gestalta med omsorgstecken har de andra två fallen främst använt sig av vad Nassauer kallar för strukturella omsorgstecken. Fall 2 har mer klassiska trädgårdslådor och inte särskilt vildvuxna och naturliga

planteringar, men de markplanteringar som finns på vallen vid köksträdgården tydliggörs med informationsskyltar, något som kan ses som omsorgstecken. Gällande fall 3, som nämnt ovan, är hela skogsträdgården tydligt inramad med staket, plank och pergola, vilka kan ses som strukturella omsorgstecken.

Både fall 1 och fall 3 har insektsholkar på platsen, något som också kan tolkas som omsorgstecken. I det angränsande skogsområdet vid Höglundaparken finns ett insektshotell, men så pass långt bort att det inte syns från köksträdgården och därmed inte räknas in som omsorgstecken i förhållande till de ätbara planteringarna.

Alla tre fallen tog in experthjälp eller konsulter vid planering av de ätbara planteringarna och växtvalen. I materialet för respektive fall uttrycks det mer eller mindre tydligt vad som motiverat hur planteringarna har utformats. För fall 1 och fall 3 var ekosystemsbaserad odling prioriterat för att kunna bidra med inspiration om cirkulärt odlade, medan det beträffande fall 2 främst handlade om att lyfta fram enskilda växters ätbara egenskaper. De ekosystemsbaserade planteringarna innebär att fall 1 och fall 3 går mer i linje med definitionen av naturbaserade lösningar än de ätbara planteringarna i Höglundaparken, fall 2.

Sjöman et al.'s kriterier för växtval har på något sätt identifierats rörande alla fall, men i olika hög grad. Fall 3 har tydligt delat upp sina planteringar i skogsträdgården utifrån växternas ståndorter då de velat komponera ihop växtgemenskaper som kan växa i väl tillsammans. Dessa fungerande växtgemenskaper kan ses som uttryck för de sista tre kriterierna som Sjöman et al. (2025) beskrivit, det vill säga succession, social- och spridningsstrategi. Som tidigare beskrivet uttrycks det i intervjun för fall 1 att växterna placerats utifrån intagen experthjälp vilket tyder på att även de planteringarna uppfyller dessa kriterier. Fall 1 och fall 3 har alltså båda planteringar som går i linje med definitionen av naturbaserade lösningar samt enligt materialet i linje med Sjöman et al.'s kriterier.

Övergripande kan det konstateras att samtliga falls gestaltningar tagit tydlig hänsyn till respektive parks kontext, och att dessa hänsynstaganden på olika sätt kan ses som uttryck på att hållbarhet har beaktats. Kontexten har för samtliga fall påverkat såväl anläggningarnas rumsliga utformning och estetiska uttryck som deras funktioner. I fall 1 utgörs av de ätbara planteringarna av naturliga planteringar som anslutits till en befintlig skog. För fall 2 är det trygghet och tillgänglighet som framträder som styrande faktorer och begränsningar i gestaltningen. Fall 3 omfattar flera hänsynstaganden, men när det gäller skogsträdgården så är det de ekologiska värdena i kontrast till de strukturella ramarna som framträder tydligast i gestaltningen av de ätbara planteringarna. En skillnad som framträder mellan fallen är alltså hur gestaltningen och den rumsliga utformningen påverkats av om trygghet eller ekologiska värden har varit prioriterade.

4.4.2 Långsiktigt hållbar skötsel av parker med ätbara planteringar

Det finns ett tekniskt fokus på hållbarhet i förvaltningen i intervjuvaren hos de tillfrågade kommunerna. Lösningar som jordförbättring och cirkulära system för vattning var bland det första som lyftes vid frågor om hur kommunerna har arbetat med hållbarhet i relation till förvaltning. Jag har med hjälp av teorins olika kategorier inkluderat flera aspekter i granskningen av hållbarhet i fallens förvaltning och skötsel.

Alla tre fallen kan ses arbeta med omsorgstecken, men på olika sätt, och för alla fall har de identifierade omsorgstecknen inte involverats i skötseln. I skötseln av Malmaberg matskog arbetar Västerås stad tydligt med omsorgstecken för att upprätthålla ett välvärdat uttryck för platsens naturliga plantering då den är mer vildvuxen än deras andra anläggningar. I intervjun för fall 2 uttrycktes det att Haninge kommun arbetar mer med att förhindra sådant som kan tyda på att platsen är ovårdad, snarare än att rikta skötsel mot att förstärka omhändertagande. Skötseln gällande fall 2 knyter alltså an till teorin omsorgstecken, men inte nödvändigtvis på så sätt att skötseln i sig inkluderar dessa. I Kunskapsparken uttrycktes inte lika tydliga arbetssätt för skötseln som relaterar till eller följer principerna för omsorgstecken. Det fanns enskilda tecken i granskningen av fall 3, men dessa var främst strukturella omsorgstecken och är därför snarare uttryck för hållbar gestaltning än hållbar skötsel.

Skillnaden i hur skötseln av fallen relaterat till omsorgstecken kan delvis bero på materialet från de olika fallen, då fall 2 varit det där minst material kring förvaltning och skötsel analyserats. Dels är intervjun till fall 2 utförd med den informant som varit minst involverad i förvaltningen av parken efter anläggning, dels har jag inte haft tillgång till de specifika skötselbeskrivningarna för parken då Haninge kommun har dessa i en intern GIS-skötselkarta.

Som tidigare nämnt tog alla fall in hjälp av utomstående från kommunen gällande växtvalen till de ätbara planteringarna. I intervjun för fall 2 beskrivs det hur experthjälp togs in för att få ihop planteringar som var ätbara, där växtvalen gjordes med hänsyn till skötsel aspekter.

Fall 2 och fall 3 har delvis valt att plantera med motsatt strategi. I intervjun för fall 2 redogörs att Haninge kommun valt att planterat tätt för att undvika ogräs i planteringarna, medan det i planteringsplanen för Kunskapsparkens skogsträdgård framgår att de aktivt lämnat ytor öppna för att på sikt växa igen. Gällande fall 2 så nämns det i intervjun att planteringarna har slutit sig och den Informant 2 tror därför att ogräsrensningen inte är alltför krävande.

Parkernas relativt nya etablering gör det svårt att ordentligt analysera hur skötseln av platserna ter sig ur ett långsiktigt perspektiv, men utifrån materialet har anläggningarnas utformning och etableringstid analyserats i relation till teori om långsiktigt hållbar skötsel. Fall 1 och fall 3 kan ses som anläggningar av

naturbaserade lösningar där planteringarna är utformade för att likna ekosystem, förhoppningen är där på sikt att skötselintensiteten ska sjunka när växterna etablerat sig. I en jämförelse av de två fallen kan man se både likheter och skillnader i vilka mål och förutsättningar parkerna har relaterat till resurseffektiv förvaltning. Lunds kommun beskriver det som att etableringstiden varit svår med den upphandlade skötseln, då garantiskötseln inte var upphandlad utifrån skogsträdgårdens behov. Västerås stad uttrycker däremot att etableringstiden har gått ungefär som önskat tack vare etableringsskötsel som involverat mycket vattning och kanske oväntat mycket ogräsrensning. Trots att etableringen i intervjun uttrycks ha gått bra har det dock dröjt längre än planerat innan kommunen vågat dra ner på skötselintensiteten.

Man kan misstänka här att etableringsskötseln av skogsträdgården i Kunskapsparken inte har fått den prioritet och anpassning som krävts, då Kunskapsparken och odlingsområdet innehåller många delar som inte kräver samma typ av skötsel. I fallet Malmaberg matskog är det omgivande skogsområdet befintligt så den etableringsskötsel som behövde utformas i det projektet var endast skötseln av matskogen. Båda fallen stötte på oförutsedda svårigheter för skötseln. Fall 1 behövde lägga till ett vattenutkast efterhand då de insåg hur omständligt och resursslösande det var att frakta dunkar med den vattenmängd som krävdes (Informant 1). De hade dessutom större problem med ogräs än förväntat. Fall 3 utsattes för vandalisering och var tvungna att plantera om träden i skogsträdgården samt fick oväntat stora problem med skadedjur då sorken tog sig in från det omgivande landskapet.

I intervjun för fall 1 beskrivs det hur kommunen i år ska dra ner på skötselkostnaderna, vilket jag tolkar som ett tecken på att anläggningen förväntas vara etablerad nog att få utvecklas självständigt. I intervjun för fall 3 uttrycktes större behov av framtida skötsel och planer om aktivt utvecklande av platsens funktioner. Utifrån detta tolkas det som att fallen befinner sig i olika skeden, men även som att olika förväntningar ställs på dem. Kanske förstås detta bäst genom att se dem i sin kontext. Fall 1 backas upp av den omgivande redan etablerade skogen och kan på sikt smälta in i den som en plats för rekreation, men med extra inslag av ätbart, medan fall 3 behöver längre stöd då stora delar av omgivningen fortfarande befinner sig i ett relativt tidigt stadie. Skogsträdgården ingår även i ett odlingsområde och en mer aktiv skötsel och involverandet av privatpersoner knyter på så sätt samman den privata och offentliga odlingen.

Alla tre fallen resonerar olika kring förvaltningen och skötseln av de ätbara planteringarna. Gällande fall 1 var det mer skötsel än förväntat i början med ogräsrensning, men på sikt räknar de med en relativt lågintensiv skötselnivå för Malmaberg matskog. I fall 2 ser man anläggningen som en skötselkrävande plats och i intervjun beskrivs det som en pärla, med höga skötselbehov men stora värden. Angående fall 3 finns ett mer blandat synsätt, det är ett större

odlingsområde med fler aspekter att ha i åtanke. Skogsträdgården beskrivs i skötselplanen som att den på sikt ska få lägre skötselbehov, men i intervjun beskrivs det som en mer krävande anläggning, där de därför utvecklat skötseln efter hand.

I intervjumaterialet för fall 3 redogörs att en grupp medborgare är med och tar hand om platsen. Där har man gått från helt kommunal skötsel till skötsel av en grupp medborgare under kommunal handledning. Det är nu som en blandning av kommunal- och gemenskapsskogsträdgård. När det kommer till Höglundaparken, fall 2, lyfts det i intervjun att de inte lyckades få någon grupp att engagera sig, vilket kanske tyder på att Haninge kommun hade tankar på en liknande lösning som Lunds kommun, fall 3.

4.4.3 Kunskapsbyggande aspekter i parker med ätbara planteringar

Alla fall har arbetat med kunskapsbyggande på flera sätt, men i olika hög grad. Jag har valt begreppet kunskapsbyggande för att granska två aspekter. Dels hur fallen utformats och använts pedagogiskt och lärande inriktat mot besökare, dels de respektive kommunernas interna arbete med kunskapsbyggande för vidareutveckling av platserna och andra offentligt ätbara planteringar.

Alla fall arbetade med någon form av skyltning, men alla förmedlade inte information om själva vegetationen och de specifika arterna. Fall 2 och fall 3 hade någon typ av skyltning av specifika växter. En del av gestaltningen beträffande fall 2 handlade om att kommunicera om enskilda växters ätbara egenskaper, skyltningen i Jordbro köksträdgård beskrev alla de ätbara arterna och förmedlade även förslag på användning av de ätbara växterna. I intervjun för fall 2 beskrivs det att kommunens kommunikationsavdelning togs in i projektet för att se till så att skyltarna förmedlade den önskvärda informationen på ett bra sätt.

I intervjuerna för fall 1 och fall 3 lyfts visningar av de ätbara planteringarna. I båda intervjuerna såväl som i skötselbeskrivningarna beskrivs det att en del av ätbara planteringarnas syfte är att fungera som inspirationskälla för besökare.

I Kunskapsparken kan man höra bara på namnet att kunskapsbyggande har varit en del av utformningen och förvaltningen av anläggningen.

I intervjun för fall 3 framkommer att den grupp med privatpersoner som Lunds kommun involverat i skötseln av skogsträdgården förväntas hålla publika visningar. Här knyts kunskapsbyggande för vidareutveckling och förvaltning av platsen ihop med kunskapsbyggande pedagogisk verksamhet riktad utåt.

Gällande fall 2 och fall 3 har vandalisering utgjort ett problem som påverkat de ätbara planteringarna mycket. Förutom att påverka skötseln påverkar vandaliseringen även i förlängningen hur kunskap kan förmedlas med och om de ätbara planteringarna. Den vandalisering som skett i Jordbro köksträdgård beskrivs i intervjun främst som att växter har snotts från planteringarna.

Skyltningen av växterna blir, utan motsvarande växter i planteringarna, inte ihop kopplade med växternas processer eller samspel med andra arter i samma plantering utan endast textbaserad information, för besökaren nästan hypotetisk. Möjligheten att på plats uppleva växterna med olika sinnen i kombination med informationen förstörs i och med vandaliseringen. För fall 3 handlar vandaliseringen om att över 150 träd sågades ner. Träden i skogsträdgården var planterade för att ingå i den ekosystemsbaseade odlingen, att träden sågades ner innebär att den tilltänkta inspirationsodlingen påverkades genom att de ekologiska processerna delvis fick börja om. För att skogsträdgården ska bli en inspirerande plats så som tänkt, krävs det att planteringen får tid nog att etablera sig för att kunna fungera som ekosystem.

Alla fall har arbetat internt med kunskapsbyggande i någon grad, men på olika sätt och i olika utsträckning. Gällande fall 1 återges det i intervjun att den grupp som arbetat med Malmaberg matskog efter anläggningen höll visning för exploateringsenheten på kommunen för att inspirera till att anamma arbetssättet för matskogen även vid nybyggnation. I intervjun från fall 2 beskrivs att driftenheten var inkopplad under planering, projektering och anläggning för att säkerställa att driften var förberedd efter anläggningsperioden. Däremot går det inte att från materialet utläsa ytterligare återkoppling och kunskapsbyggande därefter, men detta kan bero på begränsningar i materialet. I intervjun från fall 2 uttrycks det dock att Haninge kommun inte planerar att skapa någon mer liknande plats då det bedöms som för skötselkrävande att ha flera av inom kommunen. I intervjun för fall 3 beskrevs det däremot att Lunds kommun har ett grönnätverk som bedriver en pågående intern process, där återbesök till Kunskapsparken görs för att kunna utvärdera platsen. I intervjun redogörs även för att Lunds kommun hållit i seminarier tillsammans med andra kommuner och att de erbjuder studiebesök till Kunskapsparken. Utifrån intervjuerna är det alltså främst fall 3 som återkommande arbetat med kunskapsbyggande i samband med förvaltning.

Avslutningsvis har alla fall alltså arbetat med kunskapsbyggande, men i olika grad och genom olika metoder. Gällande förmedling av kunskap till besökare är det huvudsakligen via skyltning och visningar för samtliga fall, där fall 2 har en mer utvecklad skyltning medan fall 1 och fall 3 främst har visningar och övergripande skyltning. I fall 3 kopplas kunskapsbyggande även till förvaltning genom involvering av en privat grupp som håller visningar, vilket integrerar intern och extern kunskap. Samtliga fall arbetade med kunskapsbyggande internt i någon grad, men mest kontinuerligt syntes det i fall 3 genom återbesök, seminarier och studiebesök. Fall 1 visade på kunskapsbyggande internt efter anläggningen, medan fall 2 visade begränsad uppföljning efter etablering men möjligen mer internt kunskapsbyggande under anläggningsperioden.

5. Diskussion

Här nedan diskuteras av arbetet i förhållande till tidigare forskning, sedan följer en metoddiskussion om metodens för och nackdelar samt metodens eventuella påverkan på resultatet. Därefter beskrivs studiens bidrag och potentiell uppföljande eller kompletterande forskning.

5.1 Resultatdiskussion

I detta avsnitt diskuteras resultatet i förhållande till tidigare forskning, med fokus på ätbara planteringars plats i staden och deras relation till stadens hållbarhet.

Som beskrivet i avsnittet om tidigare forskning finns det olika förslag på koncept av ätbara städer, vilka inkluderar flera olika typer av platser, där de miljöer som bygger upp uppsatsens fall kan ses som en typ, nämligen offentliga parker. Säumel et al. (2019) beskriver vad de kallar ätbara stadslösningar som en fördjupning av naturbaserade lösningar. Vidare hävdar Säumel et al. att många ätbara planteringar ofta anläggs kortsiktigt med syfte att bidra till att stabilisera socialt utsatta områden. I förhållande till fallen kan man se hur samtliga kommuner anlagt ätbara planteringar för att nå ut till medborgare. I materialet för fall 2 och fall 3 beskrivs att kommunerna velat skapa plats för de medborgare som annars kanske inte nås vid kommunala satsningar, och främst skulle man kunna förstå fall 2 som anlagd med liknande syfte som Säumel et al. beskriver. Utifrån materialet framstår dock inget av fallen som någon kortsiktig lösning. På så vis har de potential att skalas upp till ätbara stadslösningar, förutsatt att städerna i fråga rymmer fler ätbara planteringar, något som främst lyfts i intervjun för fall 3.

I en jämförelse mellan urbana matskogar och allmänna platser i staden undersöker Shi (2023) hur en urban matskog kan designas för att länkas samman med offentliga platser. Precis som Fors et al. (2024) beskriver Shi vikten av att inkludera flera användarorienterade funktioner i offentliga miljöer och lyfter bland annat att rekreation och lekmöjligheter är funktioner som går att, eller till och med bör, kombineras med offentliga ätbara planteringar. Samtliga fall inkluderar andra rekreativa funktioner än de ätbara planteringarna och alla fall har lekmöjligheter i nära anslutning, även om fall 1 är det som främst indikerar plats för lek i gestaltningen av platsen med de ätbara planteringarna.

Taylor & Lovell (2021:12) beskriver hur landskapsarkitektur kan bidra till urbana miljöer med ätbara planteringar genom att organisera funktioner och styra besökarnas rörelse på platsen. I gestaltningen av fallen syns det tydligt hur kommunerna har arbetat med tillgänglighet och orienterbarhet genom gångar och skyltar. Vid gestaltningen av Malmaberg matskog tog Västerås kommun aktiv hänsyn till besökarens rörelsemönster.

För både fall 1 och fall 3 beskrivs i intervjuer och skötselbeskrivningar att de velat skapa anläggningar som visar på ekosystembaserad odling för att inspirera besökare. Taylor & Lovell (2021:3) menar att landskapsarkitektur kan synliggöra de ätbara planteringarnas ekologiska processer. Det är fortfarande för tidigt för att kunna utvärdera hur synliga de ekologiska processerna i fallen är, då det krävs mer tid för ekosystemen att etablera sig. I granskningen av platserna kan man dock urskilja några sätt som de gestaltats för att synliggöra dessa processer. Exempelvis har fallen mindre gångar som avviker från huvudstråken, vilka kan leda besökaren in bland planteringarna och på så sätt närmare den ekosystembaserade odlingen. Gällande fall 1 beskrivs även de ekologiska processerna ytligt i skyltning på platsen. För fall 3 finns ingen sådan skyltning, men det är möjligt att detta kompenseras av gruppen med privatpersoner involverade i skötseln av skogsträdgården om de förmedlar de ekologiska processerna via de tilltänkta visningarna.

Ätbara planteringar har stor potential att användas som lärandemiljöer, både i anslutning till skolor och utanför skolmiljöer (Askerlund & Almers 2016; Almers et al. 2018; Shi 2023; Focacci et al. 2025). Främst har undervisning riktad mot barn lyfts som en aktivitet vid de ätbara planteringarna av Informant 3, då det i intervjun beskrivs att Naturskolan har verksamhet inne i skogsträdgården. Det finns däremot uttryck för lärande i förhållande till samtliga fall, om målgruppen breddas till att inkludera fler åldrar.

Ätbara planteringar på offentlig plats beskrivs i tidigare forskning ha potential att skapa möjligheter för människor att få fördjupad kunskap om mat och miljö (Colinas et al. 2019; 2024; Coffey et al. 2021). Samtliga intervjuer uttryckte att fallen på något sätt skulle bidra till kunskap om mat och miljö. Detta gick även att utläsa från andra delar av materialet. För fall 1 och fall 3 framgick det i skötselbeskrivningarna och för fall 2 var det vid platsbesöket tydligt hur kommunen arbetet med skyltning för att förmedla kunskap till besökarna.

5.2 Metoddiskussion

Här diskuteras hur den valda metoden för arbetet kan ha påverkat resultatet. Urval av fall, intervjufrågorna, intervjuerna som material, förhållanden under platsbesök, begränsningar av platsbesöken som material, dokument, teori samt analys.

Urvalet av fall utgick ifrån Focacci et al.:s (2025) kartläggning av svenska urbana skogsträdgårdar. Detta för att kunna göra ett urval av fall som alla kunde beskrivas ingå i samma typologi. Utifrån kartläggningen var egentligen fyra fall tilltänkta som material för fallstudien. Det fjärde, Örebro, valdes dock bort då det inte fanns möjlighet att genomföra en sådan analys inom den givna tidsramen. I kartläggningen av urbana skogsträdgårdar utförd av Focacci et al. (2025) presenteras kommuninitierade urbana skogsträdgårdar som en relativt ny

företeelse och i skrivande stund finns potentiellt fler kommunalt anlagda parker med ätbara planteringar. Utan Focacci et al.:s avgränsning till flerskiktade planteringar fanns det dessutom potentiellt ännu fler kommunaltinitierade ätbara planteringar även vid tiden för kartläggningen.

Intervjufrågornas utformning påverkade ofrånkomligen det material som har analyserats. Hade intervjurespondenterna fått andra frågor hade utfallet kanske varit annorlunda. Att intervjuerna utgick från en intervjuguide sågs dock som en förutsättning för att få material som var jämförbart. Intervjuerna var semistrukturerade för att ändå ge möjlighet för de intervjuade att få frågor och ge svar som var anpassade efter respektive fall då vissa grundläggande förutsättningar skiljde fallen åt, trots att de bedömts vara av samma typologi.

Jag är medveten om att materialet från intervjuerna är informanternas beskrivningar av kommunernas arbete och tillvägagångssätt, och inte kommunernas faktiska utföranden. Med det sagt gör jag bedömningen att deras utsagor rimligen kan ses som tillräckligt närliggande den eftersökta informationen. Att använda intervjuer bedömdes som nödvändigt för att få information om fallen då det som eftersökts inte funnits dokumenterat på annat sätt. Jag har granskat intervjumaterialet i relation till dokument och platser, och har på så sätt försökt väga upp eventuella skevheter från intervjusvaren.

Intervjumaterialet är också begränsat till endast en informant från respektive kommun. Om fler tjänstepersoner från kommunerna hade intervjuats hade det stärkt materialet avsevärt, då det hade kompenserat upp för eventuella personliga åsikter eller synsätt gällande kommunernas arbete med parkerna. Inom tidsramen för studien bedömdes det inte som möjligt att inkludera fler intervjuer, men det hade varit önskvärt för att kunna nå en mer mångsidig och välbelagd analys.

Fler intervjuats hade dock bättre kunnat fånga planeringen och gestaltningens olika skeden för samtliga fall, exempelvis hade ytterligare intervjuer med någon från Västerås stad kunnat fördjupa insynen i gestaltningen av matskogen, då informant 1 främst haft insyn i förvaltningen av parken. Jag hade kunnat få med fler perspektiv på förvaltningen av parkerna genom att intervjua personer med olika ansvar inom kommunen. Tidigare nämndes att materialet för Höglunda-parken var det med svagast stöd för insyn i förvaltningen, så ytterligare intervjuer med representanter från Haninge kommun med ett förvaltningsperspektiv hade varit bra för att kunna granska de delarna. Genom att intervjua fler involverade delar av kommunerna som tagit del i det kunskapsbyggande arbetet hade jag kunnat fördjupa min analys så att den även såg till utfallet av den kunskapsbyggande verksamheten. Exempelvis hade intervjuer med Västerås stads exploateringskontor kunnat berätta mer om deras interna vidarearbete eller intervjuer med skötselgruppen för Kunskapsparkens skogsträdgård kunnat belysa både hur kommunen arbetar med gruppen och hur deras visningar fungerar kunskapsbyggande.

Platsbesöken utfördes under ett spann på tre veckor, från mitten av april till början av maj. De utfördes alla under soliga väderförhållanden, men det blåste kraftigt vid besöket i Kunskapsparken, delvis för att det är en vindutsatt plats men även för att det var en extra blåsig dag. Dessa förhållanden kan eventuellt ha haft effekt på vilka intryck som togs med därifrån. Besöket i Höglundaparken gjordes strax efter lunch en solig lördag vilket troligen bidrog till ett högt antal besökare i parken och köksträdgården. Av respekt för dessas integritet är dokumentationen från platsen något begränsad. För att kunna bedöma hur olika förhållanden påverkade intryck och dokumentation hade upprepade platsbesök varit bra att genomföra, detta rymdes dock inte inom arbetets tidsramar.

Dokumenterna som använts i fallstudien skiljer sig betydligt från fall till fall, vilket gjort det något svårt att behandla alla likadant. Dessa skillnader har resulterat i att intervjuerna fått stor vikt som material, framför allt rörande fall 2 vars dokument inte inkluderade skötselbeskrivning specifikt om Höglundaparken.

Det teorin växte fram parallellt med fallstudien. På så vis kan teorin ha påverkat insamlandet av material, och materialet kan i sin tur ha påverkat utformningen av teorin. Det teoretiska avsnittet är i mångt och mycket utformat i relation till den tidigare forskningen, så materialet och teorins samtida uppbyggnad förstärker på så vis fallstudiens relation till tidigare forskning.

Analysen av materialet genomfördes först för fall 1, sen fall 2 och sedan fall 3, detta kan ha inneburit att materialet för fall 1 blivit något vägledande för analysen av de andra två fallen. Efter att respektive fall analyserats i den beskrivna ordningen har jag gått tillbaka till samtliga för att säkerställa att alla relevanta delar av materialet har lyfts. Dessutom har de paralleller som dras mellan de olika fallen i den jämförande analysen visat på eventuella luckor i analysen av respektive fall vilka jag sedan kunnat fylla i.

5.3 Uppsatsens bidrag

Vid skapande av nya offentliga miljöer med ätbara planteringar kan denna studie bidra med kunskap om hur kommuner i de tre fallen arbetat med hållbarhet på olika sätt. Genom studiens jämförande analys tydliggörs för- och nackdelar som kan beaktas i samband med utvecklandet av nya parker med ätbara planteringar. Utifrån tidigare forskning har jag lyft potentialen av ätbara planteringar som en del av stadens grönstruktur. Genom att bidra med exempel på hur kommuner har arbetat med ätbara planteringar i offentlig miljö kan denna studie förhoppningsvis också inspirera andra kommuner att anlägga parker med ätbara planteringar som är långsiktigt hållbara.

Ser man till studiens bidrag i ett forskningssammanhang kan det teoretiska bygget utgöra ett bidrag för analys av parker med ätbara planteringar ur hållbarhetsperspektiv.

5.4 Vidare forskning

Här nedan lyfts aspekter om urbana ätbara planteringar i offentlig miljö som inte tagits upp eller som borde fördjupas i kommande forskning. I metoddiskussionen resonerar jag kring några av de brister som finns i tillvägagångssättet för arbetet. En del av dessa svagheter kan även ses som uttryck för behov av vidare forskning, som exempelvis fallstudier på kommunala ätbara planteringar som inte är flerskiktade. Alla de ätbara planteringarna inom fall 2 och fall 3 är inte flerskiktade, men urvalet av fall gjordes utifrån en kartläggning som inte inkluderade platser helt utan flerskiktad plantering.

De undersökta fallen är alla fortfarande relativt nyetablerade anläggningar. En uppföljande studie som utvärderar förvaltningen och undersöker planteringarnas utveckling hade då fördjupat kunskapen om den långsiktiga skötseln ytterligare. Vidare forskning krävs även för att undersöka kommuners förvaltande arbete med kunskapsbyggande internt för att utreda om och hur det ger effekt.

Kommande studier behövs även för att undersöka på vilka sätt visningsträdgårdar fungerar inspirerande och vilket genomslag de får på offentlig plats. Används den information som ges? Tar platsernas besökare efter och omsätter kunskapen i praktiken genom att själva plantera ätbara växter? Svar på dessa frågor är sådant som framtida forskning får utvisa.

5.5 Slutsatser

Studien visar att olika sätt att gestalta ätbara planteringar kan bidra med hållbarhet på olika sätt. De ätbara planteringarnas gestaltningar visade på hållbarhet i förhållande till sina omgivningar och förutsättningar, vilket tyder på att kontext är viktigt att ta hänsyn till vid framtida planteringar. Samtidigt kan det finnas värde i att utforska om det även går att utveckla planteringarna så att de utmanar de givna förutsättningarna något för att inkludera andra aspekter. Exempelvis tycks det i resultatet finnas en motsättning mellan tillgänglighet och trygghet kontra ekologiska värden.

Detta tycks hänga ihop med ett samband gällande långsiktiga skötselbehov, där de tillgängliga planteringarna framstår som något mer skötselkrävande. Det vore därför relevant att undersöka hur framtida planteringar med ätbara växter skulle kunna kombinera aspekter som till exempel tillgänglighet, placering av arter, ekosystembaserad odling, verksamhet och aktiviteter på andra sätt än vad de redogjorda fallen gör.

Gällande skötsel visar resultatet på hur ätbara planteringar kommer med oväntade svårigheter så som stöld av växter eller skadedjur. Resultatet visar även hur rätt prioriteringar kan möjliggöra parker med stora värden för besökare. Det är dessutom tydligt att etableringsskötseln för de naturlika planteringarna är krävande, och en bieffekt av tillgänglig och inbjudande gestaltning tycks vara

skräp och slitage. En gestaltning som beaktar detta och en skötsel som visar på omhändertagande tycks annars vara goda strategier för att få de ätbara planteringarna att bli långsiktigt hållbara.

När det gäller fallens kunskapsbyggande identifierades någon form av främjande insatser men i olika grad, omfattning och tydlighet i de tre fallen. De insatser som framträdde var dels utåtriktade i form av skyltning och visningar, dels internt kunskapsbyggande riktat till den kommunala verksamheten. Hur fördelningen mellan det externa och det interna kunskapsbyggandet såg ut varierade mellan fallen i studien.

Referenser

- Ahrland, Å. (2025). Den komplexa trädgården växer fram 1520-1611. I: *Svensk trädgårdshistoria: 1500 till 1800*. Kungliga Vitterhetsakademien. 99–151.
- Almers, E., Askerlund, P. & Kjellström, S. (2018). Why forest gardening for children? Swedish forest garden educators' ideas, purposes, and experiences. *The Journal of Environmental Education*, 49 (3), 242–259. <https://doi.org/10.1080/00958964.2017.1373619>
- Altieri, M.A., Salazar-Rojas, A., Nicholls, C.I. & Giacomelli, A. (2025). Unleashing the potential of urban agroecology to reach biodiversity conservation, food security and climate resilience. *Agriculture*, 15 (9). <https://doi.org/10.3390/agriculture15090909>
- Askerlund, P. & Almers, E. (2016). Forest gardens: New opportunities for urban children to understand and develop relationships with other organisms. *Urban Forestry & Urban Greening*, 20, 187–197. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2016.08.007>
- Bendt, P., Barthel, S. & Colding, J. (2013). Civic greening and environmental learning in public-access community gardens in Berlin. *Landscape and Urban Planning*, 109 (1), 18–30. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2012.10.003>
- Biasi, R. & Brunori, E. (2023). Agrobiodiversity-based landscape design in urban areas. *Plants*, 12 (24). <https://doi.org/10.3390/plants12244121>
- Bohm-Nilsson, H. (2023). Stadsträdgårdsmästare Karl-Oscar Seth om nedsågade träden: ”Så otroligt meningslöst”. *SVT Nyheter*. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/stadstradgardsmastare-karl-oscar-seth-om-nedsagade-traden-sa-otroligt-meningslost> [2026-04-01]
- Bohn, K. & Viljoen, A. (2011). The Edible City: Envisioning the continuous productive urban landscape (CPUL). *Field*, 4 (1). <https://www.field-journal.org/article/id/49/> [2026-02-10]
- Bonow, M. & Normark, M. (2018). Community gardening in Stockholm: Participation, driving forces and the role of the municipality. *Renewable Agriculture and Food Systems*, 33 (6), 503–517. <https://doi.org/10.1017/S1742170517000734>
- Boverket & Movium (2015). *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*. Boverket.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Tredje upplagan. Liber.
- Caniglia, G., Luederitz, C., von Wirth, T., Fazey, I., Martín-López, B., Hondrila, K., König, A., von Wehrden, H., Schöpke, N.A., Laubichler, M.D. & Lang, D.J. (2021). A pluralistic and integrated approach to action-oriented knowledge for sustainability. *Nature Sustainability*, 4 (2), 93–100. <https://doi.org/10.1038/s41893-020-00616-z>
- Cariñanos, P., Borelli, S., Conigliaro, M. & Fini, A. (2022). The place of urban food forests in cities of the 21st century. *Urban Planning*, 7 (2), 135–138. <https://doi.org/10.17645/up.v7i2.5567>
- Carr, S. (1992). *Public space*. Cambridge University Press.
- Çelik, F. (2017). The importance of edible landscape in the cities. *Turkish Journal of Agriculture - Food Science and Technology*, 5 (2), 118–124. <https://doi.org/10.24925/turjaf.v5i2.118-124.957>
- Clark, K.H. & Nicholas, K.A. (2013). Introducing urban food forestry: A multifunctional approach to increase food security and provide ecosystem services. *Landscape Ecology*, 28 (9), 1649–1669. <https://doi.org/10.1007/s10980-013-9903-z>

- Coffey, S.E., Munsell, J.F., Hübner, R. & Friedel, C.R. (2021). Public food forest opportunities and challenges in small municipalities. *Urban Agriculture & Regional Food Systems*, 6 (1), 1–14. <https://doi.org/10.1002/uar2.20011>
- Colinas, J., Bush, P. & Manaugh, K. (2019). The socio-environmental impacts of public urban fruit trees: A Montreal case-study. *Urban Forestry & Urban Greening*, 45, 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2018.05.002>
- Colinas, J., Ugolini, F. & Khalilnezhad, M.R. (2024). Public food trees' usage and perception, and their potential for participatory edible cities: A case study in Birjand, Iran. *Sustainability*, 16 (19), 1–23. <https://doi.org/10.3390/su16198498>
- Eriksson, A.K. (2023). Upptäckten: Hundra träd nedsågade under natten. *Svenska Dagbladet*. <https://www.svd.se/a/WRVzQj/upptackten-hundra-trad-nedsagade-under-natten> [2026-04-01]
- European Commission (2015). *Towards an EU research and innovation policy agenda for nature-based solutions & re-naturing cities: Final report of the Horizon 2020 expert group on "Nature based solutions and re-naturing cities" (full version)*. Publications Office. <https://doi.org/10.2777/765301>
- European Commission (u.å.). *Nature-based solutions*. https://research-and-innovation.ec.europa.eu/research-area/environment/nature-based-solutions_en [2026-02-09]
- Focacci, M., Schäffer, C., de Meo, I., Paletto, A. & Salbitano, F. (2025). Exploration of the functions and potentials of urban forest gardens in Sweden. *Urban Forestry & Urban Greening*, 112, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2025.128990>
- Fors, H., Berlin, A., Gottlieb, U., Kågström, M., Weldon, J. & Zhang, J. (2024). Interdisciplinary insights into navigating the maze of landscape multifunctionality. *People and Nature*, 6 (2), 519–534. <https://doi.org/10.1002/pan3.10610>
- Francis, J., Giles-Corti, B., Wood, L. & Knuiaman, M. (2012). Creating sense of community: The role of public space. *Journal of Environmental Psychology*, 32 (4), 401–409. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2012.07.002>
- Francis, M. (2001). A case study method for landscape architecture. *Landscape Journal*, 20 (1), 15–29. <https://doi.org/10.3368/lj.20.1.15>
- Gauly, S.K., Hauschild, M.E., Dix, B.A., Gattinger, A. & Niether, W. (2025). Food forests and forest gardens: Definition, practical application and role in sustainable development. *Agroforestry Systems*, 99 (224), 1–18. <https://doi.org/10.1007/s10457-025-01310-9>
- Gehl, J. (2007). Public spaces for a changing public life. I: Ward Thompson, C. & Travlou, P. (red.) *Open space: People space*. Taylor & Francis. 3–10.
- Gehl, J. (2011). *Life between buildings: Using public space*. Island Press.
- Hagan, S. (2014). *Ecological urbanism: The nature of the city*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315761480>
- Haines-Young, R. & Potschin, M. (2010). The links between biodiversity, ecosystem services and human well-being. I: Frid, C.L.J. & Raffaelli, D.G. (red.) *Ecosystem ecology: A new synthesis*. Cambridge University Press. 110–139. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511750458.007>
- Haninge kommun (2021a). Höglundaparken-Norra: Förklaring-Detaljer.
- Haninge kommun (2021b). Höglundaparken-Norra: Markplanerings-, Utrustningsplan.
- Haninge kommun (2021c). Höglundaparken-Norra: Planteringslådor betong.
- Haninge kommun (2021d). Höglundaparken-Norra: Utrustningsplan.
- Haninge kommun (2021e). Höglundaparken-Norra: Översikt.
- Haninge kommun (2026a). Park och teknisk skötselbeskrivning 2026. Version 1.
- Haninge kommun (2026b). Utdrag från Haninge kommuns GIS-skötselkarta. Utsnitt över Jordbro köksträdgård.

- Haninge kommun (u.å.a). *Höglundaparken. Haninge kommun*.
<https://www.haninge.se/uppleva-och-gora/lekplatser-natur-och-sevardheter/parker/hoglundaparken/> [2026-03-13]
- Haninge kommun (u.å.b). *Köksträdgården i Jordbro*.
<https://www.haninge.se/uppleva-och-gora/lekplatser-natur-och-sevardheter/parker/hoglundaparken/kokstradgarden-i-jordbro/> [2026-03-13]
- Haninge kommun (u.å.c). *Nyfiken park och Nyfiken lek: Medborgardialoger för utveckling av parker och lekplatser*. <https://www.haninge.se/uppleva-och-gora/lekplatser-natur-och-sevardheter/parker/upprustning-av-parker-och-lekplatser/nyfiken-park/> [2026-05-18]
- Heimdahl, J. (2025). Allmogens trädgårdsodling 1400-1700. I: *Svensk trädgårdshistoria. 1500 till 1800*. Kungliga Vitterhetsakademien. 23–91.
- Hölting, L., Felipe-Lucia, M.R. & Cord, A.F. (2020). Multifunctional landscapes. *Encyclopedia of the World's Biomes*. Elsevier. 128–134.
<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-409548-9.12098-6>
- Ignell, S., Wiström, B., Levinsson, A. & Jansson, M. (2025). “It is not a complicated question but it is very complex”: Insights on school ground greening from practitioners. *Urban Forestry & Urban Greening*, 110.
<https://doi.org/10.1016/j.ufug.2025.128867>
- IUCN (2020a). *Guidance for using the IUCN global standard for nature-based solutions*. IUCN. <https://portals.iucn.org/library/node/49071> [2026-04-29]
- IUCN (2020b). *IUCN Global standard for nature-based solutions*. IUCN.
<https://portals.iucn.org/library/node/49070> [2026-04-29]
- Khalilnezhad, M.R., Ugolini, F. & Russo, A. (2025). A perspective on urban agriculture at the scale of the urban park: Landscape architectural strategies for degrowth transitions. *Urban Science*, 9 (11).
<https://doi.org/10.3390/urbansci9110487>
- Kuprijanko, A.K. (2022). Lunds nya jättepark invigs i september. *Sydsvenskan*.
<https://www.sydsvenskan.se/lund/lunds-nya-jattepark-invigs-i-september/> [2026-04-27]
- Lehtinen, S. (2021). Aesthetic sustainability. I: Krieg, C.P. & Toivanen, R. (red.) *Situating sustainability: A handbook of contexts and concepts*. Helsinki University Press. 255–267. <https://doi.org/10.33134/HUP-14-18>
- Li, J. & Nassauer, J.I. (2020). Cues to care: A systematic analytical review. *Landscape and Urban Planning*, 201.
<https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2020.103821>
- Lunds kommun (2018). Lunds kommuns översiktsplan. Del 1 Planstrategi.
- Lunds kommun (2026). *Kunskapsparken*. <https://lund.se/uppleva-och-gora/natur-lekplatser-och-parker/parker/kunskapsparken> [2026-03-13]
- Maliotou, M.N. & Liarakou, G. (2026). School gardening through the perspective of the Whole School Approach. *Education 3-13*, 54 (2), 369–381.
<https://doi.org/10.1080/03004279.2024.2313673>
- Muhsin, L. (2023). Träd värda minst en miljon nedsågade i Kunskapsparken i Lund. *SVT Nyheter*. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/trad-varda-minst-en-miljon-nedsagade-i-kunskapsparken-i-lund> [2026-04-01]
- Nassauer, J.I. (1988). The aesthetics of horticulture: Neatness as a form of care. *HortScience*, 23 (6), 973–977.
<https://doi.org/10.21273/HORTSCI.23.6.973>
- Nassauer, J.I. (1995). Messy ecosystems, orderly frames. *Landscape Journal*, 14 (2), 161–170. <https://doi.org/10.3368/lj.14.2.161>
- Nassauer, J.I. & Raskin, J. (2014). Urban vacancy and land use legacies: A frontier for urban ecological research, design, and planning. *Landscape and Urban Planning*, 125, 245–253.
<https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2013.10.008>

- Neidig, J., Anguelovski, I., Albaina, A. & Pascual, U. (2022). “We are the Green Capital”: Navigating the political and sustainability fix narratives of urban greening. *Cities*, 131. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.103999>
- Nolin, C. (2023). 1900-talets trädgårdar mellan idealism och rationalism. I: *Svensk trädgårdshistoria. 1800- och 1900-tal*. Kungliga Vitterhetsakademien. 117–205.
- Nytofte, J.L.S. & Henriksen, C.B. (2019). Sustainable food production in a temperate climate: A case study analysis of the nutritional yield in a peri-urban food forest. *Urban Forestry & Urban Greening*, 45. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2019.04.009>
- Olausson, I. (2023). Kommersiell trädgårdsodling. I: *Svensk trädgårdshistoria. 1800- och 1900-tal*. Kungliga Vitterhetsakademien. 347–379.
- Olausson, I. (2024). Staden som matproducent: Förr och nu. *Biodiverse*, 29 (4), 10–11
- Park, H., Kramer, M., Rhemtulla, J.M. & Konijnendijk, C.C. (2019). Urban food systems that involve trees in Northern America and Europe: A scoping review. *Urban Forestry & Urban Greening*, 45. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2019.06.003>
- Park, H., Turner, N. & Higgs, E. (2018). Exploring the potential of food forestry to assist in ecological restoration in North America and beyond. *Restoration Ecology*, 26 (2), 284–293. <https://doi.org/10.1111/rec.12576>
- Randrup, T.B., Buijs, A., Konijnendijk, C.C. & Wild, T. (2020). Moving beyond the nature-based solutions discourse: Introducing nature-based thinking. *Urban Ecosystems*, 23 (4), 919–926. <https://doi.org/10.1007/s11252-020-00964-w>
- Riolo, F. (2019). The social and environmental value of public urban food forests: The case study of the Picasso Food Forest in Parma, Italy. *Urban Forestry & Urban Greening*, 45. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2018.10.002>
- Rosendals trädgård & Haninge kommun (2021a). Växtförslag Jordbro Botan.
- Rosendals trädgård & Haninge kommun (2021b). Växtlista Jordbro Botan.
- Salbitano, F., Fini, A., Borelli, S. & Konijnendijk, C.C. (2019). Editorial - Urban Food Forestry: Current state and future perspectives. *Urban Forestry & Urban Greening*, 45. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2019.126482>
- Sandqvist, S. & Vicenzotti, V. (2024). Estetisk hållbarhet: En kritisk introduktion till begreppet inom landskapsarkitektur och stadsbyggnad. I: *Hållbarhetens dimensioner*. Verbal. 213–229.
- Sartison, K. & Artmann, M. (2020). Edible cities: An innovative nature-based solution for urban sustainability transformation? An explorative study of urban food production in German cities. *Urban Forestry & Urban Greening*, 49. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2020.126604>
- Seddon, N., Smith, A., Smith, P., Key, I., Chausson, A., Girardin, C., House, J., Srivastava, S. & Turner, B. (2021). Getting the message right on nature-based solutions to climate change. *Global Change Biology*, 27 (8), 1518–1546. <https://doi.org/10.1111/gcb.15513>
- Shi, W. & Woolley, H. (2014). Managing for multifunctionality in urban open spaces: Approaches for sustainable development. *Journal of Urban Management*, 3 (1–2), 3–21. [https://doi.org/10.1016/S2226-5856\(18\)30081-5](https://doi.org/10.1016/S2226-5856(18)30081-5)
- Shi, X. (2023). The urban food forest: Creating a public edible landscape. *Urban Design International*, 28 (3), 189–201. <https://doi.org/10.1057/s41289-022-00191-z>
- Sjöman, H., Roland, G., Sjöman, J.D. & Wiström, B. (2025). Designing urban woodlands: A dynamic approach. I: Dunnett, N. & Hitchmough, J. (red.) *The dynamic landscape*. 2. uppl. Routledge. 102–135. <https://doi.org/10.4324/9780429283338-5>

- Swaffield, S. (2016). Case studies. I: Brink, A. van den, Bruns, D., Tobi, H., & Bell, S. (red.) *Research in landscape architecture*. Routledge.
- Säumel, I., Reddy, S.E. & Wachtel, T. (2019). Edible city solutions: One step further to foster social resilience through enhanced socio-cultural ecosystem services in cities. *Sustainability*, 11 (4).
<https://doi.org/10.3390/su11040972>
- Taylor, J.R. & Lovell, S.T. (2021). Designing multifunctional urban agroforestry with people in mind. *Urban Agriculture & Regional Food Systems*, 6 (1).
<https://doi.org/10.1002/uar2.20016>
- Tyréns & Lunds kommun (2019a). Kunskapsparken: Handling 10.3 Växtförteckning
- Tyréns & Lunds kommun (2019b). Kunskapsparken: Målbeskrivning och Skötselplan. Lunds kommun.
- Tyréns & Lunds kommun (2019c). Skogsträdgården träd och buskar: Planteringsplan
- Tyréns & Lunds kommun (2019d). Skogsträdgården örtskikt: Planteringsplan
- United Nations Environment Assembly (2022). *Nature-based solutions for supporting sustainable development (English Version)- Resolution adopted by the United Nations Environment Assembly on 2 March 2022 [UNEP/EA.5/Res.5]*. <https://wedocs.unep.org/items/2aeda9ba-6bcb-44c7-a60f-a5a89c412f21> [2026-02-11]
- Villanueva Gran, T. (2021). Så ska nya Brunns hög bli redo för regnet. *Arkitekten.se*. <https://arkitekten.se/nyheter/sa-ska-nya-brunnshog-bli-redo-for-regnet/> [2026-04-01]
- Västerås stad (2022). Pressinbjudan: Invigning av Malmaberg matskog. *Mynewsdesk*.
https://www.mynewsdesk.com/se/vasteras_stad/pressreleases/pressinbjudan-invigning-av-malmaberg-matskog-3203746 [2026-04-07]
- Västerås stad (2025). Skötselplan Malmabergs matskog.
- Västerås stad (2026). Utskrift kartportalen: Malmaberg matskog. (Stadsbyggnadsförvaltningen).
- Västerås stad (u.å.a). *Malmaberg matskog*. <https://www.vasteras.se/uppleva-och-gora/idrott-motion-och-friluftsliv/natur-och-parker/parker-och-gronomraden/parker-och-gronomraden/malmaberg-matskog.html> [2026-04-07]
- Västerås stad (u.å.b). *Malmabergs upptäckarstig*. <https://www.vasteras.se/trafik-och-gator/byggprojekt/malmabergs-upptackarstig.html> [2026-04-07]
- Västerås Tidning (2022). Upptäck matskogen på Malmaberg.
<https://etidning.vasterastidning.se/p/vasteras-tidning/2022-09-23/a/upptack-matskogen-pa-malmaberg/4337/582319/31013647> [2026-04-07]
- Västerås Tidning (2023). Västerås stad prisas för sitt arbete med Malmaberg matskog. <https://www.vasterastidning.se/vasteras/vasteras-stad-prisas-for-sitt-arbete-med-malmaberg-matskog/236554> [2026-04-07]
- Wan, J., Feng, X., Chen, C., Zhang, L., Chen, Y., Ma, G., Ding, Y., Jiang, Y., Liu, S., Li, X. & Tang, X. (2025). Decoding the sensory-behavioral pathway to wellness: A PPGIS-driven mechanistic investigation of multisensory landscape interactions in urban parks. *Humanities and Social Sciences Communications*, 13 (1). <https://doi.org/10.1057/s41599-025-06306-5>
- Weiss, P. & Gustafsson, M. (2022a). Koder växtförteckning Malmabergs matskog. Västerås stad.
- Weiss, P. & Gustafsson, M. (2022b). Malmabergs matskog juli 2022. Västerås stad.
- Wiström, B., Mårtensson, F., Ode Sang, Å., Litsmark, A. & Hedblom, M. (2024). Creative management: A framework for designing multifunctional play

- biotopes - lessons from a Scandinavian landscape laboratory. *Urban Ecosystems*, 27 (5), 1599–1607. <https://doi.org/10.1007/s11252-024-01537-x>
- World Commission on Environment and Development (red.) (1987). *Our common future*. Oxford University Press.
- Worpole, K. (2007). "The health of the people is the highest law": Public health, public policy and green space. I: Ward Thompson, C. & Travlou, P. (red.) *Open space: People space*. Taylor & Francis.
- Zeunert, J. (2017). *Landscape architecture and environmental Sustainability: Creating positive change through design*. Bloomsbury Publishing USA. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/slub-ebooks/detail.action?docID=5645978> [2026-02-19]

Bilaga 1 – Intervjuguide

Bakgrundsfrågor:

1. Vad är din roll hos kommunen?
 - a. Vad är din roll gällande skogsträdgården?
 - b. Hur länge har du varit en del av arbetet med skogsträdgården?
2. När började arbetet med matskogen/skogsträdgården?
 - a. Vad/vem låg bakom initiativet att anlägga denna typ av plats?
3. Vad var det grundläggande målet med anläggningen?
 - a. Kan du lista flera olika mål? Huvudmål och underordnade mål, men ändå viktiga aspekter (kanske topp 5?)

Frågor för att besvara frågeställningarna:

4. Hur valdes platsen?
 - a. Valdes platsen eller typen av anläggning (ätbara planteringar) först?
 - b. Vilka platsanpassningar har ni gjort av anläggningen till platsens specifika förutsättningar? (extra viktigt om typ av anläggning valdes först)
5. Kan du berätta något om styrande prioriteringar eller programpunkter vid anläggning och etablering av växtmaterialet på platsen?
 - a. Vilka funktioner var viktigast att skapa på platsen?
6. Vad har styrt gestaltningen av rumslighet och platsens komposition?
 - a. Vilka mål har funnits i gestaltningen?
 - b. Hur har estetik hanterats eller tänkts på platsen?
 - c. Någon särskild stil eller funktion som var extra styrande för utformningen?
7. Vilka tankar och avvägningar ligger bakom växtvalet?
 - a. Vägledande motiveringar?
8. Hur har ni arbetat med förvaltning och skötsel?
 - a. Hur utarbetat var skötselarbetet i början av projektet?
 - b. Har ni arbetat utifrån några särskilda riktlinjer eller med någon särskild typ av struktur?
9. Kan du säga något om hur det har gått, hur det går och hur ni tänker framöver gällande förvaltning och skötsel?
 - a. Vem/vilka gör vad?
 - b. Finansiering?
 - c. Tidshorisont?
10. Har ni följt upp gestaltningen efter anläggningsperioden på något särskilt sätt?
 - a. Arbetat med samspelet mellan gestaltning och förvaltning?

11. Hade ni någon medborgardialog inför skapandet av platsen?
 - a. Kontakt med medborgare/brukare efter?
12. Är någon organisation eller privatpersoner involverade i gestaltningen eller förvaltningen av platsen?
 - a. Under olika delar av processen?
13. Hur används platsen?
 - a. Förhoppningar?
 - b. Observation/information om faktiskt användande?
14. På vilket sätt har ni arbetat med hållbarhet under planeringen av platsen?
 - a. Anläggningen?
 - b. Förvaltningen?
15. Har du några särskilda tankar kring hållbarhet gällande platsen?
 - a. Vilka aspekter av hållbarhet?
 - b. Kopplat till vilka delar av platsen?
16. På vilket sätt har ni arbetat med kunskapsbyggande under planeringen av platsen?
 - a. Anläggningen?
 - b. Förvaltningen?
17. Finns det några särskilda målgrupper för kunskapsförmedling på platsen?
18. Har ni några samarbeten eller kopplingar till annan verksamhet inom kommunen som kopplar ihop platsen med annan utveckling?
19. Har ni arbetat med beredskap på något sätt under planeringen av platsen?
 - a. Anläggningen?
 - b. Förvaltningen?

Följdfrågor att använda vid önskan om utvecklat svar:

Kan du utveckla det där lite?

Hur menar du då?

Kan du ge exempel?

Finns det mer att säga kring ...?

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU kan publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver i sådana fall godkänna publiceringen. I samband med att du godkänner publicering kommer SLU även att behandla dina personuppgifter (namn) för att göra arbetet sökbart på internet. Du kan närsomhelst återkalla ditt godkännande genom att kontakta biblioteket.

Även om du väljer att inte publicera arbetet eller återkallar ditt godkännande så kommer det arkiveras digitalt enligt arkivlagstiftningen.

Du hittar länkar till SLU:s publiceringsavtal och SLU:s behandling av personuppgifter och dina rättigheter på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>

JA, jag, Hilda Persson har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse till att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.